

Abstract

This task has coercion in social work as its centerpiece. The task is based on the Law amending the Law on Social Services. This is a law adopted by the Danish Parliament 21 of April 2009 and is valid from June the first 2009. The Act is an amendment to an existing law. The previous law gives municipalities the opportunity to instruct parents of children and young people with various problems of specific behavior changes. It is those who work with families who assess whether this option should be used. In the new law, the wording has changed. Imposing parental duties to act are not something municipalities are able to, it is something they should do. In addition, the new law contains an introduction to use of acting duties in the work with the youth between 12 and 17 years. This task uses the Law as an example of coercion in social work.

By clarifying what may have generated this law and what consequences this law may have on the performance of social work, the task will answer the following question: What bothers coercion in social work, and what consequences can the use of coercion have on the performance of social work? By answering these questions, the task contributing to the critical research on what impact power has on the social work professional basis and its legitimacy.

The task's analysis of what generates coercion in the social work, focuses on different forms of power and ideology. Analysis shows that both of these perspectives can provide answers to the mechanisms which makes coercion as a method possible in social work.

What consequences coercion can have for the performance of social work are seen through the Law's impact on the professionalism, power positioning and recognition in social work. The analysis shows that the law has an impact on all three prospects.

This task has critical realism as its theoretical basis of science. This perspective has not ambition to find absolute truths. The answer my studies offer should not be seen as prejudice resolve inferences. But they can be seen as possible answers to what it is that generates coercion, and the affect it has on the social work.

Indholdsfortegnelse

Forord	i
Abstarct	ii
Læsevejledning	1
Kapitel 1	
Indledning.....	2
Problemformulering.....	5
Problemanalyse.....	6
Tvang og socialt arbejde.....	8
Kapitel 2	
Videnskabsteoretisk positionering	12
Kritisk realisme.....	13
Ontologi og epistemologi.....	13
Realismens opfattelse af ontologien.....	15
Kritisk realisme og sociale hændelser.....	18
Kritisk realisme og undersøgelsesmetode/design.....	19
Metoderedegørelse.....	19
Præsentation af empiri.....	20
Interviewe.....	20
Den intensive metode.....	21
Valg af informanter.....	22
Dokumentanalyse.....	23
Validitet.....	24
Reabilitet.....	25

Kapitel 3

Teori.....	26
Anerkendelse.....	31
Magt.....	35

Kapitel 4

Analyse.....	38
Analysemetode.....	38
Abduktion.....	38
Retroduktion.....	40
Analysedel 1.....	41
Magtteknologier.....	42
Ideologi.....	50
Analysedel 2.....	57
Faglighed.....	57
Magtpositioneringer.....	68
Anerkendelse.....	72

Kapitel 5

Konklusion.....	80
Kritisk refleksion.....	85
Perspektiverende efterskrift.....	88

Litteraturliste.....90

Bilag Intervieweguide.....	95
----------------------------	----

Læsevejledning

Specialet indledes i *kapitel 1* med en indledning hvor jeg præsenterer opgavens tema, og problemformulering. Derefter følger - en problemanalyse hvor jeg mere uddybende forklarer, baggrunden for og min undren omkring, problemformuleringens spørgsmål. Endelig vil der være et afsnit, hvor jeg placerer opgavens tema: tvang og det sociale arbejde ind i en mere teoretisk ramme.

Kapitel 2 er en præsentation af, specialets videnskabsteoretiske positionering - kritisk realisme. I kapitlet gør jeg rede for hvad kritisk realisme er -, og hvilke konsekvenser det får for mig at anvende denne position. Til sidst gør jeg rede for mine valg af metode i forhold til at indsamle empiri.

I *kapitel 3* gør jeg rede for mine valg af teorier, og derefter præsenteres udvalgte dele af den teori, der bliver anvendt som perspektiver i specialets analyser.

Kapitel 4 består af to analyseafsnit. Første analyseafsnit omhandler magtteknologier og ideologi. Andet analyseafsnit omhandler faglighed, magtpositioneringer og anerkendelse. Her analyserer jeg min empiri, med udgangspunkt i de valgte teorier.

I *kapitel 5* konkluderer jeg på problemformuleringen, og derefter følger en kritisk refleksion over opgaven i sin helhed. Specialet afsluttes med en kritisk perspektivering.

Kapitel 1

Indledning

At finde frem til det centrale og det væsentlige i en kontekst ud fra søgeordene tvang og socialt arbejde er ikke en nem opgave. Der er altid en ny, spændende og sikkert væsentlig reference, man kan tage med. De referencer jeg har valgt, er udvalgt med henblik på - bedst muligt kunne belyse og give svar på min problemformulering.

Er straf eller omsorg vejen frem i behandlingen af børn, unge og deres forældre. Det var spørgsmålet, da Dansk Socialrådgiverforening inviterede ca. 140 socialrådgivere og andre eksperter der arbejdede med udsatte børn, til en dialog med Folketingets socialpolitikere ved en konference på Christiansborg 30. januar 2009. Det entydige råd til politikerne, der er i gang med forhandlingerne om Barnets Reform, lød: Nej til straf og flere pålæg i sociallovgivningen. Nej, til mere bureaukrati. Ja, til mere tid og færre sager pr. socialrådgiver (Socialrådgiveren, nr.4, 2009). Med forslag om tvangsanbringelser af spædbørn, forældreplæg og tvangsadoptioner lægger velfærdsminister Karen Jespersen (V) op til en stram politisk styring af socialrådgivernes arbejde i kommunerne. En politisk styring der åbenbart ikke tager de professionelles kompetencer og råd til efterretning.

Dansk Socialrådgiverforenings formand Bettina Post, er meget skarp i sin kritik af den politik regeringen fører på det socialfaglige område. Hun siger ”*Lovforslagene er efter min vurdering i høj grad baseret på politiske holdninger og en noget dominerende trang til at vise politiske muskler og handlekraft og ikke på socialfaglige kundskaber*” (Socialrådgiveren, nr.4, 2009). Endvidere peger hun på, at begrebet tvang indgår meget i de lovforslag, som Dansk Socialrådgiverforening netop har haft i høring (Ibid.). Det sidstnævnte fænomen bliver af lektor Inge Bryderup, i en kommentar til lov om skærpelse af forældre og ungeplæg, betegnet som et nyt fænomen i dansk socialpolitik ”*det er brud på rigtig mange års Dansk socialpolitik, at der i stigende grad bruges tvang, som et virkemiddel for myndighederne til at blande sig i familiens ukrænkelighed, således er det et nyt fænomen i dansk socialpolitik*” (Informationen, 17/04/09 2009).

Hun mener, at denne form for socialpolitik bryder afgørende med det hidtidige syn på familiens ukrænkelighed. ”*I de sidste 60 år har man værnet om familien, også når familien tilhørte de allermest udsatte. Det har betydet, at det sociale arbejde i høj grad gik ud på at styrke familiens*

egne ressourcer. Den tilgang er ved at forsvinde nu. I stedet stiller man strengere og strengere krav til forældrene om, at både de og deres børn skal leve om til et snævert krav om normalitet, og hvis de ikke magter det, så tager staten over selv(Ibid.).

Der er altså den sidste tid kommet flere politiske forslag der har som formål, at indføre mere tvang i det sociale arbejde. Forslagene betegnes som værende et ”nyt fænomen”, og fagpersonerne i det sociale arbejde stiller sig kritiske til dem. Ebsen peger på en ændring i kommunernes administration af socialpolitikken, som kan ses som - en baggrund for de nye lovforslag. I 1990`erne begynder staten at regulerer kommunernes administration af socialpolitikken. I lovgivningen om blandt andet udsatte børn, indføres specifikke krav om handleplaner, børnesamtaler, tidsfrister for tilbud m.v. Dette var en grundlæggende ændring i forhold til bistandslovens mål om sagsbehandlers og kommunernes autonome skøn, hvor kommunerne alene havde ansvar for selve sagsbehandlingen. Undersøgelser viste efterfølgende at kommunerne i lille udstrækning overholdt de nyindførte krav. Den manglende succes med at anvende den slags krav i lovgivningen har imidlertid ikke afholdt Folketinget og ministerium fra at fortsætte ad den vej. De er i stedet gået et skridt videre ved at lave regler om, hvilke metoder kommunerne skal følge (Ebsen i Elm Larsen og Hornemann Møller, 2004, 309og 310).

Med baggrund i en interesse for hvordan tvang påvirker det sociale arbejde, vil jeg i dette speciale tage udgangspunkt i et af de lovforslag der er blevet fremsat med det formål, at indføre mere tvang i det sociale arbejde. Nærmere bestemt, forslag om ændring af lov om social service L114. ”*En af de seneste eksempler på tvang indenfor børn og familieområdet er styrkelse af forældreansvaret. Lov: L289 af april 2006*(Nissen et al, 2007, 156). Med efterfølgende forslag til ændring af lov om social service, Lovforslag L114 af januar 2009(<http://nyhedservice.schultz.dk/lfo20089114.htm>).

I resumeet af dette lovforslag står der:

Forslaget består af to dele. I den første del foreslås det, at reglerne om forældreplæg ændres fra en kan - til en skal-bestemmelse for at sikre, at kommunalbestyrelserne i højere grad anvender forældreplæg som redskab i indsatsen overfor udsatte børn, unge og deres forældre. I den anden del stilles der forslag om, at der indføres et ungeplæg, der forpligter kommunalbestyrelsen til at pålægge unge mellem 12-17 år, at modtage et relevant tilbud eller, at udføre konkrete handlepligter, når visse nærmere angivne forudsætninger er til stede.

Lovforslaget blev vedtaget af Folketinget ved 3. behandling den 21. april 2009, og træder i kraft fra 1. juni 09 (www.social.dk/lovgivning/Lovforslag_ny/aktuelle_folketingsamling.html). Lovforslaget kan ses som en konsekvens af at kommunerne i 2006, gennem ændring af lov om social service, fik bemyndigelse til at pålægge forældre at:

- Følge deres børn i skole.
- Deltage i forældremøder eller konsultationer.
- Følge deres børn eller unge til fritidsaktiviteter.
- Sikre at barnet eller den unge er hjemme på et nærmere fastsat tidspunkt.
- Deltage i et af kommunens tilbudte forældreprogram.
- Deltage i møder med relevante myndigheder om løsning af barnets eller den unges problemer(Avisen Information, 2009).

Efterlever forældrene ikke disse krav kan kommunen fjerne børnechecken(Avisen Information, 2009).

Det har således siden 2006 været muligt for kommuner, at fratage forældre børnefamilieydelsen, hvis de ikke lever op til deres forældreansvar og dermed sørger for, at deres børn blandt andet kommer i skole og ikke roder sig ud i kriminalitet. Dog viser evalueringen af lovforslaget fra 2007, at det er få kommuner der anvender forældreplæg som et redskab(Socialrådgiveren, nr.2, 2009). Som en reaktion på denne manglende anvendelse, vil myndighederne med det nye lovforslag sikre sig, at kommunerne benytter forældreplæg i arbejde med børn, unge og deres familier. I tillæg har de indført et ungeplæg der pålægger de unge at modtage relevante tilbud.

Det overstående Lovforslag kan uden tvivl, rejse en række interessante og relevante problemstillinger. Jeg har i dette speciale valgt, at se nærmere på to aspekter ved denne lov. Det som først vakte min interesse, i forhold til det nævnte lovforslag, var det faktum, at myndighederne på trods af negative tilbagemeldinger fra en samlet ”græsrod”, og en evaluering der viser at forældreplæg ikke bliver nævneværdigt benyttet, alligevel foreslår og vedtager, en skærpelse af lov om forældreplæg. Hvad er det der gør at myndighederne finder det nødvendigt, at indføre mere tvang i det sociale arbejde? Hvorfor anskuer de tvang som værende et godt redskab i familiearbejde?

Det andet aspekt af loven der vakte min interesse, var selve det at anvende tvang. Hvilke betydninger har det, for den måde man udøver det sociale arbejde på?

Problemformulering

Med udgangspunkt i disse to omdrejningspunkter har jeg arbejdet mig frem til følgende problemformulering:

Hvad er det der generer tvang i det sociale arbejde, og hvilke konsekvenser får brugen af tvang for udførelsen af det sociale arbejde?

Socialt arbejde er et relativt uudforsket felt i Danmark til trods for, at der er tale om et samfundsmæssigt set stort og voksende område, som berører mange menneskers liv. Socialt arbejde udføres indenfor et felt af samfundsmæssige værdier, politiske målsætninger, professionelle tilgange samt lokale og institutionelt definerede handlemuligheder. Såvel politisk som forskningsmæssigt, har der de seneste år været stigende opmærksomhed på og interesse for det sociale arbejdes faglige grundlag og legitimitet (Olesen et al, 2005, 5). Mit speciale placerer sig indenfor et sådan udgangspunkt. Forslag og vedtagelse af lov om ændring af lov om social service er i kraft af, at være et pålagt arbejdsredskab i det sociale arbejde, en lov der får betydning både for det faglige grundlag det sociale arbejde hviler på, men også for legitimiteten af det sociale arbejde. Nissen 2005 peger på, at der inden for de seneste år er udkommet en række bøger, der fokuserer på magtrelationer i socialt arbejde. Dette perspektiv er vigtigt, fordi en manglende fokusering på magt i det sociale arbejde, kan resultere i en manglende forståelse eller lavere tolerance overfor klientens egne oplevelser af deres situation, deres adfærd eller problemopfattelse (Nissen, 2005 i Breumlund et al, 2008). Dette speciale søger at bidrage til den nævnte perspektiv. Ved at tage udgangspunkt i en formelt retlig magtform, vil specialet søge at besvare hvad der producerer denne magtform og hvilke konsekvenser denne magtform kan få. Man kan således anskue dette speciale som et bidrag til den kritiske forskning omkring magtformers betydning for det sociale arbejdets faglige grundlag og dets legitimitet.

Problemanalyse

Min problemformulering søger at få svar på to spørgsmål. Jeg vil både se på hvad det er der generer tvang i det sociale arbejde, og hvilke konsekvenser tvang får for udførelsen af det sociale arbejde.

Det første spørgsmål er rejst på baggrund af, en undring over hvorfor myndighederne stiller forslag om, at skærpe en lov der ikke synes at blive benyttet og som ikke har opbakning fra dem der skal udøve den. Om en lov får virkning efter sit indhold, hænger ofte tæt sammen med, hvorvidt loven bakkedes op af indflydelsesrige, sociale grupper som interesseorganisationer og lignende(Dahlberg Larsen, 2005, 282). Efter at have læst nogle af de foreløbige hørings svar, der er kommet på forslag om ændring af lov om social service, i forhold til forældre og ungepålæg. Er det rimeligt tydeligt for mig at se, at de der udfører det sociale arbejde, ikke ønsker mere tvang velkommen i sit arbejde, og lovforslaget har således liden opbakning. Blandt andet udtaler Dansk socialrådgiverforening, at de er svært kritiske over for at indføre mere tvang i det sociale arbejde. De mener, det vil være opskriften på mistro og konflikt, og at metoden tvang, vil udhule kommunens faglige vurderinger og metodevalg(Socialrådgiveren, nr.2, 2009). 140 socialrådgivere og andre eksperter der siger nej til straf og flere pålæg i sociallovgivningen, taler også sit tydelige sprog(se indledning). Noget tyder på, at myndighederne, ved at fremme og vedtage forslag om ændring af lov om social service, søger at indføre et redskab i det sociale arbejde, der hverken er ønskelig, eller vil få virkning efter sit indhold. Derfor undrer jeg mig over, hvad deres bevægegrund er for lovændringerne.

Jeg ser, med baggrund i det overstående, et modsætningsforhold mellem myndighedernes og de professionelles syn på hvilke metoder der er mest hensigtsmæssige at benytte i arbejdet med børn, unge og deres forældre. Politiske anskuelser bygger oftest på antagelsen af visse værdier, og på opfattelsen af, at visse ting påvirker andre på bestemte måder. Samt at man opnår gode tilstande, dersom samfundet indrettes på den ene eller den anden måde(Dahlberg Larsen, 2005). Jeg anskuer således myndighedernes forslag og vedtagelse, om ændring af lov social service, som værende et resultat af bestemte værdier, og antagelser om hvad som er den bedste måde, at indrette et samfund på. Værdier og antagelser der synes at rumme nogle andre elementer end de der eksisterer i det sociale arbejde. Det er disse værdier og antagelser jeg vil identificere, ved at spørge ind til hvad det er der generer tvang i det sociale arbejde? Gennem den statslige politik skabes eller reproduceres en række antagelser om problemer og deres løsning. Disse antagelser materialiseres i forskellige styringsværktøjer og dokumenter, som for eksempel love, der befæster et bestemt problemsyn og ideer om hvilke foranstaltninger der er bedst egnede(Meeuwisse og Swärd, 2004,). For at få svar på

hvad - der generer tvang i det sociale arbejde, er det således betydningsfuldt for mig, at identificere disse antagelser. Strukturen angiver så at sige vilkår, rammer og mulighæder for hændelser, begivenheder og menneskers handlinger. Bestemte strukturer genererer således bestemte hændelser, begivenheder og handlinger i den betydning, at de påvirker sandsynligheden for, at noget bestemt sker frem for noget andet (Ejrnæs og Guldager, 2008). Jeg forstår således myndighederne, som værende en struktur der påvirker sandsynligheden for at tvang opstår i det sociale arbejde, ved for eksempel, at vedtage lov om ændring af lov om social service. Det bliver derfor, med udgangspunkt i min problemformulering, centralt at se på hvilke mekanismer det er der får myndighederne til at se tvang som værende et hensigtsmæssig værktøj i det sociale arbejde.

Mit andet spørgsmål i problemformuleringen, går på hvilke konsekvenser brugen af tvang får for udførelsen af det sociale arbejde. Dette spørgsmål stiller jeg med baggrund i, at tvang, som den indgribende metode det er, nødvendigvis må få nogle konsekvenser. Jeg ser at myndighederne ved at vedtage denne lov, indfører tvang på to områder. Myndighederne vil sikre sig, at kommunerne anvender forældre og ungepålæg som redskab, og lægger således meget bestemte retningslinier for hvilke metoder de professionelle **skal** benytte. Lov om ændring af lov om social service, har også karakter af tvang overfor borgeren. Ved at benytte en eventuel fjernelse af børnefamilieydelsen som sanktion, lægger loven meget pres på borgerne, i forhold til at de - bør acceptere kommunernes henstillinger. I forhold til ungepålæg **skal** den unge, som nævnt, **pålægges** at tage i mod relevante tilbud. Tvang udøves således, i denne lov, både overfor borgeren, og overfor de professionelle. Jeg vil, i forlængelsen af dette, se på hvilke konsekvenser tvang får for udøvelsen af det sociale arbejde, både for borgeren og for de professionelle.

Tvang og socialt arbejde

Med udgangspunkt i det overstående, anskuer jeg tvang som værende omdrejningspunktet i dette speciale. Men tvang som begreb kan have mange ansigter. Jeg vil i det efterfølgende anskueliggøre, hvordan jeg ser tvang i forhold til det sociale arbejde, og således placere begrebet tvang ind i en teoretisk ramme.

Når jeg skal se på tvang i sammenhæng med det sociale arbejde, vil jeg først tage udgangspunkt i begrebet magt. Dette fordi jeg ser magt som værende en forudsætning for at tvang overhovedet kan forekomme, og fordi jeg forstår tvang som en konsekvens af magt. Man kan anskue magt som værende ”*mulighed for brug af tvang og magt*” (Jarvinen, et al, 2005).

Magtbegrebet har været viet stor plads i samfundsvidenskaben. Brinkmann fremhæver, at mange samfundsvidere har lavet sine egne magtdefinitioner i håb om at indfange bestemte fællestræk der går igen i alle magtforhold. Han siger blandt andet ”*mangfoldet frister til at forholde sig som i et varehus, og vælge det som passer til enhver tid i forhold til en aktuel problemstilling*” (Brinkmann i Hanegård, 2005, s65). Min aktuelle problemstilling handler om, hvad der generer tvang i det sociale arbejde og hvilke konsekvenser tvang får for udøvelsen af det sociale arbejde. Det vil således være naturligt for mig, at definerer tvang, som en konsekvens af magt, i forhold til hvordan man kan anskue tvang i det sociale arbejde.

I et sådan perspektiv kan man for eksempel anskue magt, som værende baseret på konstruerede sandheder om, hvad der er bedst for klienterne, på professionernes problemdefinitioner og på uformelle, mere eller mindre subjektive normer hos en given persongruppe om, at ville yde hjælp. Det kan meget vel ses som forhold, der ikke umiddelbart forstås som magt (Jarvinen et al, 2005, 10). Det typiske kendetegn ved denne type magt er, at den som hovedregel ikke opfattes af de berørte parter som udøvelse af magt. Der findes to hovedbegrundelser for en sådan magt.

Den ene type begrundelse, handler om, at det socialpolitiske område udgør et ”hjælpens univers”. Beslutninger træffes ud fra et synspunkt, om at hjælpe klienten og ud fra de bedste intentioner. De professionelle er så at sige eksperter i hjælp, og deres professionelle forestillinger, er forbundet med, at de mener at vide, hvad der er bedst for klienten. De professionelle kan ses som ”mellemliggende organer” i realiseringen af velfærdsstaten. De baner vej for velfærdsstatens moralske disciplin. *Den moderne skandinaviske velfærdsstat skaber imidlertid ikke bare rammerne, men har travlt med at regulere de moralske forpligtelser mellem mennesker gennem direkte intervention*(Wolfe, 1989, 152).

Denne magt, er svær at modstå. Dette fordi klienterne møder persongrupper, som dybest set vil hjælpe (Jarvinen, et al, 2005, 10).

Den anden type begrundelse handler om, at systemrepræsentanterne opfatter sig selv, og opfattes af andre, som besiddende den rigtige viden på det berørte område. Her ses det arbejde som udføres, ikke som magt, men som udøvelse af en professionel praksis, som er styret af viden og erfaringer om hvad der kendetegner godt socialt arbejde (Jarvinen, et al, 2005, 10-11).

Begge disse begrundelser bliver centrale for hvordan dette speciale anskuer forholdet mellem tvang og det sociale arbejde. Tvang bliver i det overstående afsnit beskrevet som noget der opstår, som en konsekvens af at nogen har magt. Magt er ifølge det overstående, at besidde sandheden om hvad der er bedst for klienten og at definere hvad der er godt socialt arbejde. Således kan man se forslaget og vedtagelsen af lov om ændring af lov om social service, som værende et eksempel på, at det er de professionelle, der er det mellemliggende organ, og at de baner vej for velfærdsstatens moralske disciplin. Myndighederne har nogle værdier og antagelser, om hvad det er, der vil fungerer i det sociale arbejde med børn, unge og deres forældre, og må derfor sikre sig at borgerne indordner sig efter disse opfattelser. Dette sikrer de sig, i dette tilfælde, ved at indføre ”**skal**” bestemmelser i Lov om social service. De tvinger de professionelle og borgeren til at agere på bestemte måder.

Bauman og May skriver, at magt måske bedst forstås som muligheden til at forfølge frit valgte mål, som vores handlinger er orienteret mod, og samtidig have herredømme over de midler, som er nødvendige for at forfølge disse mål (Bauman og May, 2001, 89). Har vi magt, er vi altså i stand til at handle mere frit, hvorimod vi som mindre magtfulde eller magtesløse har en valgfrihed, der er begrænset af de beslutninger, der træffes af andre. Videre skriver Bauman og May, at reduktion af nogens frihed blandt andet kan ske ved tvang. Tvang omfatter manipulation af handlinger på en sådan måde, at andres ressourcer, uanset hvor omfattende de måtte tage sig ud i andre sammenhænge, bliver utilstrækkelige eller virkningsløse i den givne sammenhæng. Det tilvejebringes på denne måde helt nye spilleregler, således at de, der kontrollerer situationen, kan bringe sig i en fordelagtig position (Bauman og May, 2001, 89-91).

I forslag om ændring af lov om social service bliver dette tydeligt. Myndighederne definerer hvilke indsatser der skal gennemføres, og borgeren må ”adlyde”, ellers vil der komme sanktioner. Man vil således, som forældre være magtesløs. Hvis man ser fratagelse af givne rettigheder, som for eksempel børnefamilieydelsen, som reduktion af nogens frihed – økonomisk frihed, manipulerer

man med borgerne sådan at deres valg af handling på et problem bliver sat ud af spil, til fordel for det offentliges indsats. Man tvinger borgeren til at se sine egne ressourcer som virkningsløse. Dansk socialrådgiverforening peger i sit høringssvar, til forslag om ændring af lov om social service, på at tvang vil udhule kommunernes frihed til faglige vurderinger og metodevalg (Socialrådgiveren, nr. 2, 2009). Ved at myndighederne bestemmer hvilke metoder der skal anvendes, manipulerer de med de professionelles vurderinger og metodevalg. De professionelles faglige vurderinger og valg af metode, bliver set som værende utilstrækkelige, eller virkningsløse i denne sammenhæng.

Når myndighederne vælger at fratage nogen noget på grund af, at de ikke overholder aftaler, kan man i Luhmanns optik se dette som værende en reaktion på skuffelse (Nissen i Nissen et al, 2007, 67). Man har en forventning til borgeren og denne bliver ikke imødekommet. Luhmann peger på normative modaliseringer, som en måde hvorpå organisationer kan reagere på skuffelser. Normative modaliseringer er behandlinger af skuffelser, hvorved systemet fastholder forventningen og gør krav på tilpasning til forventet adfærd. Det er kendetegnende for normativ modalisering af en skuffelse, at den sjældent åbner for alternative forklaringer på personens adfærd. Dette fordi den for eksempel ikke sætter spørgsmålstegn ved, om forventningerne overhovedet var rimelige krav. En følge af denne modalisering kan være brug af tvang, hvor frihedsgrader indskrænkes, og i mange tilfælde også i den hjælp, der bliver givet eller kan gives. Når normativ modaliseringer resulterer i tvang, mindskes sandsynligheden for normaliseret magt¹, fordi denne netop forudsætter frihed til at handle i mod bestemte forventninger. Samtidig tydeliggør normative modaliseringer systemets magtesløshed, fordi brug af tvang afslører systemets manglende evne til at skabe bindende beslutninger. Derfor søger man ofte at undgå tvang, for eksempel ved at kommunikere om truslen om tvang og mulighed for at undgå tvang ved frivilligt at samarbejde. I den forstand kan anvendelse af magt som tvang ses som systemets desperate forsøg på at overvinde en manglende evne til at kommunikere "effektivt" (Ibid.). Hvis man ser Lov om ændring af lov om social service i Luhmanns optik, fremstår forældre og de unge som nogle der ikke indfrier systemets tilpasning til forventet adfærd. Systemet reagerer på en skuffelse over denne manglende tilpasning ved at indføre tvang som metode i det sociale arbejde.

¹ Normaliseret magt produceres gennem social samhandling, hvor forventninger til adfærd lægger bindinger på, hvilke handlinger der er mulige, men hvor begge parter har et minimum af frihed til at vælge noget andet (Nissen i Nissen et al, 2007, 67).

Kaspar Villadsen peger på, at det sociale arbejde i nogle tilfælde, ikke kan nøjes med at stimulere, rådgive og gøre visse valg attraktive. For sociale klienter, der ikke lader sig påvirke af denne form for bearbejdning, kan det være nødvendigt at anvende forskellige former for tvang. Tvang kan på denne måde betragtes som et nødvendigt middel til at sætte klienten i stand til, at træffe afklarende valg. Der er ikke tale om at tage ansvar for klienten, men derimod at berige ham med så meget information, at han bliver bedre i stand til at træffe et selvbevidst og selvstændigt valg (Villadsen i Järvinen og Mik-Meyer, 2003, 207 og 208). Lov om ændring af lov om social service, kan i denne sammenhæng ses som et middel til at give borgerne information om hvordan man er ”gode” forældre. Borgeren bliver her fremstillet som en person uden viden om sine muligheder, og lov om social service skal tjene den rolle, at bibringe klienten den viden han/hun behøver for at fungere som gode forældre. På samme måde skal ungepålægget tjene til, at bibringe den unge, den viden han/ hun behøver for at træffe gode og konstruktive valg.

Jeg har i det overstående relateret tvang til det sociale arbejde. Dette har jeg gjort ved at pege på, at tvang som metode i det sociale arbejde, er et resultat af, bestemte ”sandheder” fra myndighedernes side om hvad der egner sig bedst i det sociale arbejde. Jeg har peget på tvang som værende manipulation af handlinger, både af borgerens og de professionelles, og jeg har peget på tvang, som værende systemets reaktion på borgernes mistilpassede adfærd. Endelig har jeg set på tvang, som værende en måde at bibringe borgere den viden de behøver for at træffe konstruktive valg. Tvang har således flere ophavsmuligheder og udtryksformer i det sociale arbejde.

Kapitel 2

Videnskabsteoretisk positionering

I mit speciale retter jeg et kritisk blik på hvad det er der generer tvang i det sociale arbejde, og på hvilke konsekvenser tvang får for udøvelsen af det sociale arbejde. Jeg tager udgangspunkt i en antagelse om, at det i systemet, findes bestemte værdier og antagelser, altså bestemte ”sandheder” om hvad som er godt socialt arbejde, og således hvordan dette arbejde bedst skal udføres. Som et resultat heraf, bliver det på det sociale området, blandt andet lovgivet om hvilke metoder, som egner sig bedst i mødet med familier der har problemer med sine børn og unge. Jeg vil søge at besvare mine problemformuleringsspørgsmål ved at tage udgangspunkt i en sådan lov. Ved at myndighederne ser sine indsatser som de rigtige løsninger på givne problemer, tvinges borgeren til at acceptere den, eller de indsatser, systemet foreslår. Denne tvang får konsekvenser for udførelsen af det sociale arbejde.

Mit kritiske blik er således fokuseret på to områder. Jeg stiller mig kritisk overfor, at myndighederne vedtager en lov, der i udgangspunktet ikke har nogen opbakning fra de der udfører det sociale arbejde. For at få en bedre forståelse af dette, vil jeg forsøge at se på bevægegrundene for myndighedernes ”sandheder” og søge at identificere hvilke mekanismer, der producerer disse ”sandheder”. At finde bevægegrundene for sådanne ”sandheder” kræver et blik på mekanismer der udspilles på et strukturelt niveau.

Endvidere, forlænger jeg mit kritiske blik til også at gælde det konkrete sociale arbejde. Jeg mener, at tvang nødvendigvis vil få nogle konsekvenser for det sociale arbejde. Ved at myndighederne lovgiver om bestemte metoder i det sociale arbejde, lægger de nogle føringer for hvordan det sociale arbejde skal udføres. Disse føringers konsekvenser vil jeg søge at finde, i den måde hvorpå praksis bliver påvirket af lov om ændring af lov om social service. Jeg vil med andre ord, besvare min problemformulering ved, at belyse forhold der udspilles på forskellige niveauer. Jeg vil se på hvilke mekanismer det er der generer tvang fra myndighedernes side, altså mekanismer på makroniveau niveau, og jeg vil se hvilke konsekvenser dette får for den konkrete udførelse af det sociale arbejde, mekanismer på mikro niveau. Jeg vil derfor lade mig inspirere af en videnskabsteoretisk position der inddrager flere niveauer i sin forståelse. En sådan position finder jeg i kritisk realisme. ”*Den kritiske realisme tilbyder en videnskabsteoretisk platform, som synes*

mere relevant end mange andre platforme i forhold til forskning om hvordan strukturelle forhold (...) påvirker menneskers handlinger (...)" (Næss, 2004, 155).

Kritisk realisme

Den kritiske realisme er en relativt ny videnskabsteoretisk retning. Den er først udviklet i 1970'erne og fremefter. Den er primært udviklet i England og dens "grundlæggende fader" er den engelske filosof Roy Bhaskar.

Kritisk realisme kan forstås som et "metateoretisk perspektiv" eller en videnskabsteoretisk position, som er opposition til såvel empiristiske og positivistiske positioner på den ene side, som forskellige idealistiske og relativistiske positioner på den anden side. Den udgør således et alternativ til positivismen og hermeneutikken, som længe har været de to dominerende positioner i samfundsvidenskaben (Sayer, 2000).

Ontologi og epistemologi

Realismens filosofiske udgangspunkt er at der eksisterer en virkelighed uafhængig af vores viden om den. Antagelsen om, at der eksisterer en sådan objektiv social verden, er realismens varemærke. Opfattelsen af, at der findes en virkelighed, som virker uafhængig af de begreber forskeren har om den, er således også kritisk realismes overordnede ontologiske og epistemologiske udgangspunkt (Juul, 2002).

Metateorier handler om ontologiske og epistemologiske spørgsmål. Hvordan er virkeligheden beskaffen, ontologi, og hvordan er vores muligheder for at nå frem til viden om den, epistemologi I den nyere videnskabsteori, præget af konstruktivisme og diskursteori har det været epistemologien, der har været udgangspunktet. Den kritiske realisme indebærer imidlertid et skifte fra epistemologi til ontologi og inden for ontologien, et skifte fra hændelser til mekanismer (Danermark et al, 1997). Dette kan forklares nærmere ved at gøre opmærksom på, at inden for kritisk realisme er det grundlæggende videnskabsteoretiske spørgsmål et ontologisk spørgsmål: Hvordan må virkeligheden være beskaffen, for at videnskab skal kunne findes? Altså et ontologisk spørgsmål, og ikke som i den idealistiske, konstruktivistiske tradition et epistemologisk: hvordan er viden mulig?(Ibid.). Dette forklarer skifte fra epistemologi til ontologi, men hvad med skifte fra hændelser til mekanismer?

Dette skifte indebærer at opmærksomheden rettes mod det, som producerer hændelserne og ikke bare hændelserne i sig selv. Virkeligheden antages dermed at bestå af flere domæner. Den antages at være stratificeret. Den stratificerede ontologi er et helt centralt kendetegn for kritisk realisme (Ibid.). Det at virkeligheden er stratificeret, kan forklares som en tredobbelt ontologisk distinktion mellem virkelighedens dybde-niveau, det faktiske niveau og det empiriske niveau. Fra eksistensen af den virkelige mekanisme eller et objekts indre kræfter, til den faktiske begivenhed, også endelig, den empiriske begivenhed, altså det aspekt af virkeligheden der observeres empirisk. Kritisk realisme sonderer, således mellem tre på hinanden overlappende områder af virkeligheden. Empiriens domæne (de observerbare begivenheder, og erfaringer). Det faktiske domæne, eller hændelsernes domæne (sekvenser af begivenheder og hændelser). Det reale, virkelige eller dybde domæne (de to øvrige domæner, plus de strukturer, kræfter, tendenser og mekanismer som producerer begivenhederne). Det empiriske er en del af virkeligheden, men ikke hele. Den reale omfatter såvel det empiriske som det faktiske, samt de generative mekanismer, som frembringer det faktiske. Det grundlæggende domæne er det reale. Her findes mekanismerne. De eksisterer uafhængig af om de producerer nogen hændelse eller ej. Når mekanismerne producerer en hændelse, enten den så observeres eller ej, så falder den ind i det faktiske domæne. Når en sådan hændelse erfarer, bliver den til et empirisk faktum og falder inden for det empiriske domæne. Således identificerer kritisk realisme tre ontologiske domæner. En videnskab om den sociale virkelighed kan derfor ikke reduceres til empiriske hændelser, altså til det empiriske domæne. I så fald fremstår virkeligheden flad, uden ontologisk dybde. Skal vi nå frem til viden om de bagvedliggende kausale mekanismer, må vi rette vores opmærksomhed mod disse, og ikke mod de empiriske observerbare hændelser (Danermark et al, 1997).

Mellem disse tre nævnte domæner, eksisterer det en ontologisk kløft, og det er her videnskabens opgave kommer ind. Den skal nemlig bygge bro over denne kløft ved at afdække sammenhængen mellem 1. det vi erfarer, 2. det der faktisk sker, og 3. det som får tingene til at ske (Juul, 2002).

Udgangspunktet for kritisk realisme er, at det som nævnt, findes en virkelighed uafhængig af vores viden om den, men også at denne virkelighed ikke er umiddelbart givet og empirisk tilgængelig.

Dels omfatter virkeligheden en ikke direkte iagttagelig dimension, hvor de mekanismer som producerer de hændelser vi empirisk kan iagttage findes, dels er vores viden om virkeligheden altid begrebsligt formidlet, og dermed mere eller mindre sandsynlig. Det findes altså en virkelighed der er uafhængig af vore begreber om den. Således findes der også en viden som kan gøres til genstand for analyse. Dette defineres som videnskabens intransitive objekt. Formålet med videnskab er at

komme så ”nær” denne virkelighed, det intransitive objekt, som mulig. Vor viden om virkeligheden udgøres af vore teorier og forestillinger om den, og disse danner så det transitive objekt. Den transitive dimension er socialt bestemt og foranderlig. Det gælder al viden. Som dele af den sociale verden kan disse transitive objekter også gøres til studieobjekter. Det betyder at viden har to dimensioner. Den transitive og den intransitive. Rivaliserende teorier har således forskellige transitive objekter (teorier om verden), hvorimod den verden, som de forsøger at begribe – det vil sige den intransitive dimension, er den samme. Når teorier, altså den transitive dimension, forandres betyder det ikke at det de handler om, den intransitive dimension, forandres. Sondringen mellem videnskabsteoriens intransitive, eller ontologiske dimension, og dens transitive, eller epistemologiske dimension er afgørende for kritisk realistisk tænkning. Kritisk realisme lægger hovedvægten på ontologien, altså hvad vi rent faktisk kan sige om virkelighedens beskaffenhed (Danermark, et al, 1997).

Realismen opfattelse af ontologien

Bagom alle hændelser, er det kræfter der genererer hændelserne. Denne tanke, er som nævnt, noget af udgangspunktet for kritisk realisme. Dette indebærer, at den mest grundlæggende opgave for videnskaben er at finde de iboende mekanismer, som genererer hændelserne. Disse iboende egenskaber er det vi kalder ”den kausale kraft”. Virkeligheden er fuld af sådanne kausale kræfter, og de findes der, uanset om de aktualiseres eller ej. Den kritiske realisme går således ud fra den grundlæggende antagelse, at objekter i virkeligheden besidder kausale kræfter, det vil sige, generative mekanismer (Danermark et al, 1997).

Som nævnt ovenfor ser kritisk realisme virkeligheden som værende stratificeret, men samtidig ses den også som værende relationelt differentieret. Det indebærer, at ingen objekter i naturen eller i den sociale verden, eksisterer i et vakuum uden kontakt med andre objekter, eller andre kausale kraftmekanismer. Virkeligheden er opbygget af adskilte niveauer, eller strata. Disse står i relation til hinanden, som følge af, at hvert stratum har sine emergente kræfter. Det at der kan skabes nye mekanismer på de forskellige strata, indebærer eksistensen af såkaldte emergente kræfter. Sociale fænomener kan søges forklaret med henvisning til psykologiske mekanismer, men som helhed produceres sociale fænomener af sociale kræfter (Danermark et al, 1997). Dette leder mig over i en forklaring af hvad emergens er for en størrelse.

Emergens er et nøglebegreb indenfor kritisk realisme. Begrebet betegner generelt det forhold, at der ved en helhed fremkommer egenskaber, der ikke kan forklares ud fra de enkelte deles egenskaber.

”fremkomsten af objekter med nye strukturer, kræfter og mekanismer” (Wad, 2000, s8). Danermark et al beskriver det som, *insikten om de nye ikke-reducerbara egenskaper och mekanismer som kommer till på varje specifikt stratum* (Danermark et al, 1997, 80). Mekanismerne kan nemlig ikke reduceres, de er hver især emergente i sit eget stratum. Virkeligheden bliver således stratificeret gennem emergens(Ibid. 82).

Hvilken eller hvilke mekanismer vi vælger at koncentrere os om, afgøres af hvad der er vores objekt, eller vores ærinde med det der studeres. I dette ligger også forståelsen af, at en teori sjældent alene kan forklare forskellige konkrete fænomener. Afhængig af opgavens ærinde, kan det kræve flere teoretiske perspektiver og indfaldsvinkler(Danermark et al, 1997, 82).

Hvilke konsekvenser får kritisk realisme som videnskabsteoretiske udgangspunkt, og hvilke konsekvenser får dens ontologi og epistemologi, for denne opgave?

Det overgribende formål med samfundsvidenskabelig forskning er at forklare sociale forhold. Dette betyder i et kritisk realistisk perspektiv, at man dels skal beskrive de egenskaber og kausale mekanismer, som genererer og muliggør hændelser, dels at beskrive hvordan forskellige mekanismer kommer til udtryk under specifikke omstændigheder. Den grundlæggende videnskabelige problemstilling er: hvad producerer en specifik hændelse? Opgaven er at søge at identificere generative mekanismer og fastslå, hvordan de kommer til udtryk og former konkrete hændelser og processer (Danermark et al, 1997). Dette får for mig den relevante konsekvens, at jeg ved at gøre brug af kritisk realisme som videnskabsteoretisk udgangspunkt, får mulighed for, at beskrive de mekanismer som generer tvang og se hvordan tvang kommer til udtryk, i form af konsekvenser, i udøvelsen af det sociale arbejde.

I overensstemmelse med den kritiske realisme har denne opgave et ontologisk udgangspunkt der indbefatter, at

- Virkeligheden har en objektiv eksistens
- Virkeligheden er stratificeret, og relationelt differentieret.
- Viden om verden er altid begrebsligt formidlet.

Kritisk realisme sonder mellem tre på hinanden overlappende områder af virkeligheden. Denne sondring bliver således også central i min opgave. Mit første spørgsmål i problemformuleringen, spørger ind til hvilke mekanismer det er der generer tvang i det sociale arbejde. Dette er et spørgsmål der søger at identificere de bagvedliggende kausale mekanismer i det reale domæne. Mit

andet spørgsmål i problemformuleringen spørger ind til hvilke konsekvenser tvang får for udførelsen af det sociale arbejde. Dette er et spørgsmål der søger de professionelles erfaringer og tanker, og er således et spørgsmål der berører det empiriske domæne. Når det kommer til det faktiske domæne, skriver Danermark et al., at når en mekanisme producerer en hændelse, enten den observeres eller ej, falder den ind i det faktiske domæne. ... *det faktiskas domän, i vilken händelser utspelas oavsett om vi erfar dem eller ej*(Danermark, et al, 1997, 30). Tvang er således noget der bliver produceret af forskellige mekanismer, og som udspilles uanset om vi erfarer det eller ej. Tvang bliver til en faktisk hændelse. Det faktiske domæne er dermed repræsenteret ved tvang som fænomen.

Indenfor kritisk realisme har, viden som nævnt, viden to dimensioner. Den ontologiske, intransitive dimension, og den epistemologiske, transitive dimension, Sondringen mellem disse to er afgørende for kritisk realisme, og er således en sondring jeg også vil gøre plads til i min opgave. Som forsker skaber jeg transitive objekter, teorier om virkeligheden. Dette sker, når jeg erkender, sprogliggør og skaber viden om intransitive objekter(Nygaard i Kreiner og Scheuer, 2002). I min opgave kommer dette til udtryk ved, at jeg studerer tvang, som er et faktisk fænomen, altså en virkelighed, der udspilles uanset om vi erfarer det eller ikke. Jeg skaber teorier om tvang, transitive objekter, ved at se på hvad som generer tvang, og hvilke konsekvenser tvang får. *Det er altså erkendelsen af intransitive objekter(...), der skaber transitive objekter*(Nygaard, 2002, 270).

Indenfor kritisk realisme er virkeligheden også relationelt differentieret. Ingenting eksisterer i et vakuum, der eksistere forskellige niveauer og hvert af disse har sine emergente kræfter. Således eksistere fænomenet tvang heller ikke i et vakuum, og det vil komme til udtryk på forskellige måder afhængig af hvilke emergente kræfter der påvirker det. For mig får denne erkendelse den konsekvens, at hvad der generer tvang, og hvilke konsekvenser tvang får, er ikke noget jeg kan give et endelig svar på.

Kritisk realisme og sociale hændelser

Når det er tale om sociale hændelser, ser kritisk realisme disse som produceret af en række samvirkende mekanismer. I samfundsvidenskaben arbejder man derfor altid under åbne vilkår. Det vil sige, de generative mekanismer, vi studerer, virker i et komplekst samspil med andre mekanismer som samvirker med, eller modvirker vores mekanisme. De har alle sine emergente kræfter. Ud over at der hele tiden findes samvirkende faktorer, må vi også tage hensyn til at, en mekanisme undertiden er aktiv, undertiden hvilende, og at der undertiden kan findes modvirkende mekanismer, som gør at vi ikke får nogen empirisk manifestation af en virkende mekanisme. Ved at alt har åbne vilkår, er en konsekvens ikke givet (Danermark et al, 1997). Den kritiske realisme bygger således på et komplekst kausalitetsbegreb, hvor der antages at, forskellige generative mekanismer kan styrke og svække hinanden. De empiriske sammenhænge kan derfor være udslag af forskellige samvirkende eller modsatrettede mekanismer, og antallet af potentielle relevante objekter der får et outcome er således meget stort. Kausalitet forstås som generative mekanismer, og forklaringen af sociale fænomener er baseret på opfattelsen af, at virkeligheden rummer en generativ dybdestruktur. De relationelle egenskabers kausale kræfter udløses og medieres gennem aktørernes handlinger. Strukturen sætter muligheder og begrænsninger for aktørernes handlinger (Benjaminsen, 2006).

Kritisk realisme og undersøgelsesmetode/design

Kritisk realisme er forenelig med en relativt bred række af forskningsmetoder. Det præciseres dog, at valgene mellem forskellige forskningsmetoder baserer på studieobjektets beskaffenhed, og hvad vi ønsker at vide noget om. Sayer ser, de objekter vi studerer som konkrete, i den forstand at de er producenter af mangfoldige komponenter og kræfter. Da sandhed ikke er udgangspunkt for kritisk realisme, lægger Sayer i stedet for, fokus på tre aspekter af en studie. Metode, objektets beskaffenhed og studiets formål (Sayer 2000).

Den kritiske realisme er ingen metode. Danermark et al skriver ”*at den må karakteriseres som en metateori, ud fra hvilken det afgørende spørgsmål bliver, på hvilken måde forskellige metodologier kan give kundskab om generative mekanismer*”(Danermark, et al, 1997, 28). Mekanismerne betragtes derved som tendenser, som kan forstærke, modificere, eller undertrykkes i en kompleks interaktion med andre mekanismer under åbne vilkår. Virkelighedens stratificerede natur medfører, at samfundsvidenskabens fokus bør ligge på de dele af virkeligheden, som formår at kaste lys over de generative mekanismer(Danermark et al,1997). Målet er således at identificere de mekanismer, strukturer og kræfter, som kan gøre rede for de fænomener, der søges forklaret.

I min opgave er tvang i det sociale arbejde, det fænomen der søges forklaret. Tvang er et konkret objekt, og er produceret af mangfoldige komponenter og kræfter. At finde sandheden om tvang er ikke udgangspunktet. Fokus er i stedet, på tvangs beskaffenhed, studiets formål og metode. I mit afsnit, **tvang og socialt arbejde**, har jeg gjort rede for hvordan jeg anskuer tvangs beskaffenhed i forhold til det sociale arbejde. Specialets formål er at belyse tvang som fænomen i det sociale arbejde, gennem at se på det er der generer tvang, og hvilke konsekvenser tvang får. Endelig er det metode.

Metoderedegørelse

Andersen 2007, skitserer en fremgangsmåde til, at anvende kritisk realistisk tilgang i forskning i det sociale arbejde (Andersen, 2007). Han skriver, at problemformuleringen er udgangspunktet for vejen videre. Problemformuleringen skal i høj grad blive formuleret på baggrund af en kritisk realistisk videnskabsteori, men kan også være præget af anden teori. Den kan være udarbejdet på baggrund af det pågældende genstandsfelts ontologi, altså antagelser om studieobjektets struktur(Andersen, 2007). Min problemformulering rummer en interesse for, at identificere bagvedliggende mekanismer. Den har udgangspunkt i en kritisk realistisk videnskabsteori. Men den

rummer også en interesse for konsekvenser i det konkrete sociale arbejde. Denne del af problemformuleringen er præget af anden teori. Den er udarbejdet med udgangspunkt i genstandsfeltets, tvang i det sociale arbejdets ontologi, tvang som metode får nogle konsekvenser. Dernæst skal man indsamle empiri. Den metode man vælger til at indsamle empiri, er afhængig af problemformuleringen (Andersen, 2007). Med andre ord, valget af metode skal styres af forskningsobjektets beskaffenhed og hvad man ønsker at vide noget om. Denne opgave har to omdrejningspunkter. Hvad generer tvang, og hvilke konsekvenser får tvang? For bedst muligt at kunne belyse disse to spørgsmål, har jeg valgt interview og dokumentanalyse som mine metoder.

Præsentation af empiri

Empirien i denne opgave består af, interviews med tre socialarbejdere der arbejder i to forskellige kommuner. Mine interviewobjekter er: en socialrådgiver, der arbejder som leder af den rådgivningsgruppe som familieafdeling i kommunen har oprettet for at yde særlig støtte til børn og unge. Mine to andre interviewobjekter arbejder i familieafdelingen i den samme kommunen, men har sine erfaringer fra to forskellige områder. En arbejder direkte med konflikter i forhold til børn, unge og deres forældre, og havde således meget at bidrage med i forhold til min problemformulering. Mit sidste interview objekt var derimod ansat på handicapområdet og havde, ifølge hende selv, ikke så meget at bidrage med når det kom til konsekvenser af lov om ændring af lov om sociale service. Men hun ville gerne svare på spørgsmål omkring hvad, der generer tvang i det sociale arbejde.

Endvidere består min empiri, af et dokument, nærmere bestemt, den skriftlige fremsættelse af Forslag til lov om ændring af lov om social service L114, fremsat den 28. januar 2009 af daværende velfærdsminister, Karen Jespersen. Forslag til lov om ændring af lov om sociale tjenester vil herefter blive benævnt som, L114.

Interviewe

Jeg vil se, hvad der generer tvang i det sociale arbejde og hvilke konsekvenser tvang får, for udførelsen af det sociale arbejde. For at få noget at vide om dette, må jeg snakke med mennesker der udfører det sociale arbejde. *Et interview er i bogstavelig forstand et "inter view", en udveksling af synspunkter mellem to personer, der samtaler om et tema af fælles interesse* (Kvale, 1999, 27). Mit fokus på tvang, tager sit udgangspunkt i L114. Det er således konsekvenser af tvang, som metode, i udførelsen af denne lov, som er mit omdrejningspunkt. Her skal det bemærkes at

L114, som nævnt, er en lov der først blev vedtaget i april dette år. Loven er således ikke særlig gammel, og der eksistere dermed heller ikke mange erfaringer omkring hvordan denne lov vil påvirke det sociale arbejde. Dog mener jeg alligevel, at denne lov kan danne udgangspunktet for min tilgang til tvang i det sociale arbejde. Dette fordi L114 ikke i sin helhed er en ny lov. Kommunernes mulighed for at give forældreplæg har eksisteret siden 2006. De nye aspekter i L114 er bestemmelserne om at kommunerne **skal** benytte forældreplæg og indførelsen af ungeplæg(L114, 1). Jeg forestiller mig derfor at jeg ved, at spørge ind til erfaringer med den gamle lov, vil få viden der kan bruges til at belyse eventuelle konsekvenser af den nye lov. Dog er det vigtigt at understrege, at de svar mine interviewe objekter giver på spørgsmål om den nye lov er givet på et hypotetisk grundlag. Jeg vil således kun få at vide mine interviewe objekters forestillinger om konsekvenserne af L114.

Man kan sige, at jeg skal udføre det Kvale beskriver som det kvalitative forskningsinterviews. Her er formålet nemlig, at forstå temaer i den daglige livsverden ud fra interviewepersonens eget perspektiv. Man skal beskrive og forstå de centrale temaer, som de interviewede oplever og lever(Kvale, 1999, 38, 40).

Indenfor kritisk realisme, ser man fænomener inden for samfundsvidenskaben, som kontekstuelte bestemte, og som havende åbne vilkår. Vi må således regne med en række af påvirkende kræfter. Dette kan medføre, at mekanismerne ikke altid manifesteres empirisk. Hvis vi derudover antager, at handlingsmotive betragtes som en kausal mekanisme ved siden af andre, fremstår den traditionelle opdeling mellem kvantitativ og forklarende respektive en kvalitativ og forstående metodologi som begrænsende og misvisende(Danermark et al, 1997). Til erstatning af begreberne kvalitativ og kvantitativ har Sayer foreslået begreberne intensiv og ekstensiv tilgang. Intensivt design erstatter kvalitativ metode, men er ikke helt det samme som kvalitativ metode. Ekstensivt design erstatter kvantitativ metode, men er heller ikke helt det samme(Sayer, 2000 i Andersen, 2007). I min opgave vil jeg benytte begrebet intensivt design.

Den intensive metode

Den intensive metode bruges til at undersøge, hvordan processen ser ud i et specifikt tilfælde (en case) eller i et fåtal af tilfælde. Det spørges her typisk, om hvad der producerer en bestemt forandring, og hvilken rolle aktørerne spillede i de studerende processer. Aktørerne studeres i deres kausale kontekster, og den typiske fremgangsmåde er interaktive interviews (dybdeinterviews), etnografi (deltagende observation) og kvalitative analyser.

Intensiv forskning har sin styrke med hensyn til årsagsforklaringer og fortolkning af betydninger i en kontekst. Det er gennem et intensivt design, at de generative mekanismer kan blottægges. I et intensivt design kan man forklare, såvel en specifik begivenhed eller et specifikt objekt som et mere omfattende samfundsfænomen (Danermark et al, 1997).

Jeg kan altså ved at benytte en intensiv metode, identificere hvad der generer tvang, og hvilke betydning tvang får i udførelsen af det sociale arbejde.

Metodens begrænsning er især at, den har tendens til at være tidskrævende, sådan at man normalt kun kan håndtere et begrænset antal case.

Valg af informanter

Jeg er i dette speciale endt op med, at interviewet tre socialrådgivere i to forskellige kommuner. Jeg skriver, endt op med, fordi mit udgangspunkt var, fem socialarbejdere i fem forskellige kommuner. Jeg havde på forhånd, ikke bestemt hvilke profession mine interviewe objekter skulle have. Mit kriterium var, at de arbejdede i børne- og familieafdelingen, og således arbejdet med direkte kontakt til børn, unge og deres forældre. At jeg endte op med tre socialrådgivere er derfor tilfældigt, eller det kan ses som et udtryk for, at de mennesker der arbejder i familieafdelinger ofte har baggrund som socialrådgivere. Jeg valgte, at rette mine henvendelser til børn- og familieafdelingerne i de respektive kommuner med baggrund i, at det netop er i familieafdelingen man eventuelt benytter sig af lov om forældre og ungepålæg, som et redskab i det sociale arbejde. Man kan sige, at valget af mine informanternes arbejdsområde er gjort ud fra et kriterium om informationsniveau (Olsen, 2002), hvilket vil sige, at det er valgt ud fra, at jeg i disse afdelingerne, ville finde den information jeg søgte. Mine henvendelser blev både formidlet via mail og telefon. Efter, at have snakket med personen på telefon, sendte jeg min indledning og problemformulering til vedkommende. Dette gjorde jeg for, at give mine intervieweobjekter en ide om min indgangsvinkel til tvang i det sociale arbejde. Jeg medsendte også med et brev, hvor jeg gjorde rede for, at interviewet ville have to dele. En del, som omhandlede en mere overordnet opfattelse, af hvorfor der eksisterer tvang i det sociale arbejde og en del, der ville koncentrere sig om konsekvenserne (de virkelige og de hypotetiske) af, henholdsvis den nye og den gamle lov om forældreoplysning. Som nævnt, var mit udgangspunkt et ønske om, at interviewe fem forskellige socialarbejdere i fem forskellige børne- og familieafdelinger. Kvale siger, at det nødvendige antal interviewepersoner er afhængige af undersøgelsens formål (Kvale, 1999). Antallet 5 er relativt tilfældigt valgt. Interviewene skulle være mange nok til, at give mig et fyldestgørende materiale at analysere på, samtidigt med at antallet

skulle være uoverskueligt at komme igennem for en person, *Den efterfølgende analyse af transskriptionerne er som regel den mest tidskrævende del af interviewundersøgelsen* (Kvale, 1999, 110). Fem interviewees, syntes således, at være et godt udgangspunkt for at besvare min problemformulering. De fem kommunerne er valgt ud fra et geografikriterium. Jeg valgte at henvende mig til de fem kommuner, der ligger nærmest mit eget hjemsted.

Det skulle vise sig, at det at få en aftale i stand om et interview, ikke var helt så enkelt at gennemføre som jeg havde håbet på. Flere af de kommuner jeg kontaktede pr. telefon, havde simpelthen ikke tid til at hjælpe mig. Den forklaring jeg fik, var, at børne- og familieafdelingens medarbejdere var alt for presset til at kunne deltage i mine interviews. Det var i det store og hele vanskelig, overhovedet at få lov til at komme og gennemføre et interview. Men til sidst lykkes det mig, at få lavet aftaler med to kommuner. Som tidligere nævnt fik jeg i en kommune lavet aftale med to forskellige socialrådgivere. Jeg kunne have fortsat min søgen efter flere informanter, men valgte af tidsmæssige årsager, at gå videre med de tre jeg havde fået aftaler med.

Dokumentanalyse

For at belyse min problemformulering, har jeg også valgt, at benytte metoden dokumentanalyse. Dette har jeg valgt, fordi min problemformulering er lavet med udgangspunkt i L114. Jeg forestiller mig således, at jeg ved at analysere dette dokument, vil finde informationer, der kan belyse min problemformulering. Reinbacher peger på, at man i en dokumentanalyse interesserer sig for dokumentets type, oprindelse, forfatterens hensigter, valg og fravalg af fakta, forfatterens begrebsbrug, dokumenternes reception, anvendelse og virkning (Reinbacher, 2008). Prior fokuserer på at dokumentanalyse i betydelig grad handler om, at se på, hvordan et dokument forbinder sig til andre dele (Prior, 2002). Jeg vil i min analyse, af fremskrivelsen af L114, interessere mig mere for indhold end for form. Man kan måske sige, at jeg ved at vælge det, forbyrder mig mod det Prior siger, bør kendetegne en egentlig dokumentanalyse. *Content is not the most important feature of a document. In approaching documents as a field for research we should forever keep in mind the dynamic involved in the relationship between production, consumption and content* (Prior, 2002, 26). Ved at interessere mig for indhold, vil jeg foretage en indholdsanalyse, som er kendetegnet ved, at den er kvalitativ og at man bryder indholdet ned i mindre dele (Andersen, 2005). Helt konkret vil jeg samle udsagn fra fremsættelsen af L114, der kan give mig svar på hvilke tanker, ideer og opfattelser, det er der ligger bag lovforslaget. Ved at belyse disse bagvedliggende faktorer,

vil jeg give et bud på hvad det er der generer tvang, som metode, i det sociale arbejde. Jeg vil også inddrage dokumentanalyse i besvarelsen af problemformuleringens andet spørgsmål.

Jeg gengiver således ikke en tro kopi, men foretager en oversættelse af teksten (Prior, 2002). Jeg foretager en meningsfortolkning, dels fordi jeg *”går videre end en strukturering af tekstens manifeste betydninger til dybere og mere eller mindre spekulative interpretationer af teksten og dels i det jeg rekontekstualisere udsagnene indenfor en bredere referenceramme”*(Kvale, 1999, 191). *”Et problem i forhold til at anvende et dokument som empiri er, at det ikke giver mig muligheden til at stille uddybende spørgsmål. En karakteristik og en svaghed ved den dokumentariske metode er, at materialet er styret, dvs. fastlagt fra begyndelsen”*(Andersen, 2005, 63). Denne svaghed betegner Kvale som ensidigt subjektivitet, og er kendetegnet ved, at forskeren kun lægger mærke til fund, der støtter deres egne opfattelser, fortolker selektivt, rapporterer udsagn, der underbygger deres egne konklusioner og overser ethvert vidnesbyrd, der peger i modsat retning(Kvale, 1999, 209). Jeg må således tage højde for at min fortolkning af dokumentets fremstillinger kan siges i mod.

Validitet

Som nævnt består min empiri, blandt andet af, interviews med tre informanter. Er tre informanter nok til, at kunne belyse min problemformulering? For at besvare dette spørgsmål, vil jeg læne mig op af, hvordan kritisk realisme ser de resultater en intensiv metode kan frembringe.

Resultatet af en sådan fremgangsmåde er en kausal forklaring af, hvordan en specifik hændelse eller et specifikt objekt produceres, men ikke nødvendigvis et repræsentativt sådan (Danermark, et al, 1997). Men på den anden side, validiteten af analysen af disse cases og deres repræsentativitet i forhold til store antal, er helt forskellige ting. Spørgsmålet om, hvor valid eller dækkende en analyse af en enkelt case er, behøver ikke at have noget at gøre med, hvor mange andre sådanne cases der er(Sayer, 2000). *”What causes something to happen has nothing to do whit the number of times we have observed it happening. Explanations depend instead on identifying causal mechanisms and how they work, and discovering if they have been activated and under what conditions”* (Sayer, 2000, 14).

Som nævnt tidligere, kan ikke denne opgaven give et endelig svar på hvad der genere tvang og hvilke konsekvenser tvang får. Men som Sayer vægtlægger, så handler forklaringens validitet om, at identificere kausale kræfter, og hvordan disse virker.

Kvale definerer et gyldigt (validt) argument som, fornuftig, velbegrunderet forsvarligt, stærkt og overbevisende og en gyldig slutning er en, der er korrekt udledt af dens præmisser(Kvale, 1999). Ud

fra sådanne argumenter, kan man sige at min analyses validitet er afhængig af, om jeg mestrer at identificere de mekanismer der generer tvang, som metode, i det sociale arbejde, og hvilke konsekvenser tvang får. Dernæst, er validiteten afhængig af, om de svar mine analyser kommer frem til, er korrekt udledt af kritisk realismes præmisser.

Reabilitet

Jeg har forsøgt at sikre en gennemsigtighed gennem hele opgaven. Hvilket kan siges, at relateres til sikringen af reabiliteten. Reabiliteten henviser ofte til, at ens resultater er gentagelige. Det vil sige, at resultaterne ville forblive uændret hvis andre fortog samme undersøgelse med samme problemstilling og samme metodiske procedure(Olsen, 2003, 66). Jeg har forsøgt, at sikre reabiliteten i min opgave ved løbende beskrive og synliggøre mine metodiske valg og analytiske procedurer. En løbende gennemsigtighed kan muliggøre, at læseren kan følge og mentalt gentage en undersøgelse(Ibid.).

Kapitel 3

Teori

Hvad er teori for en størrelse, når man tager ”kritisk realistiske” briller på? Hvordan ses relationen mellem teori og empiri?

Det centrale udgangspunkt for kritisk realisme er, at vi aldrig kan forstå, analysere eller kategorisere virkeligheden på anden måde end gennem et teoretisk sprog af begreber, som hele tiden er i udvikling. På baggrund af dette tilskriver kritisk realisme teoretisering og begrebsudvikling en helt central rolle i en almindelig forskningspraksis (Danermark et al, 1997). ” *Samfundsvidenskabens objekt er for en stor del sådanne sociale sammenhænge, relationer, processer og strukturer, som aldrig fremtræder som givne fakta eller noget, der kan observeres direkte. Sociale relationer og strukturer kan kun forstås ved hjælp af begreber* ” (Danermark et al, 1997, 175). Teorier anvendes i videnskaben for at forklare hændelser og handlinger. De er uundgåelige i og med at de begrebsliggør kausale mekanismer. Teorierne fungerer som tolkningsrammer, idet det teoretiske sprog altid vil inkludere tolkning af den sociale virkelighed. Vi ser og forstår verden ved hjælp af teorier (Danermark, et al, 1997).

Udviklingen af teorier og begreber skal give os viden om grundlæggende strukturer og mekanismer, men teorier er abstraktioner som aldrig kan testes direkte mod objektive fakta. Teorier må heller ikke blive vilkårlige konstruktioner, de må være funderet i erfaringer fra den konkrete virkelighed (Danermark et al, 1997).

Benjaminsen giver også et bud på, hvorfor teori og begrebsliggørelse må have en central placering i en kritisk realistisk tilgang. Han skriver: ” *mens de mikrosociologiske, interpretative retninger som fænomenologien og den symbolske interaktionismen i høj grad vil pege på det sociale livs subjektive meningsindhold, vil den kritiske realisme pege på, hvordan det sociale livs praksis i høj grad er under indflydelse af kræfter af strukturel karakter* ” (Benjaminsen, 2006, 79). De generative mekanismer der ligger bag kan ikke umiddelbart iagttages, og må derfor identificeres analytisk (Benjaminsen, 2006).

Danermark et al. sonderer mellem fire forskellige typer af teorier. Metateori, som kan ses som videnskabsteori. Normativ teori, er en teori om hvordan noget bør være, og endelig to typer af deskriptiv teori. Det være sig, teorier afgrænset til specifikke sagsområder (substantiel teori) og til sidst generelle teori, (formel teori), som er bygget op af abstrakte begreber, og som kan appliceres på en række forskellige sagsområder (Danermark et al, 1997). Deskriptive teorier beskriver og

karakteriserer ”*mere grundlæggende egenskaber, strukturer, interne relationer og mekanismer*”. Derigennem giver de forslag til, ”*hvordan vi kan tolke og forklare forskellige sociale fænomener*”(Danermark et al, 1997, 179). Andersen 2007 trækker på Sayer 1992 og skriver, at man kan drage en anden sondring med hensyn til deskriptive teorier, nemlig mellem teori som ”ordnende rammer” og teori som begrebsdannelse. Det er teori som begrebsdannelse, der er den primære indenfor kritiske realisme. I kraft af teorier, forsøger forskere, at begrebsliggøre såvel hændelser som mekanismer og interne relationer. De teorier jeg har valgt at arbejde med i denne opgaven, falder således ind under benævnelsen deskriptive teorier. Det at begrebsliggøre, indebærer abstraktion(Andersen, 2007). Begrebslig abstraktion spiller således en afgørende rolle i en kritisk realistisk tilgang. For at opnå kendskab om generative kræfter og mekanismer i samfundet, må forskere forsøge at isolere bestemte aspekter af den sociale verden i tankerne, udskille visse træk frem for andre. For at gøre dette må man inddrage videnskabelig teori, det vil sige, udsagn om uafhængige (emergente), kontrafaktiske og reelt eksisterende mekanismer(Andersen, 2007). Danermark et al peger på, at generel teori kan forstås på tre måder. ”*Teorier om overgribende samfundsmæssige udviklingsprocesser, teorier som gør forsøg på at repræsentere altomfattende system, som kan integrere i princippet alle typer af sociale processer og relationer, og til sidst, teorier om grundlæggende sociale mekanismer*”(Danermark et al, 1997, 207). Teorier som er generelle i den første og den sidste betydning bør udgøre en del af dagens samfundsvidenskab, og bør så vidt muligt integreres i det konkrete forskningsarbejde(Danermark et al, 1997).

Hvilke konsekvenser får kritisk realismes teorienskuelse for min opgave?

Med kritisk realisme som udgangspunkt, skal jeg forstå og analysere tvang og konsekvenser af tvang, gennem et teoretisk sprog af begreber. Hvad det er der generer tvang og hvilke konsekvenser tvang får for udførelsen af det sociale arbejde fremtræder aldrig som givne fakta. Forståelsen må derfor søges ved hjælp af begreber.

De teorier jeg vælger, skal begrebsliggøre de kausale mekanismer der generer tvang, og de skal fungere som tolkningsramme for de udtalelser mine interviewobjekter har fremsagt. Teoriene må således ikke blive vilkårlige konstruktioner, de skal i stedet for være funderet i erfaringer fra virkeligheden.

I min søgen efter relevante teorier har jeg blandt andet benyttet det teoretiske sprog af begreber som opgaven allerede har givet. Nærmere bestemt, begrebsliggørelsen af relationen tvang og det sociale arbejde(afsnittet tvang og socialt arbejde). Her ser jeg tvang som er resultat af bestemte ”sandheder”

hos myndighederne, jeg ser tvang som værende en manipulation af handling, det er en reaktion på det myndighederne opfatter som mistilpasses adfærd, og det er en måde at give borgeren den rette viden. Alle disse opfattelser af tvang, handler for mig at se, om magt. Magt til at definere sandheder, magt til at manipulere, magt til at definere mistilpasses adfærd og magt til at bestemme hvad der er rigtig viden. Teorier om magt, vil således være svært relevante i forhold til at belyse min problemformulering.

Mine overvejelser i forhold til hvilke teorier jeg skal anvende, er også gjort ud fra, at respektere kritisk realismes pointe om, at teorier skal være funderet i erfaringer fra virkeligheden.

Jeg har derfor også valgt, at tage udgangspunkt i transskriptionerne af mine interviews og i fremsættelsen af L114. Jeg ser disse som værende min erfaring med virkeligheden, i forhold til, at besvare min problemformulering.

Mine interview spørgsmål er udarbejdet med henblik på at besvare problemformuleringen. For bedst muligt, at kunne gøre dette, delte jeg interviewet op i to dele.

Den første del omhandlede mekanismer på et overordnet plan. Her spurgte jeg direkte ind til, hvilke mekanismer mine interviewobjekter ser som værende af betydning for, at tvang som metode bliver indført i det sociale arbejde. Derefter spurgte jeg ind til, hvad mine interviewobjekter tror, er grunden til, at myndighederne ser tvang som nødvendigt i det sociale arbejde. Jeg har brugt svarene på disse to spørgsmål sammen med fremsættelsen af lovforslaget, L114, som udgangspunkt i min søgen efter relevant teori, der kunne belyse problemformuleringens første spørgsmål. Den kritiske realisme tager afstand fra antagelsen om, at subjektive intentioner kan efterlades udenfor det videnskabelige studie af samfundet. Kritisk realisme siger i stedet for, at samfundsvidenskabelige studier bevidst involverer handlende mennesker. Mennesker har hensigter og intentioner med sine handlinger, og de tildeler fænomener en mening. I en analyse må man ifølge kritisk realisme kunne inkorporere denne hermeneutiske præmis (Danermark, et al, 1997). Kvale skriver om hermeneutiske fortolkningsprincipper, at det er almindeligt først at læse interviewet igennem for at få fat i en mere eller mindre generel mening. Dermed går man tilbage til bestemte temaer, særlige udtryk samt prøver at udvikle deres mening (Kvale 1999, 58). Jeg har, som nævnt, i min søgen efter relevante teorier, læst både fremsættelsen af lovforslaget og transskriptionerne af mine interview igennem. Ved denne gennemlæsning har jeg fået fat i bestemte temaer og særlige udtryk, som har været vejledende for mine teorivalg. Jeg har således udvalgt udsagn, der kan sige noget specifikt om min problemstilling. Kvale betegner dette som en meningskondensering (Kvale, 1997, 192). I og med at

jeg har konstrueret nogle temaer ud fra datamaterialet, kan man sige, at jeg har foretaget en anden ordens konstruktion. Det tema jeg har valgt, i tillæg til teorier om magt, er i forhold til problemformuleringens første spørgsmål, ideologi, herunder myndighedernes menneskesyn, og udvikling af velfærdsstaten. Temaet ideologi er valgt med baggrund i udtalelser som for eksempel: ”*det er tidsånden, det handler om synet på kommunerne, det er ren ideologi fra regeringens side*”(Informant 1).”*Det handler nok om tankegangen. Det er et menneskesyn*”(Informant 3). Som nævnt i kapitel 2, udgøres vor viden om virkeligheden af vore teorier og forestillinger om den – det transitive objekt. Mine interviewobjekter skaber således, i samtale med mig, transitive objekter. De sprogliggør konsekvenserne for deres eget arbejde. Jeg får, som forsker, et deskriptivt grundlag, hvorpå jeg kan foretage mine analyser. Min analyse af, hvad der generer tvang i det sociale arbejde, vil derfor blive eksponeret for teorier, der kan belyse temaerne magt og ideologi.

Den anden del af interviewet omhandlede først, spørgsmålet om den gamle lov om forældreplæg, og derefter spørgsmålet om den nye lov om forældre og unge plæg. Jeg spurgte indtil hvilke erfaringer mine interviewobjekter havde med den gamle lov. Afhængig af hvilke svar de gav på dette, spurgte jeg videre ind til hvilke konsekvenser de kunne se, at denne lov havde haft for den måde de udførte deres arbejde på, herunder også konsekvenserne for borgeren. Mine spørgsmål i forhold til den ny lov om forældre og ungeplæg, bestod også af spørgsmål om hvilke konsekvenser mine interviewobjekter kunne se, for udførelsen af deres arbejde, og dermed også for borgerne. Det skal igen nævnes, at svarene på spørgsmål om den nye lov blev givet på et hypotetisk grundlag. Indenfor kritisk realisme kan man i en konkret undersøgelse, opstille hypoteser om, hvilke mekanismer og kontekster der forekommer mest relevant(Danermark, et al, 1997). Jeg har i dette speciale ikke opstillet nogen hypoteser, men har alligevel haft en forestilling om, at begrebet **anerkendelse** vil være relevant at inddrage i en analyse af mulige konsekvenser ved brug af tvang. Denne forestilling fik jeg efter at have læst nogle af høringssvarene til L114. Jeg har derfor i min interviewguide udformet tillægs spørgsmål der kunne belyse eventuelle konsekvenser for anerkendelsen af borgeren såvel som af de professionelle. I forlængelsen af dette, blev det relevant at vælge teorier om anerkendelse til belysningen af problemformuleringens andet spørgsmål. Med udgangspunkt i begrebsliggørelsen af tvang og socialt arbejde, har jeg også her valgt at inddrage teorier om magt, herunder magtforholdet mellem borger og socialarbejder. Efter en gennemlæsning af interviewets anden del, har jeg med baggrund i de temaer og udtryk jeg fandt, valgt yderligere et tema til min analyse. Dette tema er **faglighed**. Temaet er valgt med

udgangspunkt i mine interviewobjekters transitive objekter. Som et eksempel siger en: ” *hvis de går ind og siger at vi skal, så er den jo pålagt som en af vore opgaver. Så er det den går ind og forstyrrer vores faglige vurdering* ”(Informant 2).

Teorier kan i praksis anvendes på mange forskellige måder (Andersen, 2007). Som en konsekvens af den måde jeg har udvalgt mine teorier på, spiller jeg mange forskellige teorier på banen. De vil dog blive vægtet forskelligt. Nogle bruges overfladisk til belysning af afgrænsede fænomener og spørgsmål, de fokuserer på akkurat de dimensioner eller mekanismer jeg vil studere. *Undvig at søge teorier på et alt for konkret niveau og søg i stedet for mere abstrakte teorier som fokuserer på akkurat de dimensioner eller mekanismer som man vil studere* (Danermark, et al, 1997, 214). Andre udfoldes, i den forstand, at jeg laver en teorifremstilling og bruger dem i en mere overordnet forståelsesramme.

De teorier jeg har valgt, er ikke valgt ud fra, at de skal være ”tro” mod en ontologisk retning, men ud fra at de kan belyse mine informanternes udsagn, og dokument L114.

Ved at anvende de valgte teorier i min analyse, vil jeg begrebsliggøre de mekanismer der generer tvang, og de konsekvenser tvang får, for udførelsen af det sociale arbejde. Teorierne kan ses som værende, teorier der omhandler overordnede samfundsudviklingsprocesser, og teorier der omhandler grundlæggende sociale mekanismer.

Jeg vil i det efterfølgende præsentere de teorier der tjener en mere overordnet forståelsesramme i min opgave. Disse teorier handler om anerkendelse og om magt. Med hensyn til magt, har jeg valgt at uddybe denne teori på baggrund af min problemanalyse. Anerkendelse har jeg valgt at give en uddybende teorifremstilling, da anerkendelse synes at være et centralt begreb i en analyse af samfundets praktikers konsekvenser for borgerne. Hvis man skal kritisere samfundsmæssige praktikker og gøre sig visioner om et mere menneskelig samfund, må man have en teori om hvad der konstituerer et menneske. Her er Honneths tilgang der knytter identitet sammen med forskellige former for anerkendelse relevant (Høilund og Juul, 2002).

Anerkendelse

Dette afsnit indeholder en overordnet præsentation af anerkendelsesbegrebet, dets oprindelse, udvikling og indhold. Dette overordnede rit, skal tjene som en baggrundsforståelse for min anvendelse af anerkendelsesbegrebet i min analyse af, hvilke konsekvenser tvang får for udførelsen af det sociale arbejde.

Anerkendelse er i stigende grad blevet et kernebegreb i samfundsvidenskabelige diskurser vedrørende differentiering og social integration, legitimitet og social retfærdighed og menneskets identitetsdannelse gennem vellykkede socialiseringsprocesser. Det er en udbredt opfattelse, at stabiliteten og legitimiteten i vestlige demokratiske samfund bygger på en særlig form for gensidig anerkendelse mellem borgerne. Filosofiske og socialpsykologiske retninger lægger vægt på, at menneskets identitet er betinget af gensidige anerkendelsesrelationer, både på det nære personlige plan og i forhold til samfundets retslige og politiske institutioner. Hermed bliver anerkendelsestanken også central i det sociale arbejde (Høilund og Juul, 2002,9). Høilund og Juul betragter anerkendelsestanken som en nødvendig socialfilosofisk forudsætning for at socialt arbejde kan understøtte menneskelig opblomstring. Jeg læner mig op af denne opfattelse, og ser således anerkendelse som noget der bør være til stede i det sociale arbejde, både i form af anerkendelse af borgeren, men også i form af anerkendelse af socialarbejderen og det arbejde de udfører. ”*Det er først gennem gensidig anerkendelse, at rettigheder, pligter og medborgerskab kan fastholde det individuelle som en del af et større fællesskab*” (Ibid., 9).

Anerkendelsestanken kan spores tilbage til de kendte filosoffer Platon og Aristoteles. Det er gennem studier af disse, at Hegel udvikler sin anerkendelsesfilosofi (Ibid. 10). Anerkendelsestanken udgør et centralt element i Hegels filosofi og udvikles gennem hele forfatterskabet. Hegels projekt går i høj grad ud på at tilføje samfundsfilosofien den tabte historiske og etiske dimension. Han låner fra Hobbess forestilling om alles kamp mod alle, men der er ifølge Hegel, tale om en anerkendelseskamp. Tanken er, at fuldkommen menneskelig opblomstring er afhængig af veletablerede etiske relationer, særlig kærlighed, ret og etisk liv. Sådanne relationer kan kun etableres igennem en konfliktfyldt proces, som Hegel betegner anerkendelseskamp (Ibid. 10). Efter Hegels død i 1831 er hans værker blevet fortolket i mange forskellige retninger. I vores egen tid drøftes anerkendelsestanken navnlig indenfor kommunitaristiske og liberalistiske teoridannelser. Axel Honneth er en af de der har videreudviklet anerkendelsesbegrebet. Honneth viderefører Hegels

tanke om, at samfundsfilosofien må bygge på et historisk og etisk perspektiv. Honneth overtager fra Hegel også den ide, at menneskers vellykkede identitetsdannelse er betinget af gensidig anerkendelse, og han konstruerer med sin anerkendelsesteori et begreb om det gode liv. Den gensidige anerkendelse betyder, at individet finder sig selv og sin frihed gennem den anden eller de andre. Det er en gensidig sæt hinanden fri, således at begge parter bekræftes som selvstændige og ligeberettigede. Dette krav om gensidighed betyder, at et ensidig anerkendelsesforhold er et anerkendelsesforhold, der mislykkes (Ibid. 15).

I præciseringen af forskellige anerkendelsesformer læner Honneth sig op ad Hegels *sfære*-begreber. Dette rummer familie, det borgerlige samfund og stat, samtidigt med at han spørger om disse tre sfærer er dækkende, og om der kun gives disse tre (Honneth, 2006, 129). Dog danner disse tre sfærer fortsat grundlaget for Honneths videre arbejde, således at han opstiller tre forskellige sfærer, til hvilke han knytter hver sin anerkendelsesform. Privatsfæren/Kærlighedssfæren, sådan som vi kender den fra familie og venskabet, den retslige sfære og den solidariske sfære, som dækker kulturelle, politiske og arbejdsmæssige fællesskaber (Willig i Honneth, 2003, 11). I denne opgave er det den retslige og den solidariske sfære, der er aktuel. Jeg vil derfor give en kort indføring i hver af de to sfærer.

Anerkendelse i den retslige sfære sker igennem anerkendelse af subjektets formelle evne til autonome handlinger og moralske handlinger (Ibid. 12). Anerkendelsesformen har kognitiv karakter og sker ved at vi, ideelt set, mødes som moralske kapable borgere med agtelse og med rettigheder og muligheder som alle andre. At være indehaver af universelle rettigheder har betydning for individets selvrespekt. *”At have rettigheder sætter os i stand til at ”ranke os som menneske”, at kunne se andre i øjnene og på en fundamental måde føle sig på lige fod med de andre. At opfatte sig selv som indehaver af rettigheder er at være stolt, ikke på en overdreven, men på en passende måde; det er det minimum af selvrespekt man må have for at kunne være værdig til andres kærlighed og værdsættelse”* (Honneth, 2006, 161). Selvrespekten giver individet en bevidsthed om sig selv som en moralsk person, der er i stand til at indgå i en offentlig drøftelse (Honneth, 2003, 16). Dette betyder ikke, at en person uden rettigheder ikke kan have selvrespekt, men at den højeste form for selvrespekt kun kan blive realiseret, når individet er anerkendt som et autonomt handlende retssubjekt. Får vi denne form for anerkendelse, udvikler vi *selvagtelse* (Ibid. 16). Begreberne respekt og agtelse er centrale i den retslige sfære. Inspireret af Rudolph von Ihering sonderer Honneth

mellem to former for respekt. Retslig respekt, der har at gøre med en universel respekt for personens frie vilje, og social respekt, der har at gøre med anerkendelse af individets præstationer, hvis værdi vurderes ud fra hvor høj grad samfundet opfatter dem som betydningsfulde. Den retslige respekt og anerkendelse af et menneske som person kan ikke gradueres, enten anerkendes individet som kapabel borger med en fri vilje, eller også gør de det ikke. Graden af betydningsfuldhed kan derimod vurderes på en skala som mere eller mindre. Det teoretiske argument i Honneths anerkendelsesteori er, at det er muligt at anerkende et menneske som person uden at værdsætte dets præstationer eller dets karakter (Honneth, 2006, 151-152).

Anerkendelse i den solidariske sfære har forbindelse til den førnævnte sociale respekt. Hvor anerkendelse i den retslige sfære handler om de universelle rettigheder, handler anerkendelse i den solidariske sfære om de egenskaber, der udgør de personlige forskelle mellem mennesker: *”der er tale om en form for social solidaritet, hvor vi anerkendes for vores individuelle særegenhed, som et uerstatteligt og unikt individ, som bidrager til samfundets reproduktion og hele”* (Honneth, 2006, 164). Værdsættelsen/ankendelsen sker på baggrund af særlige funktioner og kvalifikationer. Med udgangspunkt i en orienteringsramme bestående af de etiske værdier og målsætninger, der samlet udgør et samfunds kulturelle selvforståelse, vurderes personens egenskaber. Egenskaberne værdisættes i forhold til, hvad de synes at kunne bidrage med til realiseringen af de samfundsmæssige målsætninger. Den samfundsmæssige rækkevidde for hvad der kan værdisættes, afhænger af værdihorisontens pluraliseringsgrad og karakteren af de heri fremhævede personlighedsidealiser. Honneth ser det moderne, civiliserede samfund som stedet, hvor man i højere grad end tidligere får spillerum for autonomi og individualitet. Honneth siger om individualiseringen i det moderne: samtidig med at præsentationen bliver individualiseret, sker der nødvendigvis også det, at samfundsmæssige værdiforestillinger åbner for forskellige former for personlig selvrealisering; fra nu af er det en, ganske vist klasse og kønsspecifik, værdipluralisme, der udgør den kulturelle orienteringsramme for bestemmelsen af individets præstationer og hermed af dets sociale værdi (Honneth, 2006, 168). I solidaritetens sfære rummer anerkendelsen både emotionelle og kognitive elementer. Mødes vi med denne form for anerkendelse, udvikler vi selvværdsættelse (Rasmus Willig i Honneth, 2003, 16).

Ingen af anerkendelsesformerne kan opfattes som statiske. I den retslige og den solidariske sfære vil der være kulturelle og historiske forskelle, hvad der *”opfattes som en morals krænkelse, er altid*

underlagt de samme historiske forandringer som de tilsvarende anerkendelsesmønstre”(Honneth, 2006, 177).

Honneth finder det naturligt at efterprøve sin teoris gyldighed eller holdbarhed ved empirisk at efterspore negationen af sine fund, altså forskellige former for mangel på anerkendelse. *”Enhver beskadigelse af interaktionens normative forudsætninger må nedfælde sig direkte i deltagerens moralske følelser*”(Honneth, 2003, 15).

Til hver af anerkendelsessfærene er der således en række krænkelserformer, hvor anerkendelsen ikke bliver opfyldt. Oplevelsen af manglende anerkendelse kan være af både fysisk, psykisk og social karakter.

Krænkelserformen i den retslige sfære handler om, at man udelukkes fra bestemte rettigheder, og hermed siges det indirekte, at man ikke regner med personen eller gruppens moralske troværdighed eller evne. Det man troede var en universel rettighed, gælder ikke for en selv. Her kan konsekvenserne blive social død og tab af selvagtelse(Honneth, 2006, 179).

I den solidariske sfære handler krænkelserformene om nedværdigelse og fornærmelse. En negativ holdning over for et individs eller en gruppes sociale værdi. En evaluativ degradering eller nedvurdering af individets eller kollektive livsmåder. Her kan konsekvenserne blive tab af personlig selv værdsættelse(Ibid. 178). Honneth opstiller nogle præmisser, for overhovedet at kunne krænkes og påviser dermed sammenhængen mellem krænkelser og anerkendelse. *”Kun sådanne levende væsner kan overhovedet krænkes moralsk, som i grunden forholder sig reflektivt til deres eget liv(...) For uden henvisning til kvalitative standarder for en eget liv, kan det overhovedet ikke forklares hvad, der egentlig vil være skadeligt eller generende for en person... ”*(Honneth, 2003, 84-85).

Honneth har med sin anerkendelsesteori udviklet et normativt grundlag for en konstruktiv samfundskritik. Teorien indeholder ingen substantiel bestemmelse af hvad anerkendelse konkret er, således undgår den at universalisere partikulære fortolkninger af det gode liv. Det bliver således muligt at studere sociale institutioner og praktikker med et normativt udgangspunkt, der gør menneskelig opblomstring til den kritiske stand for et godt socialt arbejde (Juil og Højlund, 2002, 16).

Magt

Som nævnt i mit afsnit om Tvang og socialt arbejde, ser jeg magt som værende en forudsætning for at tvang overhovedet kan forekomme. Tvang er en konsekvens af magt. Tvang er i det sociale arbejde, et resultat af bestemte ”sandheder” fra myndighederne. Det er manipulation af handlinger, det er systemets reaktion på borgernes mistilpassede adfærd og det er en måde at bibringe borgere den viden de behøver, for at træffe konstruktive valg. Det er således disse anskuelser, af tvang, jeg tager med mig ind i min analyse, af hvad det er der generer tvang i det sociale arbejde og hvilke konsekvenser tvang får for udførelsen af det sociale arbejde. Jeg vil i det følgende, give en teoretisk fremstilling, af de magt teorier jeg vil anvende i min analyse. De magt teorier jeg har valgt, er alle dele af Michel Foucault magtbegreb.

Michel Foucault er i dag blevet en figur, som enhver studerende eller forsker, der studerer magt, styring og velfærdsstat må forholde sig til.

Michel Foucaults hovedtese er, at videnskabelig viden om mennesket og samfundet altid indgår i og er vokset frem gennem et intimt samspil med administrative praksiser og forvaltningsmæssige funktioner, som atter hænger sammen med bredere samfundsmæssige og politiske interesser. Viden om mennesker og samfund kan altid ses som en udkrystallisering af visse holdninger og bestræbelser af etisk, politisk og administrativ art. Denne sammenvævning af viden, og hvad man med et enkelt ord kan kalde magt, er en konstant i menneskehedens historie, men den konkrete karakter af denne viden om mennesket har varieret igennem tiderne (Collin, 2004, 81). Den magtform der kendetegner moderne velfærdssamfund, består, ifølge Foucault, ikke primært i etnisk, social eller religiøs undertrykkelse. Ej heller består den i økonomisk udbytning – selvom en sådan udmærket kan finde sted. Moderne liberal magtudøvelse er en skabende magt, der søger at fremelske, opdyrke og stimulere bestemte evner hos borgeren. Det er for at indfange dette, at Foucault bruger udtrykket ”magten er produktiv”. Magten er skabende, idet den virker ved at gøre individer til – og få individer til selv at gøre sig til – bestemte subjekter (Mik – Mayer og Villadsen, 2007, 16, 17).

Ifølge Foucault, skal man som forsker, være interesseret i hvad der godtages som viden i det givne samfund. Dette fordi magthavere i et samfund benytter en vis samfundsmæssig viden til at kontrollere bestemte grupper. (Collin, 2004, 82, 88). Dette kan lade sig gøre fordi ”sandheden” er defineret af dem, der har magten. Viden giver magt, fordi den hævder at sidde inde med ”sandheden” (Järvinen og Mortensen, 2005, 12-13).

Foucaults overvejelser over magt og viden bygger blandt andet på kategorien ”den anden”. ”Den anden” referer til den, der er udelukket fra at bidrage til de dominerende diskurser, den der ikke har ”ret” til at kommentere. ”Den anden” er samtidigt objekt for diskurser og beskrives ud fra eksperternes viden om sandheder, som den hvis identitet, ofte er karakteriseret som en afviger. Disse sociale identiteter er blevet konstrueret som det modsatte af normalitet. Forestillingen om det anderledes er direkte afhængig af et normalitetsbegreb, og omvendt: forestillingen om det normale udsøndres ved, at man udpeger det unormale”(Järvinen og Mortensen, 2005,13).

Centralt i Foucaults magtanalyse er hans koncept om sandhedsregimer, det vil sige, systemer og processer, som differentierer sande diskurser fra falske (Foucault, 1980 i Järvinen og Mortensen, 2005,13). Visse diskurser fortrænger andre, som langsomt glider bort. Visse definitioner af, hvad sociale problemer er, opnår status af at være selvindlysende sandheder. Vigtige redskaber i sandhedsregimerne er de registrerings og katalogiseringsteknikker, som klienterne udsættes for: Journaler, rapporter, mødereferater, straffeattester, anamneser, handlingsplaner og statistikker bidrager til at rubricere klienten som social afviger(Ibid.).

Foucault peger på, at det er den mest produktive udøvelse af magten, som er vanskeligst at forsvare sig mod (Foucault, 1978, 1983 i Järvinen og Mortensen, 2005, 14). Det er i velfærdsstatens hjælpende, støttende og omsorgsgivende institutioner, at de mest radikale eksempler på disciplinerende relationer findes. Det er i mødet med bio-magtens professioner, læger, sygeplejersker, psykologer og socialrådgivere, at individet lettest mister sin modstand. Bio-magt er en magt, der søger at lede befolkningen med henblik på, at fremme sundhed, livskvalitet og sikkerhed ud fra en intention om dermed at skabe nyttige og produktive samfundsborgere. I Foucault magtperspektiv, bliver således individet selv en villig eller genstridig agent for sin egen selv-disciplinering. I denne forbindelse bruger Foucault udtrykket ”selv-teknologier”. Det vil sige, individets arbejde med sig selv på baggrund af gode råd fra for eksempel socialrådgiveren. ”Selv-teknologi kan siges at være en form for magt-teknologi. Foucault definerer magtteknologier som værende teknologier, der søger, at bestemme individets adfærd og underkaste dem bestemte mål og former for disciplin og kontrol(Mik – Mayer og Villadsen, 2007;28). Der eksisterer ifølge Foucault, en eufemiseret magt i det sociale arbejde. Det vil sige, en magt som kalder sig noget andet, for eksempel omsorg, støtte, eller som fremstår som udtryk for den rigtige viden (Järvinen og Mortensen, 2005, 14).

Foucault bruger i sine nyere studier i stigende grad begrebet ”pastoralmagt” og hævder at denne magtform i voksende grad er karakteristisk for den moderne velfærdsstat. Ordet pastoral kommer af ordet; pastor, som betyder hyrde. Ligesom præsten bør være en selvopfordrende vogter af flokken og bekymre sig om hver enkeltes frelse, synes velfærdsstaten at tage den opgave på sig, at beskytte og udvikle hver enkeltes velfærd, fremgang og lykke. Pastoralmagten udøver en blid normaliserende disciplinering af den enkelte med den hensigt at det er for den enkeltes bedste (Järvinen og Mortensen, 2005,14).

Foucault siger, at pastorale teknikker, som virker ved at lede individet mod en bekendende sandhedsproduktion, har knopskudt sig inden for den moderne velfærdsstat. Set i bakspejlet kan man, ifølge, se Foucault kommentarer om pastoralmagten, som en generel tese om hvordan en række intime pastorale teknikker til bearbejdelse af borgernes selvforhold knopskudt sig sammen med dannelsen af de liberale retsstater. Teorien om pastoralmagt, kan læses som mere eller mindre eksplicite kritiske udforskninger af liberalismens aktivt intervenerende side(Mik – Mayer og Villadsen, 2007, 18,19).

Kapitel 4

Analyse

I min analyse benytter jeg, som nævnt i teorikapitlet, interviewudsagn og dokument L114 som min empiri. Jeg har gennemgået denne empiri med henblik på, at finde udsagn der kunne hjælpe mig med, at finde emner til belysning af min problemformulering. De emner jeg fandt, bliver benyttet som redskaber til at fortolke interviewene og dokumentet. Kvale beskriver dette som, at forskeren går ud over hvad der siges direkte, med henblik på at udarbejde betydningsstrukturer og relationer, der ikke umiddelbart fremtræder i en given tekst. Dette forudsætter en vis afstand til det, der er sagt, hvilket opnås gennem en metodisk eller teoretisk holdning, der rekontekstualisere det sagte i en bestemt begrebskontekst(Kvale, 1999, 199).

Jeg har i mine interviewes spurgt direkte ind til mine informanters personlige opfattelser og meninger, således er de svar de har givet, kun er et udtryk for deres personlige forståelser i forhold til tvang i det sociale arbejde. Jeg vil derfor ikke kunne analysere mig frem til nogle absolutte sandheder om tvang i det sociale arbejde. I analysen af dokument L114, er det mine egne forståelser af hvad der er skrevet som bliver brugt. Jeg kan ikke vide, om disse forståelser er i samhørighed med dokumentets forfatter. Dokumentets udsagn kan således heller ikke give mig nogen absolutte sandheder.

Analysemetode

Forskellige slutningsformer som deduktion, induktion, abduktion og retroduktion, spiller en væsentlig rolle i forskningsprocesser. Indenfor kritisk realisme er det specielt de to sidstnævnte, der udgør de afgørende processer i en analytisk analysestrategi(Andersen, 2007, 113). Det er disse to slutningsformer jeg vil benytte i min analyse.

Abduktion

Inden for kritisk realisme handler abduktion om, at opnå viden om strukturer og mekanismer bag den umiddelbare empiri. Abduktion handler i høj grad om kreativitet hos forskeren, om en tankeoperation, hvor nye ideer introduceres (Andersen, 2007, 114).

Fælles for de forskellige objekter, vi i samfundsvidenskaben retter vores opmærksomhed mod, er at vi dels kan beskrive dem som konkrete hændelser eller objekter, og dels kan vi samtidig tolke og

betragte dem som udtryk for, eller dele af, mere overordnede sammenhænge, sociale strukturer og generelle mønstre(Danermark, et al, 1997, 142).

Abduktion handler om at tænke og rekontekstualisere enkelte foreteelser ud fra en tænkt sammenhæng, eller et tænkt mønster. Det vil sige, at kunne forstå noget på en ny måde ved at betragte dette ”noget” i en ny ide sammenhæng. Når man som forsker ser enkelte konkrete forseelser eller objekter som udtryk for, eller dele af, en mere overgribende struktur, vil disse strukturer ofte ikke være direkte observerbare. For at man bedre skulle kunne beskrive processen bag ved sådanne slutninger eller tankeprocesser, blev begrebet abduktion udviklet. Forskere taler ofte om abduktion som nybeskrivelse eller rekontekstualisering. Altså at man betragter, beskriver, tolker og forklarer noget inden for rammen af en ny sammenhæng(Andersen, 2007, 113).

” Abduktion er, at gå fra en forestilling om noget til en anderledes, eventuelt mere udviklet og fordybende forestilling om det samme”(Danermark, et al, 1997, 146). Abduktion har store ligheder med den hermeneutiske cirkel. Ifølge denne, tolker og forstår vi altid enkelte dele i relation til forestillinger om en helhed. Som metode anbefales en pendling mellem dele og en helhed, som gør det muligt successivt at revidere tolkninger af såvel dele som helhed(Andersen, 2007, 114).

Hvad kan abduktion give os af analyseresultater? Abduktive resultater indenfor samfundsvidenskaben, er sjældent af den karakter, at man kan gøre en absolut vurdering af, om de er sande eller falske. Fænomener og mekanismer kan nemlig altid rekontekstualisere på forskellige måder, uden at den ene er mere rigtig end den andre(Danermark, et al, 1997,147). *”I abduktion repræsenterer resultatet, et rimelig, men ikke et logisk nødvendigt resultat”*(Danermark, et al, 1997, 145).

Jeg analyserer hvad der generer tvang i det sociale arbejde og hvilke konsekvenser tvang får for udførelsen af det sociale arbejde, gennem teorier der belyser emnerne magt, anerkendelse og faglighed. Ved at belyse tvang i det sociale arbejde gennem disse teorier, vil jeg betragte, beskrive, tolke og forklare indenfor rammerne af nye sammenhænge. Denne rekontekstualisering kunne være gjort på andre måder, ved for eksempel andre teorier. De svar min analyse giver, er således ikke endelige absolutte svar på hvad der generer tvang i det sociale arbejde eller hvilke konsekvenser tvang får for udførelsen af det sociale arbejde. *”Indholdet i observationer af et og samme fænomen kan derfor forandres, afhængig af forforståelser og begrebslige udgangspunkter”*(Danermark, et al, 1997, 150). Men mine svar vil give et bud på hvad der muligvis generer tvang, og hvilke

konsekvenser tvang muligvis får. ”... med abduktion viser man hvordan noget muligvis skulle kunne være” (Habermas, 1972, 113 i Danermark, et al, 1997, 146).

Retroduktion

Retroduktion er et begreb, der handler om den måde man skal tænke på, for at nå fra de empiriske observationer og nå frem til de bagvedliggende generative mekanismer. Retroduktion er de tankeoperationer, man må foretage for at komme fra en antagelse og frem til en ny. Men det handler i høj grad også om transfaktiske argumentationer. Det vil sige, argumenter, som kommer på den anden side af de empiriske kendsgerninger, nemlig de strukturelle vilkår, som muliggør det fænomen man vil undersøge. Retroduktion handler om, at man ud fra en beskrivelse og analyse af konkrete foreteelser, rekonstruerer de grundlæggende vilkår for, at disse foreteelser skal være, det de er. Gennem tankeoperationer og kontrafaktisk tænkning, er målet at argumentere sig frem til transfaktisk vilkår (Andersen, 2007, 115). Man kan beskrive retroduktion som en måde hvorpå man kommer frem til, hvad der i grunden er kendetegnende for de generelle strukturer i abduktion hvor man tolker og rekontekstualisere specielle handlinger og hændelser. (Danermark, et al, 152). I første del af min analyse vil jeg benytte retroduktion som et redskab til at analysere mig frem til, hvad der generer tvang i det sociale arbejde. Dette vil således give mig nogle svar på, hvad der kendetegner den tvang, som jeg i analysens anden del vil tolke og rekontekstualisere. ... *retroduktion bliver et spørgsmål om at forøge at komme frem til kundskab om hvilke interne relationer som gør x til hvad det er*(Danermark, et al, 1997, 153). Dette gør man ved, at for eksempel stille spørgsmål om den meningssammenhæng et bestemt fænomen får sit indhold i(Ibid. 154).

Jeg vil i min analyse ved hjælp af retroduktion, rekonstruere de grundlæggende vilkår for at tvang opstår i det sociale arbejde. Dette gør jeg ved, at søge svar på den meningssammenhæng som tvang, som metode, opstår i og som giver den dets indhold.

Analysedel 1

Da min problemformulering indeholder to spørgsmål, har jeg valgt at dele min analyse op i to dele. Jeg vil starte med at analysere problemformuleringens første spørgsmål. Hvad der generer tvang i det sociale arbejde?

Dette vil jeg, som nævnt, gøre ved hjælp af teorier der omhandler magt, herunder ulige magtteknologier i samfundet og teorier der omhandler ideologi, herunder nyliberalismen. Analysen vil således have to separate overskrifter, magtteknologier og ideologi.

Indenfor kritisk realisme, eksisterer der et videnskabsteoretisk skifte, der indebærer at opmærksomheden rettes mod det, der producerer hændelser og ikke bare hændelser i sig selv. Som nævnt er tvang, i denne opgave, en repræsentant for en faktisk hændelse (se kapitel 2). Min opgave i denne analyse bliver således at identificere de mekanismer der producerer tvang i det sociale arbejde.

Historiske, kulturelle og politiske forhold har betydning for hvordan vi ser på problemer i samfundet, og hvordan de skal håndteres (Meeuwisse og Sward, 2004, 42).

Socialpolitik kan i et vist omfang siges, at bygge på ideer om, hvordan man ved at vedtage bestemte typer af regler og oprette institutioner af en bestemt slags kan forbedre de sociale forhold i den retning, man ønsker. I den politiske virkelighed indgår alle mulige ideer, traditioner og interesser i udformningen af de love, der skabes. (Bislev i Elm Larsen og Hornemann Møller, 2004, 110). Jeg antager derfor forslaget om, at indføre tvang, som metode, i det sociale arbejde, bygger på nogle bestemte tanker og opfattelser af, hvordan man bedst kan forbedre de sociale forhold. Det er således disse tanker, ideer og opfattelser der generer tvang i det sociale arbejde. Men at pege på tanker, ideer og opfattelser som det der generer tvang, er ikke udfyldende nok til at besvare mit spørgsmål. For virkelig at nå ind til det, der skaber tvang som en hændelse i det sociale arbejde, må jeg identificere hvad de nævnte tanker, ideer og opfattelser bunder i. For bedst muligt at nå frem til dette, har jeg, som tidligere nævnt, valgt at tage udgangspunkt i L 114, og mine informanternes svar på spørgsmål om hvad der generer tvang i det sociale arbejde. Når det gælder fremsættelsen af lovændringen, vil jeg bruge den til, at se om det i fremsættelsen af loven, kan spores nogle bestemte tanker, ideer og opfattelser der kan anvendes til, at belyse hvorfor tvang, som metode, bliver en realitet.

Magtteknologier

I lovforslagets baggrund og formål skrives det: ”*Det er regeringens opfattelse, at forældremyndigheden og den pligt, der følger heraf, er ikke bare en formel institution. Forældre er de vigtigste personer i forhold til at give omsorg og opdrage barnet. Forældrenes egen adfærd udgør en helt central påvirkning. Forældre er derfor stadigvæk helt centrale figurer i et barns eller en ungs liv, selv om barnet i stigende grad påvirkes af andre, efterhånden som de bliver ældre. Derfor får det stor betydning, hvis forældre ikke kan eller ikke vil påtage sig det ansvar, der følger med at være forældre. Nogle forældre udfylder ikke deres rolle som forældre for deres børn og dermed som ansvarlige for børnenes positive udvikling*”(L114, 2009, 4). Dette vidner, fra myndighedernes side af, om en forestilling, om at forældrenes adfærd er afgørende for et barns udvikling. Denne tænkning finder vi igen i en læringsorienteret tilgang. Læringsteori kan ses, som havende sit udspring i teoriretninger, der lægger hovedvægten på, at individuelle kendetegn er afgørende for, at det opstår sociale problemer (Ejrnæs og Kristiansen i Meeuwisse og Swärd, 2004, 70 og 71). Hovedvægten i de læringsorienterede modeller i det sociale arbejde ligger på adfærden. Individets handlinger og aktiviteter i forhold til omgivelserne betones. Individet står i et gensidigt påvirkningsforhold til sine omgivelser. Det påvirkes, samtidigt med at det påvirker. I en læringsteoretisk tilgang er problematisk adfærd og funktionssvigt først og fremmest en følge af læring. Handling rettes mod både en ændring af lærebetingelserne og mod læring af ny adfærd, og hvordan man forstår erfaringer. Centrale spørgsmål er: Hvilken adfærd hos klienten eller andre involverede er det, man skal ændre? Hvordan kan denne adfærd forstås? Hvilke ændringer er ønskelige? (Hutchinson og Oltedal, 2006, 139). Indførelsen af forældre pålæg kan med udgangspunkt i det overstående, ses som et resultat af, at myndighederne anskuer læring, som værende en effektiv måde at ændre forældres adfærd på. Ved at pålægge forældre, for eksempel at følge sit barn i skole, sikre at barnet eller den unge kommer hjem på bestemt tidspunkt eller deltage i kommunens tilbudte forældreprogram, vil man lære forældre den rigtige adfærd, og dermed også påvirke børnene.

Det skrives også i lovforslagets baggrund og formål, i forhold til unge pålægget, at ”*et fællestrekk for disse unge er, at deres udvikling er i fare, men at de ikke umiddelbart er i stand til selv at se, at deres negative handlinger og adfærd kan have store konsekvenser for dem selv og andre. Derfor er det behov for i højere grad at tydeliggøre dette overfor de unge med henblik på at bringe dem tilbage på rette spor*”(L114, 2009, 4). Dette udsagn vidner også om at myndighederne ser

ungepålæg, som værende en effektiv måde at lære unge en anderledes adfærd. Ved at tage i mod relevante tilbud eller udføre konkrete handlepligter (Ibid. 4) vil man lære de unge en anderledes adfærd, og således påvirke de unge til, at ændre adfærd.

I fremsættelse af L114 peges der på forskellige grunde til at forældre ikke udfylder deres rolle. Der skrives: *”i nogle tilfælde er det fordi, at forældrene ikke er i stand til at ganske enkelt løfte forældreansvaret som følge af psykisk sygdom, omfattende misbrug eller andet. I andre tilfælde er forældrene ikke deres ansvar bevidst – måske fordi de aldrig har lært, hvad ansvaret indebærer, og hvordan man løfter det. I endnu andre tilfælde er der desværre tale om, at forældre vælger ikke at påtage sig ansvaret, men overlader det til andre – herunder børnene og de unge selv”* (Ibid. 4). Endvidere skrives det i fremsættelsen: *”som et redskab til at håndtere sidstnævnte gruppe af forældre indførtes der i 2006 det såkaldte forældreoplæg”* (ibid. 4). Myndighederne forklarer forældrenes vanskeligheder, i forhold til at varetage sine børn, ud fra individperspektiver. Dog forkaster de, i forhold til lov om forældreoplæg, både en psykologisk, fysisk og biologisk forklaring. Myndighederne opfatter således behovet for forældreoplæg, som et resultat af, at forældrenes manglende opfyldelse af forældrerollen, er et bevidst valg. At se borgerne som værende individer der fatter bevidste valg, uden at være påvirket af psykologiske, fysiologiske eller biologiske forudsætninger, er en anskuelse der kan findes i Rational choice tanken. *”when faced with several courses of action, people usually do what they believe is to have the best overall outcome. This deceptively simple sentence summarizes the theory of rational choice”* (Elster, 1989, 22 i Hagen, 2003, 219). Indenfor rational choice anskuer man individet som værende rationelle og at de maksimerer egne interesser. Forældre vælger således bevidst, ifølge myndighederne, ikke at påtage sig forældreansvaret fordi det er det der giver det bedste udfaldet for dem selv (Hagen, 2003, 220).

Jeg har i det overstående peget på, at forældre- og ungeoplæg kan være en konsekvens af at myndighederne opfatter henholdsvis forældre og deres børn som nogle der behøver at lære den rigtige adfærd. Forældre- og ungeoplæg bliver introduceret, som en metode til at lære dem den ønskelige adfærd. Jeg har også peget på, at forældre anskues, af myndighederne, som nogen der vælger at ikke påtage sig forældrerollen, fordi de ikke ser det som mest hensigtsmæssig for sig selv. Forældreoplæg kan i den sammenhæng ses som et redskab, der skal hindre forældre i at overlade ansvaret for børnene til andre.

Både tanken om, at borgerne skal lære den rigtige adfærd og at de behøver at fratages muligheden for at gøre sine egne valg, kan tjene som eksemplificering af tanker, ideer og opfattelser, der har indgået i udformningen af L114. De kan med andre ord, tjene som eksemplificering af de ”sandheder” myndighederne bygger sin viden på. ”*Magt og viden hænger sammen, fordi ”sandheden” er defineret af dem, der har magten – og vice versa*”(Järvinen og Mortensen i Järvinen et al, 2005, 12-13). Stormhøj læner sig op ad Foucault, og beskriver forholdet mellem magt og sandhed som en cirkulær relation. ”*Sandhed er knyttet til magt, der producere og opretholder den, samtidigt med at sandheden har magteffekter*”(Stormhøj, 2006, 59). Når myndighederne i deres udformninger af love, som i for eksempel lov om forældre og ungepålæg, lægger bestemte opfattelser til grund for det indhold loven får, udtrykker de samtidigt nogle bestemte sandheder om enkeltindviders behov og adfærd. Samtidigt udtrykker de også, et overordnet mål om at ændre enkeltindviders adfærd. Man kan se ”sandheden” om borgeren som havende magteffekter i form af, at de diktere hvad borgeren har behov for. Man kan anskue Lov om forældre- og ungepålæg som værende en magtteknologi – et instrument til at synliggøre og lede blikket mod bestemte objekter. Et instrument, der også har indbygget en rationalitet, det vil sige, der er installeret en bestemt tanke og mål – middel overvejelser i den, som giver den en særlig retning(Mik – Mayer og Villadsen, 2007, 28).

Som nævnt i teorikapitlet, kan man under begrebet magtteknologier, finde begrebet selvteknologi. Selvteknologier tillader individer ved egen hjælp eller med hjælp fra andre, at udføre en bestemt række operationer på egne kroppe og sjæle, tanker, adfærd og eksistensmåde, for at transformere sig selv med henblik på at opnå en bestemt tilstand af lykke, renhed, perfektion eller udødelighed(Foucault, 1988, 18 i Mik – Mayer og Villadsen, 30). ”*Lovforslaget er en udmøntning af regeringens aftale med Dans Folkeparti og Liberal Alliance om finansloven for 2009 og skal ligeledes ses i sammenhæng med finansloven 2008, hvoraf det fremgår, at indsatsen for at forebygge og bryde negativ adfærdsmønstre hos unge skal styrkes*(L114, 4). *Det er vigtig at understrege, at ungepålægget grundlæggende har et forebyggende sigte og således skal ses som et supplerende redskab til at sikre den forebyggende indsats*”(L114, 7). Hvis man overfører Foucaults udsagn om selvteknologier til Lov om forældre- og ungepålæg, kan man anskue denne lov som værende en måde at hjælpe individet til at udføre bestemte ændringer i sin adfærd. Når man tillægger at L114 har et forebyggende formål, kan man se selvteknologien, som en magtteknologi, knytte sig til individets selvstyring. Med indførelse af forebyggelsesindsatser, gives de måder hvorpå subjektet kan træde i forhold til sig selv og hinanden på, en særlig form(Ibid. 38).

Når myndighederne opstiller handlepligter for hvordan forældre skal udføre en korrekt forælderrolle, konstruere de samtidig sandheder om hvad der er den gode måde, at være forældre på. L114 målgruppen opfylder ikke, uden hjælp, disse handlepligter og bliver således konstrueret som ”den anden”, den hvis identitet er en identitet som afviger. Konstruktionen af normen betyder samtidig konstruktionen af afvigeren. Afvigende adfærd opstår i det øjeblik individet bryder med de normer som samfundet kræver at vi følger (Meeuwisse og Swärd, 2004, 36).

I L114 opstilles der også betingelser for hvad der skal tjene som risikotendenser. ”*Ved anvendelse af forældrepålæg skal det foreligge oplysninger om enten; Ulovligt skolefravær eller manglende opfyldelse af undervisningspligten, kriminalitet af et vist omfang eller en vis grovhed, alvorlige adfærds eller tilpasningsproblemer hos barnet eller den unge eller manglende samarbejdsvilje hos forældremyndighedsindehaveren om løsning af barnets eller den unges problemer*” (L114, 12 – 13).

Hermed giver myndighederne bestemmelser for, hvad der er uacceptabelt i forhold til en normal forælderrolle, og således også hvad der kendetegner afvigeren. Konsekvensen heraf er et asymmetrisk forhold mellem norm og afvigelse, mellem det normale og det anderledes. Hvor store konsekvenser dette asymmetriske forhold får, afhænger af, hvor vigtige og hvor store interesser det er, der er på spil. Jo vigtigere og større de involverede interesser er, jo stærkere forhandles og italesættes anderledeshed og forskellighed i sammenhænge, hvor der konstrueres modsætningsforhold, der beskrives i vendinger om normbrud. I konstruktionen af forholdet mellem norm og afvigelse finder man også legitimitetsgrundlaget for sanktionen (Horst i Horst et al, 2004). Egelund siger om konstruktionen, at den er et vitalt redskab, der sætter forvaltningerne i stand til, at foretage grænsedragninger mellem individuel normalitet og afvigelse og til at udløse de indgreb, organisationen råder over. Hun peger på, at man i en vis forstand kan sige, at konstruktionen muliggør, at socialforvaltningen kan udføre sine opgaver og dermed bidrager til en legitimering af arbejdet (Egelund i Järvinen og Mik – Mayer, 2003, 79). Konstruktionen af borgeren som afviger har således to formål. Den skal drage grænsen mellem normalitet og afvigelse og den skal legitimere anvendelsen af den aktuelle metode. Hermed skaber den forældre som afvigere. Ved at konstruktionen skaber forældre som afvigere, ser de samtidig barnet som et offer for forældrenes afvigende opdragelsespraksis. Barnet får en identitet som offer. Dog ser man ikke den samme offerfremstillingen af større børn. Er det tale om større børn, bliver konstruktionsprocessen mindre tydelig, ikke mindst fordi det da er de større børns egen adfærd der giver anledning til opmærksomhed (Ibid. 78).

Det er børneforsorgens opgave, at opspore individuelle afvigelser fra et normalt forældreskab, der kan true barnets udvikling, og med de til rådighed stående midler, at forsøge at normalisere situationen i hjemmet. Da man i almindelighed ikke med sikkerhed kan forudsige hvilke børn der vil lide skade af deres opvækstforhold, må andres målestokke tjene som vejviser for hvad der er normalen. (Ibid. 77). Andres målestok, for hvad der er den normale forældrerolle, bliver i forhold til L114, myndighedernes målestok. Denne målestok er defineret som de handlepligter kommunerne kan pålægge forældrene. Handlepligter er således myndighedernes vejviser i forhold til hvilken retning de ønsker at forældrene skal gå.

L114 kan anskues som led i en konstruktionsproces. En proces der tjener to formål. Dels konstruerer den lovens målgruppe som afvigere – nogle som ikke lever op til det der forventes af de normale forældre, og dermed konstruerer den også børnene som offer, nogen som må hjælpes. Barnet bliver en baggrundsfigur i konstruktionen af forældrenes moralske habitus (Egelund i Järvinen et al, 2005, 138). I hvert fald frem til en vis alder. I L114 er denne alder 12 år.

”Ungepålægs målgruppe er 12 til 17 år” (L114, 7). Dog er det ifølge myndighederne, fortsat forældrene der har ansvaret, men den unge bliver selv et objekt for selvteknologi. Konstruktionens andet formål er, at legitimeres brug af sanktion overfor forældrene. I det asymmetriske forhold der opstår mellem den normale forældrerolle og den forældrerolle lovens målgruppe tager, finder man legitimiteten for at anvende en forælder og ungepålæg.

Som nævnt, peger myndighederne i udformningen af L114 på, at lovens målgruppe ikke vil påtage sig forældrerollen. ”I endnu andre tilfælde er det desværre tale om, at forældrene vælger ikke at påtage sig ansvaret, men overlader det til andre” (L114, 4). Ved at myndighederne fremstiller forældrene som nogle der ikke vil, skabes der to forskellige institutionelle identiteter. De som vil, og de som ikke vil (Järvinen og Mik – Mayer, 2003.79). Identiteterne kan med en fællesbetegnelse, kaldes for ”problemidentiteter”. Disse problemidentiteter er skabt i specifikke institutionelle sammenhænge, der kendetegnes af specifikke problemforståelser (Ibid. 11) Problemidentiteten ”forældre der ikke påtager sig forældrerollen”, har således en institutionel forankring i institutioner, som for eksempel kommunernes familieafdelinger, der gennem tiderne har arbejdet med disse forældre. Problemidentitet er således en konstruktion, der bliver skabt i det arbejde der foregår på alle de velfærdsinstitutioner der har til formål at hjælpe, behandle og yde omsorg til borgerne (Ibid. 13). Når jeg anvender begrebet ”problemidentitet” betyder det, at jeg ikke anskuer identitet for at være et privat centrum. Jeg anskuer identitet som betinget af de sociale og

institutionelle sammenhænge, en person indgår i. En persons identitet opstår, fikseres og forandres i interaktion med andre mennesker, herunder i den interaktion, der foregår i velfærdsinstitutioner (Ibid. 13). I Foucaults sandhedsregime, er registrering og katalogiseringsteknikker vigtige redskaber. Disse redskaber, er med til at rubricere borgeren, som social afviger, og er således også med til at opretholde ”problemidentiteten”. I fremsættelsen af L114 skrives det: ”i et sagsforløb vedrørende meddelelse af ungepålæg vil der være behov for, at kommunalbestyrelsen inddrager visse medaktører. Der vil i den forbindelse være behov for i et vist omfang at udveksle oplysninger mellem de kommunale myndigheder og de relevante medaktører” (L114, 10). For at kommunerne skal kunne iværksætte lov om ungepålæg, er det således vigtig, at de indhenter information om borgeren fra de forskellige institutioner, der har med den aktuelle borger at gøre. Det bliver her således også skabt en problemidentitet omkring den unge. Ved at individets problemidentitet bliver skabt i det arbejde der foregår i velfærdsinstitutionerne, kan den også opretholdes her. De oplysninger kommunerne indhenter, kan være med til at fastholde den unge som afviger, og således legitimere ungepålægget. En af mine informanter siger: ”Vi skal selvfølgelig dokumentere det vi laver, men et eller andet sted... og netop med forældre pålæg, der er det rigtig meget journalføring. Man skal dokumentere hele processen for at rode med deres penge” (informant 3). Gennem en registreringsproces bliver forældrene igen og igen dokumenteret som afvigere, frem til at man kan iværksætte sanktionen om at tage deres børnefamilieydelse.

De institutionelle problemidentiteter er ikke moralske neutrale identiteter. Identiteterne ”forældre som ikke vil påtage sig forælderrollen” og ”den mistilpassede unge” signaliserer, at forældrene og de unge har en livsførelse som ikke er i overensstemmelse med fremherskende normer i samfundet. Det sociale arbejdets formål er ofte, at vurdere, påvirke og forandre individuelle handlingsmønstre, holdninger og færdigheder. Fokus er i stor del på den problemramte borger og i mindre omfang på borgerens livsbetingelser, der i mange tilfælde er vanskelig for socialarbejderen at påvirke (Järvinen og Mik – Mayer, 2003, 12). De sociale indsatser der anbefales, repræsenterer oftere forsøg på at afhjælpe karakterbrist end på at forandre samfundet (Meeuwisse og Swärd, 2004 s 28).

Den individfokuserende udførelse af det sociale arbejde kræver imidlertid, at borgeren er indstillet på personlig forandring – dog ikke hvilken som helst forandring, men en forandring som passer sammen med det sociale arbejdes målsætninger. Ansvarliggørelsen af klienten kræver altså, at deres selvforståelse og individuelle livsstil tilpasses de forandringsmodeller som institutionen arbejder med. Järvinen og Mik – Mayer trækker på Spencer og skriver, at ”institutionelle identiteter er

nødvendig for at gennemføre institutionelt arbejde”(Spencer, 2001, 159 i Järvinen og Mik – Mayer, 2003, 12). For at udføre et arbejde over for ”problemforældrene” og ”de mistilpassede” unge er det konstrueret specifikke identitetskonstruktioner, borgeren forventes at påtage sig. Disse konstruktioner hviler på en række forestillinger om, hvordan problemet kan forklares, og borgeren bør anskue deres problem og dets løsninger. Det er således i mødet med institutionen at borgerens problem bliver begrebsliggjort, og borgerens handlemuligheder og fremtidsprognose bliver fastlagt(Järvinen og Mik – Mayer, 2003,14).

Konsekvenserne af identiteterne adskiller sig først og fremmest fra hinanden ved, at mere åbenlyst repressive og disciplinerende strategier kan forsvares overfor den uværdige klient, den som ikke vil. Begge identiteter tjener dog det formål, at definere afvigelse fra normen for at muliggøre en foranstaltning. De forskellige identiteter er forskellige måder, at nærme sig en definition af afvigelse på. Resultatet af de to tilgange vil ofte være det samme; at der udløses et indgreb, der har det dobbelte mål at hjælpe barnet og kontrollere familien(Ibid. 79 – 80).

Jeg har tidligere i dette analyseafsnit beskrevet selvteknologi, som værende en form for magtteknologi. Et andet eksempel på en magtteknologi kan være samtalen som styringsteknologi. Mik – Mayer og Villadsen skriver om samtalen, at den i dag anvendes som en teknologi der skal gøre op med den tendens til overstyring og passivitet som hævdes at have præget relationen mellem for eksempel socialarbejder og borger. I stigende grad bedes den tidligere tavse underordnede om at tale og bidrage med at fremsige målene for behandlingen, eller den sociale indsats. Umiddelbart ligner indførelsen af dialogen en frisættelse af den førhen underordnede, men samtaleteknologier kan også anskues som en spidsfindig måde at re-konfigurere rummet på. Når borgeren bedes om at tale, producerer de udsagn, som de kan gøres til autoritet for og holdes fast på. De kan således styres med reference til selv-produceret viden. Denne teknologi virker i begge ender af magtrelationen. For at kunne lede gennem samtaleteknologi er det nemlig nødvendigt at den ledende underlægger sig regimenter af strategisk tavshed eller refleksiv lytten – ofte kombineret med en afståelse fra traditionel faglighed og gammeldags styringsteknologi. Derved fungerer samtaleteknologien ikke som et redskab, som den ene part kan bruge til at styre den anden med. Men derimod som en magtteknologi, der sætter ledelsesrummet på en ny facon, former bestemte subjektpositioner og kræver bestemte typer selv – ledelse af de involverede(Mik – Mayer og Villadsen, 2007, 29 og 30). I L114 fremsættes det: ”*det foreslås, at der laves en ændring i servicelovens § 48 om børnesamtaler, således at bestemmelsen om ungepålæg er omfattet heraf, det*

vil sige, at afgørelsen om ungepålæg som udgangspunkt forudsætter, at der forinden er afholdt en samtale med den unge. Ændringen foreslås med henblik på at sikre, at indsatsen tilrettelægges med udgangspunkt i barnets tarv, og at den unges synspunkter i forlængelsen heraf tillægges passende vægt i overensstemmelse med den unges alder og modenhed. Børnesamtalen hænger således tæt sammen med den unges retssikkerhed”(L114, 12).

L114 indeholder et forslag om at indføre en samtale med den unge, forud for en afgørelse om ungepålæg. Derudfra kan man antage at, i L114 ligger en intention om at få ungdommen i tale og frembringe mål for sin egen behandling. Ligeledes synes ungdommens tanker om ungepålægget samt den unges synspunkter, at blive tillagt en vis værdi. Men forslaget om at indføre denne samtale med den unge, kan også ses som et led i en mere overordnet magtteknologi.

Foucault definerer magtteknologier som teknologier, der søger at bestemme individers adfærd og underkaste dem bestemte mål og former for disciplin og kontrol (Mik – Mayer og Villadsen, 2007, 28). Jeg har i den overstående analyse identificeret visse ”sandheder” om borgeren, som myndighederne gennem fremsættelsen af L114 giver udtryk for. Disse sandheder bliver myndighedernes vejviser i forhold til at definere, hvilke indsatser borgerne har brug for, herunder også hvad indsatserne skal indeholde. Den magt der ligger i, at definere sandheder om borgerne, kan således ses som værende båret af et styringsinstrument, men også et instrument til at iagttage med (Mik – Mayer og Villadsen, 2007, 28). Gennem de fremsatte sandheder om borgeren findes legitimeringen af de mål borgeren skal nå, men man finder også begrundelsen for at udøve disciplin og kontrol. Ved problemidentiteternes konstruktion og opretholdelse, finder man bevisføringen for kontrol og disciplinering. Konstruktionen af forældre som værende nogle der ikke vil, legitimerer brugen af tvang som en måde at disciplinere på. I forhold til ungepålæg, kan samtalen også ses som en magtteknologi, der giver myndighederne mulighed til at disciplinere borgeren.

Ideologi

De to første spørgsmål i min intervieweguide, er udformet med henblik på, at belyse problemformuleringens første spørgsmål. Hvad generer tvang i det sociale arbejde? Her svarer mine informanter blandt andet: ”*det tror jeg, det er tidsånden, altså de seneste 5,7, 8 år, eller hvor meget det nå er. Så tænker man at man bruger pisk i stedet for gulerod, og at man kan lovgive sig ud af problemerne med restriktioner, også ramme folk på økonomien, hvis det egentlig handler om nogle andre ting*”(Informant 1).

”*Det handler nok om tankegangen. Myndighederne tænker, at folk ikke er godvillige til noget. Det er et menneskesyn, hvor man tænker at hvis man skal få nogen til at gøre noget må man tvinge dem*”(informant 2).

”*Jamen, det er de der mennesker og de holdninger det fører med sig. De ser folk som selyforskyldte i sine problemer*”(Informant 2). På spørgsmål om hvilke mekanismer, der gør tvang muligt i det sociale arbejde, peger mine informanter altså på tidsånden, holdninger og menneskesyn. Min opgave blev således, at finde ud hvilke forhold der kender tegner dansk politik i dag, herunder holdninger og ideologi. Efter søgning på danske bibliotekers hjemmeside og brugt søgerredskabet google, blev det hurtigt tydelig for mig, at ”nyliberalisme” er et begreb der tit bliver refereret til i litteratur omkring dansk politik i dag. Det blev således relevant, for mig, at se nærmere på nyliberalismen. Blandt andet skriver Nilsen 2006, at velfærdsudviklingen i Danmark efter 2001 kan identificere en skærpelse af nyliberalismen(Nilsen, 2006, 15, 16). I sin artikel ”Nyliberalismen i Danmark. Forudsætninger og konsekvenser”, peger Hadberg på, at nyliberalismen har været den dominerende tendens i det danske velfærdsamfund siden 1980'erne(Hadberg, 2009).²

Hvad er så nyliberalisme for en størrelse? Maria Appel Nissen, har i sin artikel ”Pligten til frihed – solidaritetens pris”(Kritisk Debat, 2006)defineret nyliberalisme ved, at tage udgangspunkt i klassisk liberalisme. Klassisk liberalisme er kendetegnet ved, at den som ide ikke stiller spørgsmål ved den relative værdi af frihed overfor tvang, fordi opretholdelsen af det enkelte individs frihed gøres til det obligatorisk positive. Det forudsættes, at samfundet opretholdes frivilligt, naturligt og uden tvang; at individer indgår kontraktuelle forbindelser, *fordi* de anser det for fornuftigt i visse henseender at lade sig begrænse. Den positive værdi af frihed overfor tvang kommer til udtryk i ideen om statens begrænsede forpligtelse og ansvar for at gribe ind overfor private forhold. Det, vi kalder nyliberalisme, kan ses som en semantisk udfoldelse af den klassiske liberalisme, fordi den

² For flere kilder, se for eksempel ”Nyliberalisme” af Anders Lundkvist. Frydenlund Forlag, 2007.

fastholder ideen om det enkelte individs frihed som det obligatorisk positive. Derimod ny i den forstand, at den opererer ud fra risikoen for, at individer ikke frivilligt, naturligt og uden tvang bidrager til, at samfundet opretholdes og ikke altid anser det som fornuftigt at lade sig begrænse (Nissen, 2006).

I fremsættelsen af L114 skriver myndighederne, at forældre bevidst ikke ønsker at tage på sig forælderrollen... *"forældre vælger ikke at påtage sig ansvaret"* (L114, 4). Jeg har i mit analyseafsnit "magtpositioneringer" peget på, at anskuelsen af forældrenes manglende vilje til at påtage sig forælderrollen, kan ses som en del af en rational choice tanke. Nilsen 2006 hævder, at netop denne tanke er hvad nyliberalismen læner sig op af. *"Nyliberalisme hviler på og spiller afgørende sammen med nyere økonomisk teori og rational choice teori"* (Nilsen, 2006, 9). Nilsen 2006 peger også på, at tanken om, at det enkelte menneskes valghandling står i centrum er helt afgørende i en nyliberalistisk forståelse (Nilsen, 2006, 10). I fremsættelsen af L114 skrives det, at ungepålæg er tænkt som en indsats overfor børn og unge, der er i en uheldig udvikling med utilpasset adfærd, misbrug eller manglende skolegang. Indsatsen skal blandt andet synliggøre konsekvenserne af den unges negative adfærd (L114, 4,5). Videre kan det læses; lovforslagets anden del forpligter kommunalbestyrelsen til at pålægge unge i alderen 12 – 17 år, at tage imod et relevant tilbud eller at udføre konkrete handlepligter. Disse handlepligter skal være med til, at bidrage til en positiv udvikling hos barnet eller den unge (L114, 4,6). I fremsættelsen kan man således spore, at de unges handlinger er i centrum både i forhold til, hvornår et ungepålæg skal indsættes men også i forhold til pålæggets indhold og effekt. Pålægget bliver iværksat for at stoppe uønskede handlinger. Pålægget skal indeholde handlepligter som ungdommen skal pålægges, at udføre positive handlinger, der bidrager til en positiv udvikling.

Man kan altså i L114 spore både en rational choice tanke og en vægtlægning af det enkelte menneskes handlinger. Disse to faktorer er, som nævnt, ifølge Nilsen 2006 afgørende i en nyliberalistisk forståelse. Jeg anskuer således L114, som værende et eksempel på at der fra myndighedernes side føres en politik, der indehar nyliberalistiske momenter.

Skal man så blot anskue L114 som værende et resultat af et politisk fokus på at ændre enkelt individers valghandlinger, herunder deres adfærd, eller kan der ligge andre mekanismer bag? Det at opfatte lovgivningen som et middel til at realisere bestemte formål, fører ifølge Dahlberg – Larsen til et forvrænget billede af virkeligheden. I virkelighedens verden finder man sjældent en situation præget af, at det politiske system samlet bestræber sig på at fremkalde nogle bestemte tilstande ved hjælp af de bedst egnede midler. Man finder i stedet reelt en fortsat kamp om

interesser, og disse interesser varetages af forskellige politiske grupperinger støtte af forskellige grupper i samfundet. Enigheden på det verbale plan om at etablere et velfærdssamfund dækker således over grundlæggende uenighed om, hvilke tilstande man nærmere bør efterstræbe. Derfor må den politiske diskussion ikke primært forstås som et mål/middel- diskussion, men snarere som en diskussion om, hvilke interesser og eventuelt hvilke værdier der primært bør sikres tilgodeset(Dahlberg – Larsen, 2005, 281). Hvis man således skal anskue L114 som værende et udtryk for noget mere end et ønske om at ændre menneskers handlinger, må jeg rette blikket mod de værdier og interesser der muligvis gemmer sig bag fokuseringen på menneskers handling. Maria Appel Nissen, har i sin artikel ”Pligten til frihed – solidaritetens pris”, bidraget til en refleksion over kritikken af det, man kan kalde nyliberale styringsstrategier og deres konsekvenser for individet. ”*Det er tale om både en nuancering og problematisering af kritikken af neo- liberale styringsteknologier og dens perspektiver*”(Nissen, 2006). Nissens artikel tager udgangspunkt i hendes ph.d.-afhandling ”Behandlerblikket”, der stiller spørgsmål ved samfundets muligheder og problemer med at løse sociale problemer. Nissen peger på, at et sådant perspektiv er implicit i refleksionsspørgsmål omkring kritikken af nyliberale styringsstrategier og deres konsekvenser for individet(Nissen, 2006). Dette speciale tager udgangspunkt i en af de muligheder, forældre og ungepålæg, som samfundet har til at forsøge at løse sociale problemer. Jeg ser således Nissens refleksion, som værende relevant for min analyse af, hvilke mekanismer der generer denne metode, og vil derfor i det efterfølgende tage udgangspunkt i hendes analyse.

Nissens artikel fokuserer på kritikken af nyliberale styringsstrategier. Som nævnt, kan nyliberalismen, ses som en semantisk udfoldelse af den klassiske liberalisme. Nyliberalismen fastholder ideen om det enkelte individs frihed som det obligatorisk positive, men er ny i den forstand, at den opererer ud fra risikoen for, at individer ikke frivilligt, naturligt og uden tvang bidrager til, at samfundet opretholdes og ikke altid anser det som fornuftigt, at lade sig begrænse.(Nissen, 2006). Styringsstrategier indeholder derfor ofte en kombination af, styrkelse af individuel frihed samtidig med en begrænsning. Kritikken af nyliberalisme vil ofte fremhæve de begrænsninger som disse styringsteknologier også medfører(Ibid.). Hensigten med artiklen er, at reflektere over spørgsmål vedrørende blandt andet, om begrænsninger i friheden - kan gøre godt for noget(Ibid.). Ved at benytte Nissens analyse som udgangspunkt vil jeg således analysere mig frem til, om fremsættelsen af L114 rummer nogle andre mekanismer end de der er nævnt ovenfor.

L114 skal fungere som en virkningsfuld indsats overfor udsatte børn og deres forældre. Loven skal tjene dette formål ved blandt andet, at understøtte forældre til udsatte børn og unge i at varetage deres forældreansvar(L114, 3).

I en generaliserende form kan man sige, at myndighederne forsøger at forpligte forældrene til viljen til at gøre det bedste for sine børn, herunder at betragte den hjælp de får, ikke som tvang men som en chance (Nissen, 2005, 248 -253, 288 – 292 i Nissen 2006). Denne, fra myndighedernes side, opmærksomhed på, at man ikke skal betragte hjælp som tvang, men i stedet en chance til selv, som et frit subjekt, at gøre det bedste for sine børn, kan betragtes som et element i en nyliberal styringsstrategi(Nissen, 2006). For at illustrere den kritik der bliver fremsat, i forhold til sådanne styringsstrategier, trækker Nissen 2006 på Andersen 2003. Den frihed forældrene har, er en særlig begrænset frihed. Frihed forskydes fra at være et handlingens projekt til at være et selvtankens projekt(Andersen, 2003 i Nissen, 2006). I forhold til L114 kan man meget vel argumentere for, at friheden sættes på spil. Forældrene og den unge kan pålægges konkrete handlepligter. Kommunerne har mulighed til at fjerne noget af familiens økonomisk frihed og de unge kan risikere, at politiet henter og bringer dem, sådan at de kan opfylde de pålagte handlepligter. (se forsøg med politimæssig bistand til gennemførelse af ungepålæg i L114 side 8). Man kan således identificere konkrete frihedsfratagelser, men også mere abstrakte, i form af at man har truffet et handlingsvalg for forældrene. Men friheden er ikke løsrevet fra et handlingens projekt. Det er fortsat handlingerne, der er i fokus. Problemet opstår først, når den unge ikke lever op til forventningerne. ”*Service-loven rummer mulighed for anbringelse uden samtykke, og dette vil formentlig også i en del tilfælde være en reel mulighed ved manglende efterlevelse af et ungepålæg, fordi manglende overholdelse af ungepålægget indebærer en forværring af barnets eller den unges situation*”(L114, 18).

Konsekvensen heraf, bliver i Nissens 2006 terminologi, en vurdering og en forholdene sig til, om forældrenes vilje til at varetage barnet eller den unge, er en vilje der kommer indefra(Nissen, 2006). Først her, præciserer Nissen, bliver frihed til et selvtankens projekt, men ikke udelukkende. Selvrefleksion skal stadig demonstreres i handling(Ibid.).

Nissen 2006, refererer i sin artikel til Hagen 1999, og præsenterer begrebet rational solidaritet. Begrebet forudsætter at individet i en eller anden grad har frihed til at handle mod kollektive forventninger(Hagen, 1999 i Nissen, 2006). En sådan frihed kan for eksempel resultere i, at forældre vælger selv, ikke at påtage sig den forælderrolle som samfundet forventer. Spørgsmålet bliver så; Hvordan reagerer samfundet på denne frihed? Rationel solidaritet er et bud på dette

spørgsmål. Det er ikke en særlig solidaritetsfølelse, men en kommunikativ medieret form, der binder individuelle handlinger til kollektive formål. En symbolsk generalisering af viljen til at handle for fællesskabet (Ibid.). Det at igangsætte et ungepålæg kan anskues som rational solidaritet. For fællesskabet er det fornuftigt at gøre noget for den unge.

Nissen 2006 peger på at dette kun kan ske som et resultat af en refleksion over den relative værdi af frihed overfor tvang. Frihedens omkostninger eller pligten til frihed kan i denne sammenhæng være solidaritetens pris(Nissen, 2006).

Hvad forventes der at forældrene til de udsatte unge skal yde i solidaritetens navn?

I indledningen nævner jeg de handlepligter som kommunerne i 2006 fik bemyndigelse til at pålægge forældre til udsatte børn og unge. Disse handlepligter kan ses som en generalisering af de forventningerne som stilles til forældrene. Disse generaliseringer kan ifølge Nissen 2006 anskues som, et eksempel på solidaritetens pris. Indsatsen for at fremme selvrefleksion, en særlig vilje og et særligt individ kan ses som et svar på solidaritetens problem. Solidaritetens begrænsninger går ved individers faktiske anvendelse af skellet mellem individuelle/kollektive interesser, dvs. ved hvordan individer i praksis forvalter dette skel. Eller omvendt; fortsættelse af solidaritet som en medieret form for kommunikation om samfundet som et kollektiv forudsætter, at individer i en iagttagelse af omverdenen kan se både individuelle og kollektive fordele ved at begrænse sig selv. Den relative værdi af frihed overfor tvang afhænger af kommunikationen om dette skel(Nissen, 2005, 297 i Nissen 2006). En af mine informanter siger; ”*Mange forældre har svært ved at træde ind i forælderrollen, og de har svært ved at se at det er deres ansvar. Det er andres skyld. Det er skolen der er noget galt med, det kan også være barnet de beskylder*”(Informant 1). Man kan sige at forældre har friheden til at lave børn og blive forældre, men forvalter friheden på en måde, der kan begrænse barnets frigørelse socialt set. Nissen peger på, at det derfor ikke er forkert at kritisere forældrenes frihed for at være en forskydning til et selvrefleksionens projekt, men måske er det for enkelt. I indsatsen overfor de unge og deres forældre søges der i praksis også en rekurs til et handlingens projekt, hvor frihed kan opnås ved at forældrene demonstrerer konkrete (omsorgs)handling(er)(Nissen, 2006).

Pligten til selvrefleksion og frihed kan således også ses som et forsøg på at mediere mellem individuelle interesser f.eks. mellem forældres og barnets behov. Forudsætningen for at se dette er, at man erkender den relative værdi af frihed overfor tvang, f.eks. at der kan være modsætninger mellem individers behov, og at det kan være rimeligt, at forældres frihed er betinget af pligten til at

tage vare på barnet. Det forudsætter, at man kan se noget fornuftigt i samfundet som noget, der netop ikke er summen af individuelle viljer(Ibid.).

Afslutningsvis i sin artikel fremhæver Nissen 2006, at man ikke skal forkaste en kritik af nyliberale styringsstrategier og deres konsekvenser for individet. Men heller, ”*at man må se nyliberale styringsstrategier som et svar (men ikke nødvendigvis et godt) på et mere grundlæggende samfundsmæssigt problem, som drejer sig om, hvordan man i frihedens navn kan genererer forudsætninger for solidaritet og kollektiv handling*” (Nissen, 2006).

Hun siger videre at nyliberalismen kan anskues som et udtryk for en defensiv politisk styringsstrategi, der på den ene side foretager en opgradering af den relative værdi af frihed for flertallet og en indskrænkning af friheder for de individer, der ikke synes at bidrage tilstrækkeligt til kollektivet. Her kan man kritisk sige, at de forældre, der mødes af et særligt krav om at forme deres forældreskab i reference til kollektive idealer, må betale en særlig solidaritetens pris. På den anden side kan man spørge, om vi (andre) er villige til at betale den pris, der kan være ved at undlade at begrænse forældre, der potentielt ikke af sig selv er i stand til at begrænse sig selv af hensyn til barnet(Ibid.).

Jeg stillede i starten af denne analyse, spørgsmål om, om man blot skal anskue L114 som værende et resultat af politisk fokus på enkelt individers handling, eller om det kan ligge andre mekanismer bag?

Jeg har i min analyse peget på, at myndighederne gennem L114 forsøger at forpligte forældre til at gøre det bedste for sine børn. Dermed skal de ikke betragte den hjælp som tilbydes som tvang, men som en chance til, at som frie subjekter handle til det bedste for sine børn. Dette betragtes som et element i en nyliberal styringsstrategi, og kritiseres for at forskyde frihed fra et handlingsprojekt til et selvtankens projekt. Min analyse har vist, at dette ikke er hele sandheden. Der er i indsætterne fokus på handling og selv når selvrefleksionen opstår, skal den demonstreres i handling.

Individets frihed, som kritiseres for at forskydes i nyliberalismen, kan gennem Hagens 1999 rational solidaritetsbegreb anskues som frihed til selv at vælge ikke, at påtage sig forældrerollen. Som et svar på denne frihed har myndighederne udformet L114. Friheden får således den omkostning, at forældrenes frihed er betinget af pligten til at tage vare på barnet.

Svaret på mit spørgsmål bliver derfor, at L114 også kan betragtes som et svar på et mere grundlæggende samfundsmæssigt problem. Det drejer sig om, hvordan man i frihedens navn kan genererer forudsætninger for solidaritet og kollektiv handling. Det er et forsøg på, at opretholde solidaritet og kollektiv handling ved at minimerer friheden til de individer der ikke bidrager. Solidaritet og kollektiv handling kan således betragtes som eksempler på værdier og interesser der, for myndighederne, synes at være vigtige at tage hensyn til.

Analysedel 2

Analysedel 2, vil belyse hvilke konsekvenser tvang får for udførelsen af det sociale arbejde. Dette spørgsmål bliver belyst ud fra emnerne faglighed, magtpositioneringer og anerkendelse. Analysen har således tre separate overskrifter.

Faglighed

Faglighed udspilles under komplekse betingelser i et spændingsfelt mellem implementering af politiske intentioner og medborgerroller, samt mellem institutionslogikker og professionsnormer (Olesen, et al 2006). Jeg læner mig op af Olsen et al og betragter således ikke faglighed i socialt arbejde som en bestemt ekspertise. Jeg opfatter det i stedet for, som en kombination af empirisk viden, forståelsesrammer, værdier, modeller, tilgange, metoder og teknikker samt begreber og sproglige formater, der er knyttet til en socialarbejderfunktion(Olesen, et al, 2006, 23). For at nærmere belyse L114 påvirkning på fagligheden i det sociale arbejde, vil jeg tage afsæt i de nævnte komplekse betingelser.

Jeg vil starte med, at se på faglighed i sammenhæng med socialt arbejdes institutionslogikker og professionsnormer. Derefter vil jeg se på fagligheden i sammenhæng med politiske intentioner og medborgerskab.

Socialt arbejdes institutionslogikker og professionsnormer

Hvilke logikker og normer er det så som kendetegner socialt arbejde som fag?

Socialt arbejde foregår i skæringspunktet mellem individ og samfund. Det er forskellige forståelsesmodeller, der bidrager med synsvinkler, som sætter forskellige fokus på individ og samfundsniveau. Socialarbejderen skal arbejde på en systematisk og målrettet måde. De skal medvirke til en forbedring af borgerens livssituation eller forhindre en forværring af den, samt forebygge at bestemte situationer opstår igen. Det sociale arbejde griber ind og gør noget målrettet og planlagt, i stedet for at bare lade ting ske af sig selv(Hutchinson og Olte dal, 2006, 17).

Hutchinson og Olte dal fremsætter helhedsorienteret socialt arbejde, værdiorienteret socialt arbejde, og ansigt til ansigt relationer som vigtige byggesten i det sociale arbejde (Hutchinson og Olte dal, 2006,18 - 20). Disse byggesten bliver mine udgangspunkter i forhold til, at analysere L114s mulige påvirkning på fagligheden i det sociale arbejde. Jeg vil således anvende de nævnte byggesten som eksempler på socialt arbejdes institutionslogikker og professionsnormer.

Helhedsorienteret socialt arbejde.

Helhedsorienteret socialt arbejde indebærer, at man søger at få bredest mulig forståelse for borgerens situation, og for hvad der volder problemer. Målet med arbejdet er, at forebygge og afhjælpe disse problemer. For bedst mulig at kunne gøre dette er det vigtigt at have blik for så meget som muligt af det, der formidles og er relevant for den professionelle hjælperelation. Der er således mange opgaver forbundet med at udføre socialt arbejde. Socialarbejderen skal være præmisleverandør for det politiske system. Informationen skal formidles på en sådan måde, at de politisk ansvarlige kan træffe beslutninger om, hvilke levevilkår der er rimelige for borgerne. Socialarbejderen skal også samarbejde med borgere, interesseorganisationer og andre med henblik på, at forebygge og afhjælpe problemer. Samarbejde er vigtig når det skal tænkes helhedsorienteret (Hutchinson og Oltedal, 2006, 18).

Gisela Konopka udviklede en række tanker om socialt arbejde. Hun mente, at tværvideenskabelig mangfoldighed og accept af kompleksiteten, burde være det sociale arbejdes kendetegn netop fordi ... *"socialarbejderen skulle forstå forholdet mellem individ og samfund, mellem sjæl og legeme, mellem forældre og børn, mellem mand og kvinde og mellem ønsker og realiteter"* (Meeuwisse et al, 2004, 15). Tværvideenskabelig mangfoldighed betød, ifølge Konopka, at socialarbejderen skulle lære at tumle forskellige og nogen gange modstridende teoretiske områder. Accept af kompleksiteten betyder en anerkendelse af, at problemer indeholder mange elementer eller variabler, der spiller sammen og gensidigt påvirker hinanden i et samspil der udgør en eller anden form for helhed. Helhedssynet kan beskrives som et overordnet tanke- eller analyseramme til forståelse af problemers karakter. Det konkrete indhold i helhedssynet vil variere afhængig af hvilke grundlæggende udgangspunkter, det hviler på. Ét af de grundlæggende udgangspunkter vil være socialarbejderens generelle problemopfattelse eller for-forståelse, men også socialarbejderens konkrete kendskab til målgruppen.

Én af de ideale fordringer ved helhedssynet er, at kunne begribe og forstå baggrunde for og sammenhænge mellem menneskers problemer, ressourcer og behov. Et andet er at kunne koble problem, ressource og behovsforståelse sammen med opgaven som hjælper og en tredje er at kunne omsætte disse forståelser i handling. (Jens Guldager et. al, 2002, 31-49).

Lagerberg (1999) påpeger, at et grundigt kendskab til barnet, dets opfattelser af sin hverdag, familiesituation og dets løsningsforestillinger er det eneste mulige grundlag for en vis kvalitetsgaranti i børneforsorgsarbejdet. Det samme gælder et grundigt kendskab til forældrene.

Indsigt i familiens egen problemforståelse og egne løsningsforslag er en nødvendig forudsætning for at kunne træffe omsorgsfulde, hjælpsomme og fornuftige beslutninger (Lagerberg i Järvinen, et al, 2005, 139).

Helhedsorienteret arbejde handler om, at få bedst mulig forståelse for borgerens situation. Denne forståelse indebærer en anerkendelse af, at det eventuelle problem indeholder mange variabler og elementer. Forståelsen bør være grundet i et særligt kendskab både til barnet og forældrene. Et kendskab der bør indeholde en indsigt i familiens egen problemforståelse og syn på løsninger. Fordringen for helhedssynet er, at kunne koble disse variabler og elementer sammen, og omsætte de til en eller anden handling.

Mit udgangspunkt for at se på L114 og dets påvirkning på fagligheden i det sociale arbejde, var blandt andet en af mine informanternes udsagn om, at hvis loven går ind og siger at man **skal** benytte forældre og ungepålæg, så er den pålagt som en af socialarbejderens opgaver. Informanten siger, at den da vil forstyrre hendes faglige vurdering, og at det bliver regeringen der bestemmer hvordan familien skal hjælpes (Informant2). Man kan derfor sige, at min baggrund for at anskue L114 påvirkning på fagligheden i det sociale arbejde, har et negativt udgangspunkt. Min hensigt med denne analyse er, at belyse om L114 påvirker fagligheden gennem en reduktion af den helhedsorienterede tilgang.

I L114 står det; *”For så vidt angår skærpelsen af reglerne om forældreoplysning, foreslås det at erstatte ordet ”kan” med ordet ”skal” i servicelovens § 57, stk.1, 1. pkt. Herved forpligtes kommunalbestyrelsen til at træffe afgørelser om et forældreoplysning, når det er risiko for, at et barn eller en ung sin udvikling er i fare, og det vurderes at bero på, at forældremyndighedsindehaveren ikke lever op til sit forældreansvar”* (L114, 12). Ved at bruge ordet ”skal” i et lovforslag, signaliserer myndighederne, som de selv påpeger, et forventning om, at de professionelle anvender L114 som metode i sit arbejde med vanskeligstillede børn, unge og deres forældre. Men samtidig skrives det, i lovforslaget, at metoden skal benyttes efter en vurdering af, om risikoen for barnet eller den unge bunder i forældrenes manglende opfyldelse af sit forældreansvar. Det ligger således forsat en opfordring fra myndighedernes side om, at det skal foreligge en vurdering. Kritisk kan man pege på, at vurderingen indeholder risikoens oprindelse eller kilde, og ikke en vurdering af hvilke indsatser der er bedst egnede i det konkrete tilfælde.

I forhold til den teori jeg har frembragt om helhedsorienteret socialt arbejde, skal man, som nævnt, anerkende at et individs problemer rummer mange elementer. Som socialarbejder skal man koble

disse sammen i en helhedsvurdering af borgeren har behov for, og derefter omsætte denne vurdering i handling. Med udgangspunkt i den overstående analyse, kan man sige, at L114 ikke påvirker de professionelles muligheder for at foretage en faglig vurdering af borgerens helhedssituation, men at den går ind og overstyrer den vurdering de professionelle foretagere i forhold til valg af relevant indsats.

En af mine informanter siger om sit arbejde; *”det som jo er unikt for vores arbejde, det er jo at vi har en indsamling af oplysninger og en analysedel og en vurderingsdel. Eller en analysedel der skal munde ud i en vurderingsdel, som vi så præsenterer for familien”*(informant 1).

De arbejdsmetoder min informant her trækker frem, bærer præg af, at være baseret på en helhedsorienteret tænkning, hvor både analyse og vurdering er centrale redskaber. Ved at L114 i sin udformning påvirker vurderingen af, hvilke indsats der skal iværksættes, påvirker den også det helhedsorienterede sociale arbejde. Om L114 fører til en direkte reduktion af det helhedsorienterede arbejde, kan ikke besvares i sin helhed. Loven træder, som nævnt, først i kraft 1. juli 2009, og dens konsekvenser kan derfor ikke vides på nuværende tidspunkt. Dog kan man i fremsættelsen af L114 se en reduktion af de professionelles mulighed for selv at vurdere, hvad for en indsats der vil være mest hensigtsmæssig.

Værdiorienteret socialt arbejde

Hutchinson og Oltedal 2006, peger på, at socialarbejderens værdigrundlag er, at forbedre borgerens livssituation, eller at reducerer sociale problemer på individ og samfundsniveau. Når socialarbejderen handler, kan de ikke udelukkende forholde sig kritisk eller reflekterende til en situation. De må konkret tage hensyn til de mennesker de arbejder med. Socialarbejderen skal træffe valg, og basere disse på det sociale arbejdets værdigrundlag(Hutchinson og Oltedal, 2006, 19).

Hutchinson og Oltedal 2006, trækker på Compton og Galaway 1984 og siger, at centrale værdier for socialarbejderens møde med klienten er:

- Klienten er et unikt menneske. Respekt for klientens menneskeværd er centralt i socialt arbejde.
- Det står klienten frit for at træffe sine egne valg. Respekt for klientens selvbestemmelsesret er vigtig. (Compton og Galaway 1984, 68 i Hutchinson og Oltedal, 2006, 19).

Respekt for menneskeværd og menneskets selvbestemmelse er altså centrale værdier i det sociale arbejde. For at belyse L114 konsekvenser for fagligheden i det sociale arbejdet gennem at fokusere

på det værdiorienterede sociale arbejde, bliver det interessant at se om L114 påvirker de nævnte værdier på nogle måde.

Et gennemgående paradoks i det sociale arbejde er autonomi kontra styring. Den sociale klient karakteriseres på den ene måde som et ansvarligt og autonomt subjekt med en ukrænkelig suverænitet. På den anden side beskrives han som et individ, der kræver omsorg, vejledning, aktivering og motivationsarbejde, fordi han har begrænset selvbevidsthed og selvkontrol. Kravet om at respektere klientens ekspertise og ansvar i forhold til sin egen situation stiller det sociale arbejde i et dilemma. På den ene side skal klienten selv fremsige sine visioner og træffe valg. På den anden side er det ikke hvilke som helst valg, der kan accepteres som klientens realistiske, selvstændige og ansvarlige valg (Villadsen i Järvinen og Mik – Mayer, 2003, 202). Denne påpegnings af det sociale arbejdets paradoks, er en god illustration af den problemstilling L114 kan ses som værende et udtryk for. På den ene side har alle ret til at være forældre, men på den andre siden er der nogle der trænger hjælp til at håndtere denne opgave. Lys af de nævnte værdier skal altså de professionelle se klienten som et unikt menneske og respektere klientens selvbestemmelsesret på trods af at det foreligger mistanke om at forældrerollen ikke opfyldes på en forsvarlig måde. I en af mine informanter besvarelser, kan man se, en henvisning til hvordan L114 kan påvirke respekten for borgeren og dens selvbestemmelsesret. ”Jeg undrer mig over at vi skal gå den vej. Brug mere pisk og så videre. Hvor er sammenhængen i det. Bliver forældre bedre til at udfylde en forældrerolle fordi de mister nogle penge. Altså, det er tit familier der er beklemmt nok og belastet nok i forvejen. Og når de selv ikke formår at være rollemodeller, eller retningsgivende for deres barn, så skal de vel have hjælp til det, i stedet for at miste en ydelse” (Informant 1).

”Mange forældre har svært ved at træde ind i en ansvarlig forældrerolle, og de har svært ved at se at det er deres ansvar. Det er andres skyld. Det er skolen det er noget galt med, det kan også være barnet de beskylder. Hvis man har den tilgang til det og den opfattelse af tingene, at det ikke er ens egen skyld som forældre men noget andet, så vil man jo synes det er uretfærdigt at man skal rammes på pengepungen. Familierne er gode til at lægge ansvaret på omverden. De finder forklaringsmodeller udenfor sig selv. Så tror jeg de vil savne og forstå hvorfor de skal rammes eller straffes. Den forståelse bliver jo ikke bedre ved at møde dem med ting de skal. Folk bliver jo tit bedre ved at opleve at de lykkes og at de mestrer at udøve forældreskab på en god måde. Det er det der kan få dem til at arbejde med problemerne” (Informant 1).

I disse udsagn kan man læse, at min informant er godt klar over, at der er nogle ikke udfylder forælderrollen på en tilfredsstillende måde. Man kan tolke det som om hun er enig i, at borgeren trænger vejledning og motivationsarbejde. Men hun ønsker alligevel at respektere klienten i form af at de skal have hjælp og ikke fratages en ydelse. I dette ligger der også en forståelse af, at specifikke handlepligter ikke er vejen at gå. Ved at informanten ikke mener, de skal miste en ydelse, stiller hun spørgsmålstegn ved L114 udformning. Man kan tolke det som, at informanten mener, at den vejledning og motivation som skal rettes mod forældrene, ikke skal være præget af fastlagte handlepligter, men et samarbejde med forældrene. Man må søge at forstå forældrenes tilgang til tingene og motivere dem ved hjælp af, at arbejde med følelsen af, at de kan mestre forælderrollen. Skytte og Petersen trækker på Lazarus og Folkman 1984, og definerer mestring som en proces til håndtering af krav, der opleves som belastende eller som overskrider personens ressourcer (Skytte og Pedersen, 2006). I den mere uddybende beskrivelse af forståelsen af mestring, skriver de, at fokus skal være på individets subjektive opfattelse, tolkning og vurdering af belastningen (Ibid.). Man kan se fokus på mestring, som værende en måde at møde det paradokse i det sociale arbejde. Ved at fokusere på individets subjektive opfattelse, tolkning og vurdering af problemerne, tager man vare på subjektet som et unikt menneske og man inddrager også individets selvbestemmelsesret ved at de selv er med til at tolke og vurdere problemet. Svendsen udtaler, at det som socialarbejder er vigtigt at være bevidst om, at man taler ud fra egne forestillinger om hvordan tingene hænger sammen. Derfor er det vigtigt at man aktivt undersøger og forholder sig til borgerens billede af verden, dens forståelse af egen og andres adfærd. Man skal være bevidst om, at værdier og normer spiller afgørende ind på begge veje. Alt det der er en selvfølge for socialarbejderen, er ikke nødvendigvis selvfølger for borgeren (Svendsen, 2001)³

Jeg har i dette analyseafsnit peget på, at centrale værdier som, at se klienten som et unikt menneske og respekt for klientens selvbestemmelsesret kan være vanskelig at forene med ønske om at hjælpe, vejlede og motivere borgeren mod et specifikt mål. Jeg har peget på, at det i en af mine informanters udsagn kan spores en forståelse af borgeren bedst kan hjælpes ved at de selv bliver inkluderet i de aktuelle løsningsforslag. En måde at inkludere borgeren på, kan være ved at have fokus på mestring. I lyset af dette, bliver mestring en måde, at fastholde de nævnte centrale værdier i udførelsen af det sociale arbejde. Ved at L114 i sin udformning har færdige opstillede

³ Det skal bemærkes, at Grete Svendsen i sin bog udtaler sig om forholdet mellem flygtninge og sagsbehandlere. Jeg har taget mig den frihed, at se, hendes udtalelse som værende beskrivende for de professionelles rolle i det generelle sociale arbejde.

handlepligter og sanktioner, er den en metode der ikke i nævneværdig grad tager hensyn til borgerens egne opfattelser og vurderinger af hvad som er problemet, og hvordan det skal løses. L114 er således ikke en metode der lægger op til et fokus på mestring, og påvirker dermed værdiorienteringen i det sociale arbejde.

Ansigt til ansigt relationen i socialt arbejde

Socialarbejderen arbejder med mennesker. Gennem borgeren får socialarbejderen større viden om borgerens situation, og må forholde sig til flere sider af ham. Socialarbejderen forholder sig ikke kun til den sag samspillet handler om, men også til de følelser borgeren har i forhold til sin situation og til mødet med socialarbejderen og dens institution, de repræsenterer. Socialarbejderen må lære at dele sin viden med borgeren, og være åben for den indsigt, borgeren har med sig.

Kommunikationen bliver dermed særdeles vigtig i det sociale arbejde (Hutchinson og Oltedal, 2006, 20). Kommunikation kan beskrives som det bærende element i socialrådgiverens arbejde. Al menneskelig adfærd kan opfattes som kommunikation, og alle vores handlinger involverer vores følelser. Det centrale spørgsmål i en professionel sammenhæng er derfor blandt andet, om socialrådgiveren forstår borgeren rigtig og selv får udtrykt sig klart (Ibid. 113). I forhold til at analysere om L114 påvirker ansigt til ansigt relationen i det sociale arbejde, vil jeg på baggrund af det overstående se hvordan L114 påvirker kommunikationen mellem socialarbejder og borgerne, herunder om loven påvirker de professionelle muligheder til at udtrykke sig klart.

”Jeg synes det er vanskelig at få dem fortalt hvad vores hensigt er, med at give dem et pålæg. Altså, vi kan godt sige at deres barn skal gå i skole, men derfor så behøver vi jo ikke at tage deres penge” (Informant 3)

”Sådan som jeg har forstået loven så skal vi nu bruge den, vi kan ikke, vi skal. Men samtidig så kan jeg ikke få øje på, at der egentlig er nogle sanktioner. Altså hvis den unge stadig væk ikke gør det den skal, eller forældrene stadig væk ikke gør det de skal, så kan vi ikke rigtig komme videre af den vej. Så synes jeg bare vi gør os selv til grin” (Informant 1).

Disse to citater er hentet fra mine informanternes svar på hvilke konsekvenser de ser for borgerne, ved brug af henholdsvis den gamle og den nye udgave af L114. I det første citat kan man tydelig se en manglende forståelse af hvad hensigten med L114 skal være. I det andre citat ses også en sådan manglende forståelse. Ved at informanten synes, at man ved at anvende L114 gør sig selv til grin, er en tydelig indikation på, at hun mangler forståelse i forhold til hvad som skal være hensigten med L114. Som nævnt, mener en af informanterne, at det er svært at få videreformidlet lovens hensigt.

Vanskeligheder med at formidle et budskab kan forklares med en manglende forståelse af det budskab man skal formidle. Fibiger peger på, at når vi kommunikerer, gør vi det normalt med en vis hensigt. Man kan for eksempel ønske at informere en målgruppe om noget, eller man kan have et ønske om, at overbevise en målgruppe om noget (Fibiger, 1999, 8). Fibiger siger også, at når man kommunikerer, sker der altid det, at man går ind i en bestemt afsenderrolle, og at det til specifikke afsendersituationer knytter sig bestemte traditioner og konventioner. Som afsender indgår man således i en rolle, der ofte er knyttet til en bestemt institution. En manglende klarhed overfor afsenderrollen medfører, at afsenderen dækker sig bag ”man” og passive vendinger (Ibid. 8 og 10). Informanternes manglende forståelse af hvad L114 egentlig skal bidrage med i deres arbejde, og de dertil vanskeligheder med at formidle hensigten med loven, kan ses som en konsekvens af at de professionelles afsenderrolle er uklar. Ved at de professionelle ikke forstår hensigten med L114, vil opgaven med at formidle den som noget konstruktivt være vanskelig. Rollen som afsender vil bære præg af, at formidle uhensigtsmæssige reaktioner på borgerens adfærd, og vil således ikke harmonere med de traditioner og konventioner der findes i institutionen. Konsekvensen heraf kan ifølge Fibiger være passive og upersonlige vendinger. Vendinger der vil påvirke kontakten med borgeren. Grundlaget for god mundtlig kommunikation er, at der er en god kontakt mellem parterne (Posborg i Posborg et al, 2009, 263). Ved at myndighederne pålægger de der udøver det sociale arbejde, at anvende et redskab de ikke ser hensigten med vanskeliggøres de professionelles kommunikation med borgeren, og således også ansigt til ansigt relationen.

Politiske intentioner og medborgerskab

Begrebet socialt medborgerskab blev udviklet af Marshall 1950 og 2003, som en udvidelse af økonomiske og politiske rettigheder med henblik på, at analysere sociale rettigheder og velfærd. Udviklingen i samfundet i både økonomisk og ideologisk henseende vil påvirke relationen mellem det offentlige og den enkelte, det vil sige medborgerskabet (Olesen, et al, 2006, 40 – 41). Giddens (1996) forstår denne udviklingsproces som en proces, hvor mennesker gennem deres handlinger skaber samfundet samtidig med, at mennesket skabes af samfundet. En forandringsproces, der er med til at skabe betingelserne for, at samfundet forandrer sig med den hastighed, det gør. I det moderne samfund skal individet, for at kunne bevæge sig mellem sociale arenaer og forskellige sociale situationer, have noget at tilbyde andre og have en opfattelse af sig selv som en, der er i stand til at ændre/påvirke verden. Dette kræver refleksivitet i forhold til individet selv og dets omverden. En af Giddens pointer er, at den moderne individualisering, der forudsætter brede

individuelle handlefærdigheder omkring socialitet og viden, kun kan udvikles og opretholdes på baggrund af en basal tiltro til omgivelserne og at denne tiltro er afhængig af, at verden fungerer tillidsvækkende for den enkelte (Giddens, 1996 i Sørensen, 2005). I denne forståelse af modernitets udfordringer kan L114 ses, som en ramme til at udvikle evnen til, at være ”gode” forældre – en udvikling af individualiteten hos den enkelte forælder. Relationen mellem stat og den enkelte er farvet af en forventning, om individualisering fra borgernes side. Vi kan blandt andet se en mere og mere omsiggribende individualiseringsproces. Dette betyder blandt andet, at borgeren i stigende omfang gøres ansvarlig for sin egen situation – sin helbredelse, sin læring, sin behandling eller sin integration. Idealborgeren er således en person, som handler ansvarsfuldt, viljestærkt og kontrolleret, og som erkender selv at spille hovedrollen i løsningen af sine problemer (Mik-Meyer og Villadsen, 2007, 10). Giddens påpeger, at dette forudsætter en basal tiltro til omgivelserne, som igen er afhængig af, at verden fungerer tillidsvækkende for den enkelte. På spørgsmål om erfaringer med at benytte den gamle lov siger en af mine informanter; *”Vi ser meget individuelt på at benytte den her lov. Jeg har afprøvet den, for at se, om den vil få nogen virkning på de borgere jeg har kæmpet med. Hvis du spørger min nabo, så vil hun nok sige at det ikke er noget hun bruger. Hun vil vælge en anden metode. Vi er jo meget forskellige, så jeg tror det er individuelt hvor meget loven har påvirket vores arbejde”* (Informant 3). Elm Larsen, Mortensen og Frølund Thomsen skriver, at der er store forskelle mellem kommuner i forhold til at anvende forskellige indsatser. Disse forskelle er med til at problematisere forestillingen om lige og udelte nationale medborgerskabsrettigheder (Elm Larsen, Mortensen og Frølund Thomsen i Järvinen et al, 2005, 188). I forhold til min informants udsagn, kan man også se denne forskel indad i en enkelt kommune. Morten Ejrnæs udtaler i sin bog ”Faglighed og tværfaglighed” at professionernes faglighed, hverken er en garanti for ensartede analyser af årsager eller ensartede afgørelser af, hvad der bør gøres ved problemerne (Ejrnæs, 2006, 201). Dette vidner om, at man derfor kan forvente at de professionelle vil anvende L114 i varierende omfang, også selv om det har blevet et pålagt arbejdsredskab. Udviklingen i samfundet påvirker medborgerskabet. Individualisering er således et træk ved det moderne samfund der har indflydelse på opfyldelsen på medborgerskabet. For at individualiseringen skal krones med held, må samfundet fremstå tillidsvækkende for den enkelte. Min informants udsagn vidner om, at borgeren ikke kan vide om L114 er en indsats der vil blive benyttet. Dette bliver også forstærket af teorien der blandt andet peger på, at de professionelle specifikke arbejds erfaringer, oplevelser fra arbejdslivet og oplevelser fra fagpersonernes eget liv, for eksempel fra barndommen, kan have betydning for hvordan man vil opfatte en situation og

hvilke former for indgreb man vil opfatte som relevante (Ibid. 202). Denne forskellighed i synet på, hvilke indsats der er relevante, kan anskues som værende en faktor der gør det sociale arbejde mindre overskuelig for borgeren, og således mindre tillidsvækkende. Ifølge Giddens vil dette svække individualiseringen, og dermed relationen mellem stat og borger.

Som nævnt udviklede Marshall socialt medborgerskab som et begreb der kunne inkludere de sociale rettigheder i en analyse af medborgerskabet. Sørensen beskriver de sociale rettigheder som indeholdende arbejde, uddannelse, sundhed og økonomisk tryghed, samt adgang og mulighed for at indgå i forskellige sociale og kulturelle fællesskaber (Sørensen, 2005). Som jeg tidligere har nævnt operere L114 med den sanktion, at manglende efterlevelse af forældreplægget skal medføre stop for udbetaling af børnefamilieydelsen (L114, 13). En af mine informanter udtaler: *”det er jo børnene der i sidste ende ikke får nyt tøj og nye sko, eller en tur til et eller andet. Det er jo der det bliver skåret fra når de ingen penge får”* (Informant 3). Dette udsagn kan tolkes som, at L114 kan få den konsekvens, at det ved benyttelse af den sanktionsmulighed L114 foreskriver, vil der opstå en reduktion af det sociale medborgerskab, i form af at muligheden for at indgå i sociale og kulturelle fællesskaber bliver svækket. Ved at familien mister den nævnte ydelse, påvirkes børnenes mulighed for at deltage i diverse aktiviteter.

Olesen et al peger på, at det reelle indhold i medborgerskabet formes af, på den ene side, hvordan den enkelte borger benytter deres rettigheder, og på den anden side af, hvordan velfærdssystemets repræsentanter behandler borgerne og hvilke muligheder og forudsætninger disse har for det arbejde de udfører (Olesen et al, 2006. 41). I forhold til politiske intentioner, medborgerskab og faglighed bliver det, med udgangspunkt i det overstående, væsentlig at se på hvordan L114, som en politisk intention, påvirker de muligheder og forudsætninger de professionelle har for at udføre det sociale arbejde. Jeg har i min analyse peget på, at den mulige tilfældige benyttelse af L114 som en indsats i det sociale arbejde, kan mindske borgerens anskuelse af den sociale forvaltning, eller mere konkret det direkte sociale arbejde, som tillidsvækkende. Dermed kan også relationen mellem stat og borger blive svækket. Dette fordi, det er en forudsætning for en vellykket individualiseringsproces, at borgeren oplever verden som tillidsvækkende. Det er relationen mellem stat og borger, som ifølge Olesen et al er medborgerskabet. Ved at borgerne, gennem en tilfældig brug af L114, mister tilliden til det sociale arbejde, svækkes deres mulighed for at opfylde individualiseringsprocessen og således svækkes også deres medborgerskab. Relationen stat og borger er jo netop kendetegnet af

opfyldelsen af individualiseringsprocessen. Man kan således antage at L114, påvirker muligheden for det sociale arbejde til, at hjælpe borgeren med sin individualiseringsproces.

Jeg har også i min analyse peget på, at L114, i form af sin sanktionsmulighed, kan svække det sociale medborgerskab fordi muligheden for at indgå i sociale og kulturelle fællesskaber mindskes. Denne mulige konsekvens af L114 kan ses, som en begrænsning i de professionelle mulighed for at opfylde borgerens sociale medborgerskab.

Jeg har i det overstående analyseafsnit ”faglighed” peget på L114 som værende et arbejdsredskab der kan få konsekvenser for fagligheden i det sociale arbejde. Min analyse har vist, at L114 påvirker fagligheden både i forhold til institutionslogikker og professionsnormer, men også i forhold til implementering af politiske intentioner og medborgerroller. Analysen har vist, at L114 ved at lægge bestemte føringer for hvilke indsatser der skal iværksættes påvirker det helhedsorienterede arbejde. Videre har analysen vist at L114 ved ikke at inddrage borgerne i vurderingen af sin egen sag påvirker det værdiorienterede arbejde. Jeg har også peget på at L114 opleves som et uhensigtsmæssig redskab i det sociale arbejde, og i forlængelsen heraf påvirker kommunikationen mellem de professionelle og borgerne. Endelig har analysen vist, at L114 får konsekvenser for fagligheden i form af, at den kan påvirke det sociale arbejds mulighed til at bidrage til at borgeren bliver medlem af medborgerskabet på alle måder.

Magtpositioneringer

I dette analyseafsnit vil jeg se på L114 mulige konsekvenser for magtforholdet mellem borger og socialarbejder.

På spørgsmål om hvilke konsekvenser den gamle lov har haft for udførelsen af det sociale arbejde, svarer en af mine informanter; *”Det får jo den konsekvens at magten pludselig bliver meget synlig for borgeren. Lige pludselig så sidder de og prøver at bygge en modmagt i mod os”*(informant 2). Den samme informant siger også; *”vi kan træffe nogle beslutninger overfor borgerne og udvise myndighed, men det er jo ikke det vi sidder og blafrer med”*(Informant 2). I disse udtalelser ligger det implicit, at magt er noget der findes i det sociale arbejde. Pointen er at den skal være mindst mulig synlig for borgeren. Ved at magtforholdet træder frem i lyset, er det fare for at borgeren starter med, at opbygge en modmagt. Ifølge Foucault findes der ikke magt uden modmagt(Elm Larsen, Mortensen og Frølund Thomsen i Järvinen, et al, 2005, 194). En af mine informanter fortæller om en oplevelse omkring det at skrive ud et forældrepålæg. *”Vi havde gjort alt muligt. Planlagte og uplanlagte hjemmebesøg, med og uden politi. Så skrev i et forældrepålæg for at se om det kunne lokke hende frem, det gjorde det ikke. Hvad grunden direkte var, ved jeg ikke, men hun flyttede i hvert fald”*(Informant 1). Elm Larsen, Mortensen og Frølund peger på, at borgerne har forskellige magtmidler de kan benytte overfor systemrepræsentanterne og at disse magtmidler kan ses som eksempler på modmagt(Ibid. 194). Min informants oplevelse med moren som valgte at flytte, kan ses som et eksempel på modmagt. Hun benyttede det magtmiddel hun havde til rådighed, at selv bestemme hvor hun vil bosætte sig.

Jeg har i det foregående analyseafsnit identificeret myndighedernes fremstilling af enkelte borgere som afvigere. Denne fremstilling eller konstruktion om man vil, bærer med sig en skabelse af problemidentiteter som opretholdes og videreføres i velfærdsinstitutionerne. Målet for det sociale arbejde er, at ændre denne problemidentitet til at blive en normal identitet. Denne normaliseringsproces foregår ved at borgeren selv er med til at skabe sit eget liv som normal. Mik – Mayer skriver i sin artikel ”Omsorgens Herredømme”, at borgere ved, at træde ind i velfærdsstatens institutioner, som for eksempel en familieafdeling, automatisk vil blive anskuet i forhold til et forandringspotentiale – eller en forandringsvillighed(Mik – Mayer i Järvinen et al, 2005, 107). I citaterne overfor kan man godt forestille sig, at magten bliver synlig for borgeren fordi det i L114 så

tydelig bliver fremsat hvad som forventes af en normal forældre. Modmagten opstår i en sådan sammenhæng som borgerens svar på de forventninger L114 fremsætter.

Villadsen peger på, at der kan forekomme konflikter mellem det sociale arbejdets pligt til at gribe ind når et menneske har problemer, og respekten for den enkeltes selvbestemmelse. Her antager Villadsen, at det sociale arbejde er kendetegnet af, at man som socialarbejder altid må finde en balance mellem kravet om at respektere det selvforvaltende individ, og ønske om, at underlægge det samme individ en forandringsproces(Villadsen, 2003, 202). Hvis man antager, at socialarbejdere ønsker at opretholde den balance Villadsen præsenterer, kan man se mine informanternes kritiske holdning til L114 som et resultat af at de opfatter L114 som en trussel mod denne balance. Ved at de professionelle **skal** pålægge forældrene visse handlepligter, bliver ønsket om at underlægge individet en forandringsproces meget fremtrædende. Ved at borgeren skal udføre de handlepligter som fremlægges bliver magtforholdet også mere tydeligt.

Man kan også tænke at L114, for de professionelle, repræsenterer en dybere trussel, i form af, at den opfattes som værende ødelæggende for den grundlæggende måde mine informanter møder sine klienter på. Erving Goffman har i sit arbejde fokus på de ofte kortvarige og flygtige møder mellem mennesker. Det hverdags liv Goffman beskriver, består af de situationer, møder eller episoder af samvær, som opstår når mennesker støder på hinanden, er i hinandens selskab og gensidig overvåger og påvirker hinanden(Goffman, 2004, 15). Goffman mener, at der eksisterer en orden og en struktur i menneskers daglige ansigt til ansigt samhandling. For at opretholde denne orden, anvender mennesker forskellige midler og strategier. Ordenen har sine helt egne regler og strukturer, og skal betragtes på linje med andre sociale ordner. Goffman pointerer, at ordenen konstant må repareres, dette fordi den virker under konstante trusler. Det er interaktionsdeltagernes opgave, at beskytte ordenen. Ved at det er de, der deltager i interaktionen sin opgave, at beskytte ordenen, bliver den også installeret i individets bevidsthed og i deres selv. Individet beskytter samhandlingsordenen ved, at efterleve en række forskellige og tilsyneladende ubetydelige samhandlingsritualer. Ordenen opretholdes når man behandler hinanden med respekt(Jacobsen og Kristiansen, 2002, 73). Ifølge Goffman vil personer, der møder andre mennesker, altid forsøge at definere situationen og forsøge at fremføre den for de andre deltagerne og de andre vil deltage i denne definitionsproces. De forskellige definitionssituationer vil i en eller anden grad virke i harmoni med hinanden. Situationsdeltagerne vil ofte fremlægge et syn på en situation, som man formodes delt af de øvrige deltagere. Set i lyset heraf, vil personer altid foretage en vurdering af

hvordan de øvrige deltagere definerer situationen og forsøge at placere sig tæt op af den (Ibid. 96). Informant 1 siger også i sit svar på spørgsmål om hvilke konsekvenser den gamle har haft; ”*Altså, man kan sige i princippet er vi ligestillede, eller vi er ligeværdige, vi er måske ikke helt ligestillede. Altså fordi vi kan træffe nogle beslutninger overfor borgerne og udvise myndighed, men det er jo ikke det vi sider og blafre med til start. Altså, meget af vores arbejde går ud på at finde dialog, inddrage og finde samtykke og bygge videre på familiens resurser. Det harmonerer ikke med den nye lov. Her vil det fra starten af, være sådan, at hvis i, ikke gør som vi siger, synes eller bestemmer, jamen så vil det få konsekvenser*” (Informant 1). Når min informant fremhæver, at den myndighedsposition de som professionelle besidder, ikke er noget de vil blafre med, kan dette tolkes som at den samhandlingsordenen som informanten har tilegnet sig, bliver opretholdt ved at hun forsøger at møde klienten som en ligeværdig. Dette bliver udfordret ved at L114 er et pålagt redskab i det sociale arbejde. L114 bliver en trussel mod samhandlingsordenen, som informanten skal være med til at beskytte. Set i lyset af Goffman vil også den fælles situationsdefinition som min informant og ”hendes” borgere deler blive forstyrret. Ifølge overstående teori er mødet mellem min informant og borgerne, et møde hvor deltagerne forsøger at definere situationen i tråd med den andens definition og således skabe harmoni. Ved at min informant skal pålægge borgeren visse handlepligter som borgeren skal følge, kan man forestille sig en situation, hvor deltagerne har forskellige definitioner og syn på situationen. Resultatet bliver det modsatte af harmoni, uenighed, kaos og mangel på fællesfølelse.

Mit ærinde med dette analyseafsnit var, som nævnt, at se på hvilke konsekvenser L114 muligvis kan få for de ulige magtpositioneringer i det sociale arbejde.

Järvinen og Mortensen peger på, at det i forhold til magt i det sociale arbejde ikke bare er tale om en udøvelse af en legal myndighed overfor borgerne, men om et langt mere flertydigt og indgribende forhold. De kalder disse forhold for en tasmørkezone og nævner blandt andet legal myndighedsudøvelse, og disciplinering som eksempler (Järvinen og Mortensen i Järvinen, et al, 2005, 9). Man kan således anskue de ulige magtpositioneringer i socialt arbejde som havende udgangspunkt i for eksempel legal myndighedsudøvelse og disciplinering. Legal myndighedsudøvelse er i min opgave repræsenteret ved L114. Ved at de professionelle bliver pålagt at benytte denne lov som arbejdsredskab, har de magt i form af at udøve legal myndighed overfor borgerne. Denne magt kan defineres som en synlig magt. Myndighederne har således ved at vedtage L114, gjort de professionelles magtposition som nogle der kan udføre legal myndighedsudøvelse

mere fremtrædende. I forhold til disciplinering kan man anskue de professionelles magtposition i form af, at målet med deres arbejde er at ændre borgeren. Denne form for magt er mere usynlig end den legale magtudøvelse. Med L114 kan man tvinge igennem denne ændring ved brug af trussel om sanktion. De professionelles magtposition som nogle der kan disciplinere borgerne bliver således også mere fremtrædende ved brug af L114. Man kan måske gå så langt som at sige, at disciplineringen bliver en legal myndighedsudøvelse.

Til sidst vil jeg tilføje den konkrete ansigt til ansigt relation som et muligt udgangspunkt for magtpositioneringer. Ved at samhandlingsordenen og den fælles definition af situationen bliver truet af L114, bliver de professionelles magtposition mere tydelig. Ved at sanktionsmuligheden ligger hos dem, vil det være deres definition af situationen som bliver den rigtige.

Anerkendelse

Grundlæggende, har det sociale arbejde hvilet på pluralisme og uddelegeret ansvar, det kommunale selvstyre har været karakteriseret ved en høj grad af selvbestemmelse, og den sociale lovgivning har givet et betydelig spillerum for socialfaglig skøn(Højlund og Juul, 2002, 21). Men praktisk socialt arbejde har i den nyeste tid gennemløbet en udvikling. En udvikling, der blandt andet har ført til en nedtoning af socialfaglige skøn. Man kan betegne denne udvikling, som en udvikling mod en centralisering(Ibid.). Centralisering af fagligheden på det sociale arbejde, kan let komme til at fremstå som en rationel teknik. Således kan man komme til at dække over manglende anerkendelse af borgeren(Ibid.).”*Borgeren kan håbe på respekt for retten til at forfølge sin egen vision om det gode liv i mødet med den sociale institution, men vil højst sandsynligt blive skuffet*”(Ibid.2002, 23).

Som nævnt, opererer Honneth med tre forskellige sfærer, som han tilknytter hver sin anerkendelsesform. Af disse tre, er det den retslige og den solidariske sfære der er relevante for belysningen af min problemformulering. Jeg vil i den efterfølgende analyse, se på hvilke konsekvenser L114 kan få for anerkendelsen af borgerne. Dette vil jeg gøre ved at tage udgangspunkt i den retslige sfære, herunder dens anerkendelsesform, og krænkelserform. Analysen vil tage udgangspunkt i borgeren som henholdsvis en etisk og en juridisk person. Derefter vil jeg se på, hvilke konsekvenser L114 kan få for anerkendelsen af de professionelle. Dette vil jeg gøre ved at tage udgangspunkt i den solidariske sfære, herunder dens anerkendelsesform, og krænkelserform.

Anerkendelse af borgeren

Borgeren som etisk person

Idealet om anerkendelse af borgeren som etisk person, bør være udgangspunktet for praktisk socialt arbejde. Begrundelsen herfor er, at borgerens mulighed for at forfølge sin egen vision om det gode liv er ønskelig for såvel individet som for samfundet. I det omfang det sociale arbejde lykkes i at understøtte en hensigtsmæssig identitetsdannelse, som i større eller mindre grad er sammenfaldende med borgerens egne visioner, er prognosen for løsning af sociale problemer god. I det omfang borgerne mødes med disrespekt, fører det til skade og lidelse. Etisk pluralisme handler om retten til at knytte sig til identitetsskabende etiske fællesskaber. Netop det forhold, at det gode liv ikke kan anvises af eksperter, men må findes i det praktiske liv af den enkelte, bevirker, at retten til etisk

pluralisme eller anerkendelse af borgeren som etisk person, er den vigtigste anerkendelsessfære i socialt arbejde (Højlund og Juul, 2002, 26). I forhold til at anerkende borgeren som etisk person; ser Højlund og Juul et betydningsfuldt dilemma i det sociale arbejde. På den ene side nødvendighed af etisk pluralisme som forudsætning for en god prognose i det sociale arbejde. På den anden side risikoen for, at det sociale arbejdets professionsidentitet skal monopolisere borgerens egen vision om det gode liv (Ibid. 27). Højlund og Juul bruger et uddrag fra Socialministeriets rapport ”bruger og pårørende inddragelse på det sociale område” til, at illustrere begge aspekter af dilemmaet. Det samme uddrag kan også bruges til, at anskueliggøre hvordan det sociale arbejde kan komme omkring det nævnte dilemma. ”*Det er gruppens grundsyn, at brugerinddragelse handler om at lade brugerens rationalitet komme til ordet og påvirke som en ligeværdig rationalitet. Borgeren er eksperten, når det gælder eget liv, og når det gælder oplevelsen af den kommunale service eller mødet med forvaltningen. Brugeren har ikke patent på sandheden, men brugeren vurderinger og oplevelser skal tages seriøst og behandles ligeværdigt med vurderinger fra for eksempel de professionelle*” (Socialministeriet, 2001, B, 10 i Højlund og Juul, 2002, 27). Med baggrund i det overstående kan man anskue inddragelse af borgeren som et væsentligt element i en opfyldelse af, at anerkende borgeren som etisk person.

Et af kriterierne for, at det skal igangsættes et ungepålæg er, at det skal være en tilstedeværelse af ulovligt skolefravær (L114, 14) I forhold til ulovligt skolefravær siger fremsættelsen: ”*Man kan ikke på forhånd opstille objektive kriterier for, hvor meget fravær der er tilstrækkelig. Det er en vurderingssag, om barnet eller den unges fravær har et omfang eller et mønster, der begrundet anvendelse af ungepålæg*” (Ibid. 15).

Et andet kriterium for igangsættelse af ungepålæg, er alvorlig adfærds- eller tilpasningsproblemer (Ibid. 14) Her skriver fremsættelsen: ”*Det er en vurderingssag, om barnets eller den unges adfærdsmæssige problemer har en tyngde og en karakter, der begrundet anvendelse af ungepålæg*” (Ibid. 15–16).

Det skrives også i fremsættelsen, at afgørelsen om ungepålæg kan træffes uden forældrenes samtykke, men at afgørelsen kan påklages til det sociale nævn (Ibid. 14). Disse uddrag fra L114 fremhæver vurdering som værende altafgørende i forhold til, hvornår et ungepålæg skal iværksættes. Disse vurderinger, kan man forestille sig, bliver foretaget af de professionelle. Dette leder tanken tilbage til dilemmaet om etisk pluralisme kontra monopoliseringen af det sociale arbejdets professionsidentitet. I og med at et ungepålæg kan iværksættes uden forældrenes

samtykke, er det i en sag om ungepålæg, de professionelles vurderinger, der vil veje tungest på vægtskålen. Man kan i den forbindelse argumentere for, at det kan opstå en kamp om definitionen af situationen (Goffman i Järvinen et al, 2005, 120). Striden kan tænkes, at handle om de professionelles vurderinger kontra forældrenes, og måske de unges, egne oplevelser og vurderinger af situationen. En af mine informanter siger: *”borgeren kan jo godt komme med egne løsningsforslag, men man får lavet et uligt magtforhold fra starten af. Det bliver meget tydeligt at dette kan komme til at ramme dem på pengepungen hvis de ikke omsættes det som aftales”* (Informant 1). Dette udsagn kan tolkes som om det i fremsættelsen af L114 implicit ligger en forståelse af, at det er de professionelles vurderinger der betyder mest og således også er de rigtige. I fremsættelsen af L114 skrives det: *”hvis det er nødvendig og formålstjenlig for at sikre forældrenes aktive opbakning til barnets eller den unges efterlevelse af ungepålægget, skal der som udgangspunkt træffes afgørelser om et forældreoplæg overfor forældremyndighedsindehaveren samtidig med, at der træffes afgørelse om ungepålæg”* (L114, 18). Videre skrives det: *”hvis det træffes afgørelser om forældreoplæg, kan forældrene pålægges konkrete handlepligter som bidraget til eller supplerer barnets eller den unges efterlevelse af ungepålægget. Hvis barnet eller den unge for eksempel pålægges at deltage i et socialpædagogisk forløb, kan forældrene pålægges også at deltage”* (Ibid.). Hvis man holder disse uddrag fra L114 op mod informantens udsagn, bliver det tydeligt at se, at borgeren ikke har nogen reel mulighed til at påvirke vurderingen eller opfattelsen af deres barn eller unges behov. Ved en eventuel argumentation eller kamp vil forældreoplæggets sanktion, fratagelse af børnefamilieydelsen, være et middel der i de fleste tilfælde lukker diskussionen. Det kan således stilles spørgsmålstegn ved, om borgernes rationalitet kommer til gode som en ligeværdig rationalitet, og om borgerens vurderinger og oplevelser bliver behandlet ligeværdigt med de vurderinger og oplevelser de professionelle fremlægger. Heraf vil jeg mene, at L114 i sin fremsættelse, muligvis kan påvirke anerkendelsen af en person som etisk person. *”Krænkelsererfaringer og uretsbevidsthed opstår først og fremmest, når borgerne oplever, at de ikke anerkendes, dvs. ikke indrømmes en moralsk autoritet, der sætter grænser for socialarbejderens indgreb. Det er tilfældet, når deres problemforståelse og perspektiver overhovedet ikke tillægges betydning, og når retslige principper, der eksplicit sigter på at beskytte borgerne i mødet med systemet, tilsidesættes”* (Høilund og Juul, 2005: 42).

Borgeren som juridisk person

Honneth er i sine betragtninger, inde på overvejelser omkring retslig anerkendelse. Det er ikke nok, at samfundet udvikler et system af positiv ret, der indeholder rettigheder og pligter, hvis det enkelte individ i praksis ikke får sin ret. Da er det tale om en disrespect, som er et udtryk for uværdighed (Høilund og Juul, 2002, 28). Høilund og Juul peger på, at opgaven i praktisk socialt arbejde er, at anerkende borgeren som en juridisk person (Ibid.).

For Honneth er en persons moralske tilregnelighed vigtig i forhold til den retslige anerkendelse. Dette hænger sammen med, at hvis et individ fratages sine rettigheder, så indikerer dette, at personen ikke kan tillægges den samme grad af moralsk tilregnelighed som de øvrige medlemmer af det gældende samfund (Honneth, 2006:177-178).

Den moralske tilregnelighed ligger altså i, at et individ tillægges evnen til at kunne foretage fornuftige og autonome beslutninger vedrørende moralske spørgsmål, altså vedrørende spørgsmål om, hvad der er rigtig og forkert ud fra det gældende samfunds retlige regler og normer. Ligeledes ligger den moralske tilregnelighed i, at personer tillægges de samme rettigheder som de resterende samfundsmedlemmer (Honneth 2003:93). Jeg vil i min analyse af L114s mulige konsekvenser for anerkendelsen af borgeren som juridisk person, se på om L114 eventuelt påvirker personens moralske tilregnelighed i forhold til om personen tillægges de samme rettigheder som andre. Som nævnt, kan mangel på efterlevelse af et forældreplæg, føre til fratagelse af børnefamilieydelsen. Siden 1987 har det til alle børn og unge under 18 år med hjemsted i Danmark blevet udbetalt en skattefri indkomstuafhængig børnefamilieydelse. Ydelsen skal være en hjælp til at dække nogle af de ekstra udgifter, der er forbundet med at være en børnefamilie (Skatteministeriet, 2009). Når en social ydelse udbetales uden indkomstrelaterede hensyn, kan ydelsen defineres som værende en universel ydelse. Universelle ordninger kan defineres som værende retsbaserede eller medborgerskabsbaserede. At ydelserne er retsbaserede, vil sige, at de tildeles efter objektive kriterier og som sådan konstituerer sociale rettigheder. Retsbaserede står i modsætning til skønsbestemt. Det har altid været dårlig stillede gruppers mål, at få anerkendt deres krav som retskrav frem for at være afhængig af skønsmæssig tildeling. At alle er omfattet af de samme regler, kan i tillæg til at være retsbaserede, også forstås mere snævert som et krav om at sociale rettigheder er medborgerskabsbaserede. Modsætningen heraf er forsikringsbaseret. Er ydelserne medborgerskabsbaserede, tildeles de uden at folk selv har bidraget til dem (Goul Andersen, 1999, 43-45). Goul Andersen siger; ”i Danmark er næsten alle ydelser medborgerskabsbaserede⁴,

⁴ Goul Andersen 1999, nævner dagpenge, efterløn og andre arbejdsmarkedsrelaterede ydelser som værende ikke medborgerbaserede.

herunder også barnefamilieydelsen.” (Ibid. 45 og 49). Som argument for at anvende universelle velfærdsordninger trækker Goul Andersen blandt andet frem følgende argumenter:

- universelle velfærdsordninger skaber og understøtter fællesskab og samhørighedsfølelse, fordi alle får samme ydelse på tværs af klassemæssige og andre skel (Ibid. 57).
- Universelle velfærdsordninger understreger medborgerens ressourcer og dermed deres autonomi (Ibid. 57).
- Skal staten behandle alle med lig omtanke og respekt kræver det rets og medborgerskabsbaserede ydelser (Rothstein, 1994 i Goul Andersen, 1999, 50).

At skabe og understøtte fællesskab og samhørighedsfølelse, understrege medborgerens ressourcer og autonomi samt at behandle alle med lig omtanke og respekt, kan ses som relevante omdrejningspunkter i forhold til at anerkende samfundets borgere som juridiske personer. Det kan således ses som en argumentation for, at opfyldelsen af at anerkende borgeren som juridisk person, bedst kan realiseres i et samfund der har universelle velfærdsordninger. Grundlæggende bliver ydelser i en universel model, givet til borgere fordi de er medborgere i samfundet (Ibid. 43). Som nævnt har børnefamilieydelsen traditionelt blevet betragtet som en universel ydelse, men hvis man ser på dagens udgave af ydelsen, herunder betingelserne for at modtage ydelsen, kan betegnelsen universel ydelse blive genstand for diskussion. Fra den 14/09/2006 blev det, i betingelserne for at modtage den nævnte ydelse, tilføjet en ny præmis. ”Kommunalbestyrelsen ikke har fattet afgørelse om manglende efterlevelse af et forældreplæg efter lov om social service § 14a stk.6.” (Skat, 2009). Det er således kommet et krav om en specifik adfærd ind i betragtningen af, hvem der skal modtage denne ydelse. Denne tanke om, at frembringe en ønsket adfærd gennem økonomiske incitament er ikke ny i Danmark. Tankemåden kan ses som værende inspireret af den såkaldte ”aktivlinjen” på arbejdsmarkedsområdet (Elm Larsen og Hornemann Møller i Elm Larsen et al, 2004, 26). Man kan anskue denne aktivlinje som havende sit udgangspunkt i et ’noget for noget’ princip. Som eksempel kan nævnes, at det ikke bare kræves af den arbejdsløse, at den skal påtage sig arbejde, men også at de skal udføre funktioner eller aktiviteter, der langt fra har megen lighed med almindelig lønarbejde. De arbejdsløse kan også blive pålagt at deltage i kurser. Nægter de, bortfalder eller reduceres kontanthjælpen eller dagpengene (Ibid. 27). Tanken er altså; for at få mennesker til at agere på en bestemt måde, så skal det trues med at fjerne nogle af deres penge. Til sidst i mine interview gav jeg mine informanter mulighed for at komme med afsluttende bemærkninger i forhold til interviewets tema. En af mine informanter siger: ”det er den særeste adfærdsregulering jeg har set. Det er mange måder at regulere adfærd på end at tage deres penge.

Jeg tror det er tiltænkt at hvis man piller ved deres økonomi, altså det er jo lige med kontanthjælp, hvis man tager folks penge, så vil de gerne”(Informant 3). Det kan således antages at den nævnte incitamenttanke, i form af L114, også har ramt den del af det sociale arbejde, der har familiearbejde som sit omdrejningspunkt. Ved at børnefamilieydelsen bevæger sig væk fra at være en universel ydelse, sker det også en drejning i anskuelsen af menneskers rettigheder. Tidligere fik man denne ydelse blot i kraft af, at man havde børn hjemmeboende i Danmark, under 18 år. I dag skal man i tillæg opfylde visse handlepligter. Rettigheden der siger, at man har krav på børnefamilieydelsen, er således underlagt krav om en specifik adfærd. I forhold til rettigheder og anerkendelse siger Honneth: at anerkendelse gives igennem *”de lovmæssige relationer, der foreskriver de rettigheder, som subjektet har positiv adgang til, såsom velfærdsstatens goder”* (Honneth, 2001:16). En fratagelse af rettigheder gør, at individet føler krænkelse, hvilket kan bevirke, at denne mister sin selvrespekt. Endvidere inddrages det, om krænkelsen af borgerens rettigheder, at det kan sidestilles til, at socialarbejderen ikke respekterer borgeren. Dette begrundes ud fra Honneths inddragelse af at *”respekt for personer (...) er måske simpelthen respekt for deres rettigheder”* (Honneth, 2006.161). Ved at L114 har ændret børnefamilieydelsen som rettighed, påvirker den også anskuelsen af lovens målgruppe, som nogle der har krav på den samme rettighed som de resterende samfundsmedlemmer. I forlængelsen af dette, påvirker den også anerkendelsen af borgeren som juridisk person. Honneth udfolder konsekvenserne af, at borgeren ikke anerkendes som juridisk person. *“This type of disrespect typically brings with it a loss of self-respect, of the ability to relate to oneself as a legally equal interaction partner with all fellow humans”* (Honneth 1996, 134 i Høilund og Juul, 2002, 31). Manglende anerkendelse af borgeren som juridisk person, underminerer borgerens mulighed for udvikling af selvrespekt(Høilund og Juul, 2002, 31). Ved at L114 påvirker anerkendelsen af borgeren som juridisk person, vil den også kunne påvirke borgerens mulighed for at opnå en fuldværdig selvrespekt.

Anerkendelse af socialarbejderen

Når jeg skal belyse, om L114 kan få konsekvenser for anerkendelsen af de der udfører det sociale arbejde, vil jeg tage udgangspunkt i Honneths argument om, at arbejdet er kommet til at betyde mere end bare at kunne få smør på brødet. Arbejde behandles som et ’kald’ for den enkelte og individet realiserer sig derfor gennem arbejdet (Honneth, 2005,54-55). Med baggrund i disse udtalelser ser jeg det som betydningsfuldt for en person, at det arbejdet man udfører, bliver

anerkendt som havende værdi for fællesskabet. Det bliver således væsentlig at se på, hvordan L114 kan påvirke denne anerkendelse.

En af mine informanter siger: *”Jeg synes ikke den lov den bærer præg af at tænke anerkendende. Den siger nærmest, i får lige et nyt middel fordi, i gør det ikke godt nok”*(Informant 2). Dette udsagn kan tolkes som, at min informant oplever en mistillid fra myndighedernes side, i forhold til, at hun ikke udfører sit arbejde godt nok. I fremsættelsen af L114 skrives det, at man i evalueringen af lov om forældreplæg, kan se at loven har blevet benyttet sjældent. Dette fordi kommunerne vurderer at ikke have haft relevante sager, og at de vurderer at forældreplæggets økonomiske incitament ikke virker i forhold til målgruppen og dennes problemer. (L144, 5). Videre skriver fremsættelsen; *”for at sikre at reglerne om forældreplæg bliver anvendt i overensstemmelse med de intentioner, som ligger til grund for bestemmelserne, foreslås det derfor at skærpe de kommunale myndigheders forpligtelser på området. Med forslaget ændres bestemmelserne således, at kommunalbestyrelsen fremover skal anvende forældreplægget i disse tilfælde”*(L114, 5). I fremsættelsen af L114 kan man se, at myndighederne er klar over kommunernes vurdering af forældreplæg, som værende et sjældent relevant arbejdsredskab. Alligevel vil myndighederne sikre, at kommunerne anvender forældreplæg i en mere udstrakt form. Dette kan læses som om, myndighederne ikke tror på kommunernes vurderinger i forhold til, at det eksisterer svært få relevante sager, og at den økonomiske incitamenttanke ikke har den ønskelige effekt hos lovens målgruppe. Derfor ser det som nødvendig at tvinge kommunerne til at anvende forældreplægget. Det overstående uddrag fra L114, kan ses som et argument for, at min informants forståelse ikke er helt ved siden af. Honneth påpeger i sine teorier om anerkendelse: *” For at opnå et ubrudt selvforhold har mennesket, ud over erfaringen af følelsesmæssige opmærksomhed og retslig anerkendelse, også behov for en social værdsættelse, hvor det får mulighed for at forholde sig positivt til sine konkrete egenskaber og muligheder”* (Honneth, 2006,163). Det er således, ifølge Honneth, vigtig at socialarbejderen føler at hans/hendes konkrete egenskaber og muligheder bliver værdsat. Ved at myndighederne i sin fremsættelse af L114 undervurderer de professionelle egne vurderinger, bliver deres egenskaber som professionelle, i form af at kunne udføre det sociale arbejdet på en rigtig måde nedvurderet.

Man kan, med udgangspunkt i den nævnte evaluering af forældreplæg, forestille sig at de professionelle sig imellem, opfatter L114 som et mindre betydningsfuldt redskab i det sociale

arbejde. Og at, de således, af hverandre bliver værdsat for det arbejde de udfører. Denne værdsættelse er måske nok til at opfylde det, Honneth definerer som et ubrudt selvforhold? Honneth peger på, at individerne orienterer sig mod fælles mål, og derved udgør de til sammen et værdifællesskab. Værdierne i fællesskabet er formuleret på et samfundsmæssigt plan via en altid åben og porøs orienteringsramme, der i sin helhed udgør et samfunds kulturelle selvforståelse. Den sociale værdsættelse er således afhængig af et samfunds dominerende selvforståelser og idealer. (Honneth, 2006:164). Det vil således sige; ”... at man betragter hinanden i lyset af værdier, der lader de andres egenskaber og muligheder fremtræde som betydningsfulde for den fælles praksis” (Ibid.). Den solidariske anerkendelse er derfor afhængig af om individet, i kraft af sine egne præstationer og evner, får muligheden for at føle sig værdifuldt for samfundet. Set i lyset af dette, kan man argumentere for at de professionelles værdsættelse af hinanden, ikke er tilstrækkelig for at opnå et ubrudt selvforhold. Ved at myndighederne har vedtaget L114 har de samtidig formuleret værdier i fællesskabet, værdier der er en del af samfundets kulturelle selvforståelse. Ved at de professionelle ikke deler disse værdier, vil deres synspunkter ikke fremtræde som betydningsfulde for den fælles praksis. Dermed vil den sociale værdsættelse ikke inkludere de professionelles egenskaber, da denne er afhængig af samfundets dominerende selvforståelse.

Som nævnt i teorikapitlet har anerkendelse i den solidariske sfære forbindelse til den sociale respekt. Dette begreb relaterer Honneth til individets præsentationer. Opnår et individ solidarisk anerkendelse, føler denne en gruppestolthed og en kollektiv ære. Denne ære og stolthed består i, at den enkelte føler sig som et medlem af en social gruppe, der er i stand til at præstere noget, samt hvis værdi for samfundet bliver anerkendt af de øvrige samfundsmedlemmer. Dette medfører endvidere, at det enkelte individ har en følelsesmæssig tillid til, at hans/hendes individuelle egenskaber og præstation således også af andre samfundsmedlemmer anerkendes som værdifulde (Honneth, 2006,172). Individet vil, når det er solidarisk anerkendt, derfor føle selvværdsættelse (Honneth, 2006, 171). Med afsæt i den overstående analyse kan det hævdes, at L114, ved at definere værdier for fællesskabet, ikke anerkender de professionelles synspunkter, deres egenskaber og præsentationer, og er således med til at påvirke anerkendelsen af individet i den solidariske sfære.

Kapitel 5

Konklusion

Når man som forsker vælger kritisk realisme som videnskabsteoretisk positionering, er formålet med videnskaben, at komme så nær intransitive objekt som muligt. For at komme nær virkeligheden om tvang i det sociale arbejde har jeg valgt at se på mekanismer og konsekvenser. Dette speciale har således søgt at få svar på, hvad det er der generer tvang som metode i det sociale arbejde, og hvilke konsekvenser tvang får for udførelsen af det sociale arbejde. Set i lyset af min videnskabsteoretiske positionering var hensigten ikke, at finde endelige svar på disse spørgsmål, men at finde mulige mekanismer der generer tvang, og mulige konsekvenser for udførelsen af det sociale arbejde.

I analysedel 1 har jeg vist at magt og ideologi kan være mekanismer der generere tvang i det sociale arbejde. Myndighederne er det organ i samfundet der udskriver, lover og regler, der igennem har de en magt til at definere hvad der er rigtig og forkert. Ved at myndighederne udpeger visse subjekter som genstand for et ændringsarbejde, påpeger de vigtigheden af at der bliver rettet specifikke indsats mod netop disse subjekter. Det kan i nutidens politiske virke, spores elementer af en nyliberalistisk tankemåde. I lys af dette, kan vi se at myndighederne ønsker at samfundets borgere selv er aktivt med i sin egen ændringsproces. Skille mellem de borgere der vil være med og de der ikke vil, bliver således centralt. Der kan legitimeres en mere insisterende indsats overfor de der ikke vil, og det er som et eksempel heraf, at forældre og ungepålæg bliver indført. Tvang generes af ønske om at ændre de der ikke vil.

Men tvang kan også genereres af et forsøg på, at besvare et mere grundlæggende samfundsmæssigt problem, hvordan *man i frihedens navn kan genererer forudsætninger for solidaritet og kollektiv handling*. Den nyliberale tanke indeholder en erkendelse af, at alle medlemmer af et samfund ikke frivilligt lader sig begrænse. Den positive værdi af frihed, bliver således underlagt tvangen til at bidrage til samfundets opretholdelse – solidariteten. Forældre og ungepålæg bliver indført som en

metode, der tvinger dens målgruppe til, at handle til det bedste for fællesskabet. Det er således synet på hvad der er til det bedste for fællesskabet, der generer tvang.

Indenfor kritisk realisme bliver fænomener anskuet som værende kontekstuelte bestemte og som har åbne vilkår. Jeg kan således ikke konkludere, at myndighedernes magtteknologier og ideologi altid vil genere tvang. Dette vil være afhængigt af den kontekst magtteknologierne og ideologien bliver udspillet i, og hvilke kræfter det er der påvirker denne kontekst. Som eksempel kan nævnes nyliberalismen som ide. Man kan anskue nyliberalismen som en kausal kraft, der er i kontakt med andre kausale kræfter. Når nyliberalismen som ide ”møder” myndighedernes magtteknologier fremkommer det nye mekanismer som ikke kan forklares ud fra helheden alene. Tvang som metode i det sociale arbejde er en sådan mekanisme. Det er inden for kritisk realisme en alment accepteret opfattelse, at mekanismer virker på forskellige vis afhængig af konteksten. Det betyder, at relationen mellem kausalmekanismer og deres virkninger kunne have været anderledes, de er kontingent.

Jeg har tidligere skrevet, at jeg ved at gøre brug af kritisk realisme, får en mulighed for at se hvordan tvang kommer til udtryk gennem dens konsekvenser for udøvelsen af det sociale arbejde. Det var det! som var udgangspunktet for analysedel 2. Tvang kan i den forbindelse anskues som en kausal kraft, der besidder generative mekanismer. Mine analyser har vist, at tvang som metode i det sociale arbejde, får konsekvenser på flere forskellige områder. Min analyse af hvilke konsekvenser L114 kan få for fagligheden i det sociale arbejde, har vist at der kan identificeres mulige konsekvenser indenfor flere perspektiver.

I min analyse af L114's mulige påvirkning på det helhedsorienterede sociale arbejde. Har jeg i form af teorier, gjort rede for forskellige værdier der kan siges, at være en del af en helhedsorienteret tænkning indenfor det sociale arbejde. Værdier der tilsyneladende deles af mine informanter, da de udtaler, at både analyse og vurdering er vigtige elementer i udførelsen af det sociale arbejde. En af informanterne udtaler: at hun opfatter L114 som et forstyrrende element i forhold til hendes faglige vurderinger. Min analyse af L114, viser at loven, i sin udformning, ikke lægger op til en indblanding i vurderingen af hvorfor den enkelte familie har problemer, men den lægger klart op til, en indblanding i hvilke indsatser der er bedst egnet til, at løse familiernes problemer. L114 kan derfor, i den måde loven er udformet på, siges at være et en pålagt arbejds metode der kan påvirke den helhedsorienterede tænkningen i det sociale arbejde.

Et andet perspektiv der bliver belyst i min analyse, af L114's konsekvenser for fagligheden i det sociale arbejde, er den værdiorienterede tænkning. I denne analyse har jeg, gennem teori, peget på centrale værdier indenfor socialt arbejde. Disse værdier kan være vanskelige at opfylde, når man samtidigt skal have fokus på, at borgeren skal hjælpes. Min analyse af en informants udsagn viser, at problematikken omkring hjælp kontra fokus på respekt og selvbestemmelse, er noget der bliver reflekteret over. Som en mulig løsning på denne problematik, trækker min informant frem begrebet mestring. Jeg har derfor i min analyse givet en kort indføring i, hvad mestring er for en størrelse. På baggrund af den teori, konkluderer jeg, at L114 i den måde loven er udformet på, ikke bidrager til borgernes mestring af sin egen situation. Det resultat min analyse har givet, er således, at L114 i sin udformning, er et arbejdsredskab der i min informants øjne, strider mod centrale værdier i det sociale arbejde.

Ansigt til ansigt relation i det sociale arbejde, er det tredje perspektiv der får opmærksomhed i analysedel 2. I dette afsnit tager jeg udgangspunkt i kommunikation, som et billede, af hvad ansigt til ansigt relationen i det sociale arbejde rummer. Analysen viser, at mine informanter oplever en manglende forståelse for hensigten med L114, og for hvad loven skal bidrage med i deres arbejde. På baggrund af teori om kommunikation, viser jeg, at denne manglende forståelse kan få konsekvenser for kommunikationen mellem fagpersonerne og borgerne. Analysens konklusion er, at L114, i den måde den er udformet på, for mine informanter, fremstår som et arbejdsredskab der kan påvirke ansigt til ansigt relationen i det sociale arbejde.

Det sidste perspektiv i min analyse af L114's mulige påvirkning på fagligheden i det sociale arbejde, er en analyse af, om L114 påvirker det sociale arbejds mulighed for at bidrage til, at borgeren opnår et fuldværdigt medborgerskab. Analysen starter med en teoretisk indføring i begrebet medborgerskab. Her ser jeg L114 som et svar på modernitetens udfordringer, og i den forbindelse, et redskab der skal bidrage til borgerens individualiseringsproces. Den teori jeg har fremlagt peger på, at individualiseringsprocessen kun kan finde sted, hvis borgeren har tiltro til omgivelserne. Da jeg ikke har interviewet borgerne, kan jeg ikke vide om de oplever tiltro eller ikke i forhold til brugen af L114. Men min teori og min informants udsagn, peger i retning af at brugen vil være vilkåerlig. På baggrund af, at borgerenes mulighed for en vellykket individualiseringsproces minskes gennem en vilkåerlig anvendelse af L114, og at L114 åbner for at tage borgernes penge, konkluderer analysen at L114, i den måde den er udformet på, kan påvirke de professionelles mulighed for, at bidrage til borgerens deltagelse i et fuldværdigt medborgerskab.

Dette speciale har jeg også søgt, at identificere hvilke konsekvenser tvang får for udførelsen af det sociale arbejde, gennem analyser af L114 påvirkning på magtrelationerne og anerkendelsen i det sociale arbejde.

I analysen af magtpositioneringerne tager jeg udgangspunkt i, at en af mine informanter oplever L114, i dens udformning, som et værktøj, der vil gøre magten i det sociale arbejde mere synlig. Ved hjælp af teori, forklarer jeg denne øgende synlighed af magten, som et resultat af en mere synlig forventning om ændring.

Endvidere anvender analysen Goffman og hans teori om samhandling til, at analysere min informants oplevelse af, at L114 vil tydeliggøre hendes magtposition.

Analysen konkluderer at magtpositioneringen mellem de professionelle og borgerene bliver påvirket af L114. Konsekvenserne af denne påvirkning er en mere fremtrædende myndighedsudøvelse og disciplinering. Endelig konkluderer analysen, at magtpositioneringen bliver påvirket i form af en ændring i samhandlingen.

Specialets sidste analyse er en analyse af, L114's påvirkning på anerkendelsen af den professionelle og af borgeren. Analysen søger først, at se på L114's påvirkning på anerkendelsen, af borgeren som juridisk person. Analysen trækker frem dilemmaet mellem etisk pluralisme kontra monopolisering af det sociale arbejdets professionsidentitet. Analysen viser, at L114, i sin udformning, vægter de professionelles vurderinger kontra borgerenes. Borgeren står således i fare for at opleve krænkelse, i form af, at deres egne forståelser og perspektiver ikke anerkendes. Gennem denne eventuelle krænkelsesoplevelse påvirker L114 anerkendelsen af borgeren som etisk person.

Derefter følger en analyse, af påvirkningen af anerkendelsen af borgeren som juridisk person.

Denne analyse har fokus på, hvordan L114 giver anledning til, at fratage borgeren det som beskrives som en universel ydelse- børnefamilieydelsen. Gennem, at give et billede, af hvad denne ydelse er for en størrelse, konkluderer analysen, at L114 påvirker anerkendelsen af borgeren som juridisk person. Dette er fordi loven ikke anerkender borgerens ret til en universel ydelse, men hellere gør denne ret om til en adfærdsafhængig ydelse.

Endelig er det analysen af L114's påvirkning af anerkendelsen af de professionelle. Analysen tager udgangspunkt i Honnets teori om arbejdets betydning for mennesker. Analysen viser, at L114, i sin udformning, ikke anerkender de professionelles egne vurderinger. Dette holdes op mod Honnets teori om social værdsættelse. Denne teori påpeger, at den sociale værdsættelse er afhængig, af om individet får mulighed til at føle sig værdifuldt for samfundet. Analysen viser, at L114 nedvurderer de professionelles egenskaber som fagpersoner, og således påvirkes det sociale værdsættelse.

Endvidere stiller analysen spørgsmål til om denne påvirkning får betydning. Spørgsmålet er stillet på baggrund, af at de professionelle værdsætter hinandens egenskaber som fagpersoner. Kan denne værdsættelse opfylde behovet for social værdsættelse? På baggrund af Honnets teori, konkluderer analysen, at dette ikke er tilfældet, da social værdsættelse er afhængig af samfundets dominerende selvforståelse.

Man kan se tvang, i form af L114, som en mekanisme der producerer hændelser. Det er igennem disse hændelser, at tvang får sit udtryk. Men på samme måde som magt og ideologi ikke i alle sammenhænge vil generere tvang, er heller ikke de konsekvenser mine analyser er kommet frem til endelige. De hændelser L114 producerer, udløses og medieres gennem aktørernes handlinger. Hvordan L114 vil påvirke det sociale arbejde og herunder hvilke konsekvenser loven får, vil således være betinget af, hvordan de professionelle vælger at anvende loven. Men på den anden side, strukturen sætter muligheder og begrænsninger for aktørernes handlinger. Ved at L114 er blevet vedtaget som en **skal** bestemmelse, kan det synes realistisk, at de konsekvenser mine analyser har frembragt, er relevante i en betragtning af hvilke konsekvenser, tvang får for udførelsen af det sociale arbejde.

Jeg startede arbejdet med dette speciale med udgangspunkt i en interesse for, hvordan tvang påvirker det sociale arbejde. Gennem at belyse hvad der generer tvang og hvilke konsekvenser tvang kan få for udførelsen af det sociale arbejde, var intentionen at give et bidrag til en kritisk refleksion, i forhold til magtformers betydning for det sociale arbejdets faglige grundlag og dets legitimitet. For at få svar på om min intention har lykket, er det nødvendigt at se på specialets validitet. Som nævnt i kapitel 2. er specialets validitet afhængig af, om jeg har identificeret mekanismer der generer tvang og hvilke konsekvenser tvang, kan få. Dette kapitels overstående redegørelse viser, at jeg både har identificeret mekanismer der generer tvang og eventuelle konsekvenser af tvang. Jeg har i dette speciale anvendt kritisk realismes intensive metode. Resultaterne af en sådan metode er en kausal forklaring af, hvordan en specifik hændelse eller objekt produceres. Jeg har således identificeret, hvordan tvang som magtform, kan genereres og hvilke konsekvenser denne magtform kan få. Specialet vil således være en bidragsyder i forhold til en kritisk refleksion og diskussion omkring forskellige magtformers betydning for det sociale arbejde.

Kritisk refleksion

Dette afsnittet vil jeg bruge til kritisk at reflektere over momenter i specialet, der i mine øjne, med fordel bør gives opmærksomhed.

I specialets kapitel 1, bliver det tydeligt, at min interesse for at skrive om emnet tvang, er påvirket af fagmiljøets reaktioner på en øgende indføring af tvang som metode i det sociale arbejde. Min tilgang til emnet tvang er således ikke uden farve. Mine valg i forhold til hvad der har været centralt at få med, er derfor ikke et neutralt ”*view from nowhere*”, men derimod et ”*view from somewhere*” (Simonsen, 1996, 35). Jeg har således haft en agenda i mine valg. En agenda som kan kritiseres for at lede læseren i en bestemt retning. Som eksempel kan nævnes specialets teorivalg. I teorikapitlet forklarer jeg, at mine valg af teorier, er gjort med mål om at respektere kritisk realismes pointe om, at teorier skal være funderet i erfaringer fra virkeligheden. Denne præmis har jeg forstået som, at man i forskning skal benytte sin empiri som udgangspunkt for teoretiske valg. I det afsluttende arbejde med opgaven, bliver jeg dog opmærksom på, at der kan stilles spørgsmål ved om jeg har været tro mod den nævnte pointe. I mine valg af teorier, har jeg på den ene side, benyttet det man kan kalde virkelighedens referenceramme, i form af mine informanternes udsagn og udformningen af L114. Men på den anden side, har jeg valgt udsagn, der kun understøtter det kritiske blik? Har jeg valgt udsagn der kun er et udtryk for den virkelighed der harmonerer med min baggrundsforståelse? Jeg kan ikke frembringe konkrete eksempler på, at jeg bevidst har udeladt specifikke udsagn, men spørgsmålet er om ikke risikoen ligger implicit i en sådan form for empirianvendelse? Det samme spørgsmål kan stilles i forhold til min anvendelse af teorier. Jeg har flere forskellige teorier med i mine analyser, men anvender bare de dele af teoriene jeg fandt gunstig for mine analyser. Man kan sige, at jeg har taget mig den frihed, at fravælge visse dele af teoriene, der eventuelt har kunnet bidrage med nogle andre vinklinger af analysen. Jeg kan heller ikke her komme med konkrete eksempler på bevidste fravalg, men spørgsmålet er også her, om ikke faren ligger implicit i en sådan teorianvendelse.

Jeg har i kapitel 2 skrevet, at jeg forsøger at sikre reabiliteten i opgaven ved at løbende beskriver og synliggøre mine metodiske valg og analytiske procedurer. Dog vil der altid være en fare for, at man

”mister” læseren, når man anvender tolkninger som udgangspunkt for et analysearbejde. I dette speciale er det foretaget tolkninger på flere niveauer. L114 er, som nævnt, en ny lov, og dens konsekvenser kan derfor ikke vides. Mine informanternes svar, er derfor, deres tolkning af hvad effekterne vil være. Efterfølgende har jeg tolket på interviewe objekternes svar. I tillæg til, at jeg har tolket på forskellige betydninger i udformningen af L114. Man kan sige, at jeg igennem denne arbejdsmetode har udsat mig selv for risiko for at mindske reabiliteten.

I forhold til valg af interviewe objekter, kan jeg se, at det måske ville have været hensigtsmæssigt hvis jeg havde benyttet andre informanter. Med dette mener jeg ikke at kritisere de informanter, som har deltaget i dette speciale. De var alle særdeles imødekommende og hjælpsomme, og deres svar har givet mig materiale til mine analyser. Dog tror jeg, at jeg ville få et mere udfyldende billede, og således også et bredere analysemateriale, ved at interviewe fagpersoner fra de kommunerne der har mere erfaring med at anvende forældreplæg. Evalueringen af forældreplæg fra 2007 omfatter 32 sager, der fordeler sig mellem 16 kommuner(L114, 5). Set i bakspejlet ville det være oplagt at tage kontakt til nogle af disse 16 kommunerne.

Man kan hævde at udformningen af L114, i form af dens opsatte handlepligter, i specialet bliver fremstillet som værende kun negative. I den forbindelse vil jeg bemærke at de handlepligter der er defineret i L114 i sig selv ikke er et problem. Problemet for mig at se, opstår i det øjeblik handlepligterne er en konsekvens af en forhåndsbestemt definition af lovens målgruppe som nogle der har brug for at ændre sin individuelle adfærd på netop disse områderne. Og sidst men ikke mindst, opstår problemet i det øjeblik handlepligterne bliver tvang, og ikke noget borgerne selv vælger at deltage i.

Til sidst i denne kritiske refleksion, vil jeg benytte anledningen til at reflektere over en af specialets konklusioner. I analyseafsnittet ”politiske intentioner og medborgerskab”, konkluderer jeg blandt andet på, at en tilfældigt eller en vilkårlig anvendelse af L114 kan påvirke de professionelles mulighed til at bidrage til borgerens opnåelse af et fuldværdigt medborgerskab. Kritisk, kan der påpeges, at den mulige vilkårlige anvendelsen af L114 ikke er enestående for netop denne lov, men noget der gælder for sociale indsatser generelt. Hvis dette er tilfældet, kan det argumenteres for, at det ikke er udformning af L114 der er udslagsgivende i denne sammenhæng, men derimod de individuelle valg de professionelle foretager i valg af indsats. Et

naturligt spørgsmål i en sådan argumentation, vil være, om ikke L114, i form af at være en skal bestemmelse, øger borgerens viden om hvilke indsatser der bliver anvendt, og i forlængelsen heraf, deres tiltro til omgivelserne, og så også de professionelles mulighed til at bidrage til borgerenes medborgerskab?

Perspektiverende efterskrift

Jeg har i analysedel 1 peget på, at tvang kan generes af et, fra myndighedernes side, ønske om at besvare et grundlæggende samfundsproblem – hvordan *man i frihedens navn kan genererer forudsætninger for solidaritet og kollektiv handling*. Kan man i lyset af dette se magt – i form af tvang, som værende noget konstruktivt i det sociale arbejde?

Breumlund et al skriver, at det ses som mere oplagt, at se det sociale arbejdes praktikker og den enkelte socialarbejder som repræsentanter for et felt, en diskursiv eller institutionel orden, der er mere optaget af at opretholde eksisterende magtstrukturer eller forhold, end at skabe positive forandringer (Breumlund, et al, 2008). Undersøgelser ud fra disse perspektiver kan potentielt overbetone socialarbejderens rolle som systemrepræsentant og underbetone socialarbejderens refleksioner over deres egen rolle, samt deres forsøg på at udvide handlemuligheder indenfor rammerne af systemet. Derfor kan de også overse, at hjælp i nogle tilfælde kan være baseret på for eksempel gensidige interesser eller et samarbejde med socialarbejder og klient. Endelig kan disse perspektiver overse at klienter ligesom socialarbejderen kan være i et dobbelt dilemma. For eksempel kan de både ønske, at kunne bestemme over sit eget liv og ønske at være en del af et fællesskab, som både tilbyder og forventer noget, men heller ikke altid ved hvordan dette er muligt (Ibid.). I forhold til forældre og ungepålæg kan man således forestille sig, at nogle forældre og unge ikke ved hvordan de skal tilpasse sig samfundets forventninger, men at de gerne vil passe ind. Set i lyset af en sådan forestilling bliver de handlepligter, der er beskrevet i L114 konstruktive bidrag til at hjælpe borgeren med at tilpasse sig de forventninger samfundet har til deres rolle. Ved at opfylde disse forventninger, vil borgeren også opleve bestemmelsesret overfor sit eget liv. Breumlund, et al peger på, at klienter ikke bare er klienter i et socialt system, men mennesker med forskellige livserfaringer, som indbefatter ulykkelige traumatiske oplevelser og udstødelse fra sociale sammenhænge. For disse mennesker er den individuelle frihed og oplevelse af autonomi måske ofte begrænset. At genvinde oplevelsen af autonomi, frihed og deltagelse i mange tilfælde kan ske i et samspil med andre (Ibid.). Hvis man forestiller sig L114's målgruppe som værende mennesker med traumatiske oplevelser og erfaringer med social udstødelse, kan man forestille sig, at deres vanskeligheder omkring forældrerollen og deres vanskeligheder med at tilpasse sig har sin forklaring heri. L114 kan i denne sammenhæng ses som et redskab til at lære målgruppen de

handlealternativer, der muligvis har gået tabt i deres tidligere livserfaringer. Ved at anvende L114 på denne måde vil det udiskutabelt opstå interessekonflikter. Det vil være konflikter mellem borgerens og socialarbejderens forventninger, og det vil være konflikter mellem forskellige ønsker og behov. Breumlund et al skriver, at løsningen af sådanne konflikter, er en forhandlet eller dynamisk magt, hvor der både forekommer begrænsninger på nogle områder og handlemuligheder på andre på forskellige tidspunkter, altså i en proces. En proces hvor belsningen af eventuelle interessekonflikter er lige så central som opløsningen af disse. Denne løsning beskrives som det modsatte af, at nogle med magt tvinger andre til noget. Denne magtforståelse vurderer magt i forhold til hvordan, i hvilke situationer, overfor hvem og i forhold til hvad magt udøves og interesserer sig dermed for, hvilke konsekvenser udøvelsen af magt igennem det sociale arbejde har – det vil sige de forandringer det medfører. (Ibid.). Hvis man anskuer L114 med udgangspunkt i en sådan magtforståelse, fremstår den ved første øjekast som konstruktiv og produktiv. Loven er tænkt som en støtte til forældre, der vælger at ikke påtage sig forældreansvaret. På trods af, at loven peger på, at dette fravalg ikke er grundet i psykiske, fysiske eller biologiske grunde, vælger jeg i dette efterskrift at se fravalget som et resultat af forældrenes tidligere oplevelser. Loven vil således tjene som et redskab til at lære disse mennesker at mestre deres forældrerolle. På samme måde vil den tjene som et redskab til at lære mistilpassede unge, hvordan de bedre kan bevæge sig i samfundet. Denne læring ville kunne indgå i en proces hvor det både var plads til belsning af konfliktens forskellige sider, begrænsninger og handlemuligheder. Men ved nærmere eftertanke vil lovens sanktion stå i vejen for denne type løsning.

Man vil aldrig kunne vide, om forældrene deltager med et reelt ønske om, at lære eller ændre sig, eller om de gør det af frygt for sanktionen. Med ungepålægget stiller det sig lidt anderledes. Pålægget har ikke tilknyttet en specifik sanktion og kan derfor ses som mere konstruktiv. Men på den anden side, manglende efterlevelse af ungepålægget, vil kunne ledsages af et tilsvarende forældreplæg(L114, 7). Det kan således argumenteres for, at det også her, altid vil være en usikkerhed i forhold til målgruppen, og deres forældres motiver for at gennemføre eventuelle pålæg.

Litteraturliste

Andersen, H., 2005: Videnskabsteori og metodelære. Forlaget Samfundslitteratur. 4 udgave

Andersen, S.Å., 2007: Kritisk realisme som perspektiv i socialt arbejde: en introduktion og forskningsoversigt: arbejdsnotat. Den sociale Højskole i Aarhus (social skriftserie, nr, 8).

Andersen, H. og Kaspersen, L.B., 2004: Klassiske og moderne samfundsteori. Hans Reitzels Forlag. 5 oplag

Bauman, Z. og May, T., 2003: At tænke sociologisk. Hans Reitzels Forlag. 2 udgave

Bjerg, O og Villadsen, K., 2006: Sociologiske metoder – fra teori til analyse i kvantitative og kvalitative studier. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur,

Breumlund, A., Brun Hansen, I., Appel Nissen, M., Uggerhøj, L., 2008: Magt og forandring i socialt arbejde. Tidsskriftsartikel, (magtens mange ansikter). Vera, nr. 45. side 7-13

Christensen, J., 2004: Videns grundlag for handlen. Aalborg universitetsforlag

Collin, F., 2004: Konstruktivisme. Roskilde Universitetsforlag. 1 udgave, 2 oplag

Dahlberg Larsen, J., 2005: Lovene og Livet. En rettsociologisk grundbog. Jurist og økonomforbundets forlag. 5 udgave, 1 oplag

Danermark, B., 1997: Att forklara samhället. Studentlitteratur. 2 oplag

Elm Larsen, J. og Hornemann Møller, I., 2004: Socialpolitik. Hans Reitzels Forlag. 3 oplag, 2 udgave

Ejrnæs, M., 2006: Faglighed og tværfaglighed, vilkårene for samarbejd mellem pædagoger, sundhedsplejersker, lærere og socialrådgivere. Akademisk Forlag. 2 udgave, 1 oplag

Ejrnæs, M. og Guldager, J., 2008: Helhedssyn og forklaring: i sociologi, socialt, sundhedsfagligt og pædagogisk arbejde. Akademisk Forlag. 1 udgave, 1 oplag

Fibiger, B., 1999: Kommunikationsteori. Et kompendium til undervisning i medieproduktion. Institut for informations og medievidenskab. Aarhus universitet. 2 udgave.

Goul Andersen, J., 1999: Den universelle velfærdsstat er under pres, men hvad er universalisme. Grus nr. 56/57. pp 40-62. ISSN 01070495

Hadberg, A., 2009: Nyliberalismen i Danmark. Forudsætninger og konsekvenser. I kritisk debat maj 2009, 48 udgave. Årgang 6. www.kritiskdebat.dk/artikel.php?id=441 - 53k

Hanegård Luther, T., 2005: Tvang, magt og ambivalens. Avhandling til graden doctor rerum politicarum. Universitetet i Tromsø.

Honneth, A., 2003: Behovet for anerkendelse: en tekstsamling. Hans Reitzels Forlag

Honneth, A., 2006: Kamp om anerkendelse: sociale konflikters moralske grammatik. Hans Reitzels Forlag

Horst, C. og Lund, K., 2004: Norm og acceptabilitet. Sproglige og kulturelle forskelligheder i det flerkulturelle samfund. Danmarks pædagogiske Universitet. 1 udgave, 1 oplag

Hutchinson Strand, G. og Oltedal, S., 2006: Modeller i socialt arbejde. Hans Reitzels Forlag. 2 udgave, 1 oplag

Høilund, P. og Juul, S., 2002: Udkast til en normativ teori for socialt arbejde. Research paper no. 10/02. Department of Social Sciences, Roskilde University

Informationen., 17/04/2009. <http://www.information.dk/144677>

Jacobsen Hviid, M., Kristiansen, S. og Mortensen, N., 2002: Erving Goffman: Sociologien om det elementære livs sociale former. Hans Reitzels Forlag.

Jacobsen Hviid, M., Kristiansen, S. og Mortensen, N., 2004 Erving Goffman Social samhandling og mikrosociologi: en tekstsamling. Hans Reitzels Forlag

Järvinen, M., Elm Larsen, J. og Mortensen, N., 2005: Det magtfulde mødet mellem system og klient. Aarhus Universitetsforlag. 1 udgave, 3 oplag

Järvinen, M. og Mik-Mayer, N., 2003: Institutionelle identiteter i socialt arbejde. Hans Reitzels Forlag. 1 udgave

Juul, S., 2002: Modernitet, velfærd og solidaritet: en undersøgelse af danskernes moralske forpligtelser. Hans Reitzels Forlag. 1 oplag

Kreiner, K. og Scheuer, S., 2002: Forskning i praksis. Artikelsamling fra institut for organisation og arbejds sociologi. Nyt fra samfundsvidenskaberne

Kvale, S., 1999: InterView. Hans Reitzels Forlag

L114., 2009: Forslag til ændring af af lov om social service (<http://nyhedservice.schultz.dk/lfo20089114.htm>).

Meeuwisse, A. og Swärd, H., 2004: Perspektiver på sociale problemer. Hans Reitzels Forlag. 1 udgave, 2 oplag

Mik-Mayer, N. og Villadsen, K., 2007: Magtens former. Sociologiske perspektiver på statens møde med borgeren. Hans Reitzels Forlag. 1 udgave, 1 oplag

Nilsen, P., 2006: Nyliberalisme i Danske velfærdssamfund. Research paper no.3/06.
<http://diggy.ruc.dk/bitstream/1800/1597/1/nr.%203.pdf>

Nissen Appel, M., Pringle, K. og Uggerhøj, L., 2007: Magt og forandring i socialt arbejde. Akademisk Forlag 2007. 1 udgave, 1 oplag

Nissen Appel, M., 2006: Pligten til frihed – solidaritetens pris? I Kritisk debat, mars 2006
www.kritiskdebat.dk/print.php?type=artikel&id=342 - 32k

Olsen, H., 2002: Kvalitative kvaler: kvalitative metoder og dansk kvalitative interviewundersøgelers kvalitet. Akademisk Forlag.

Olsen, H., 2003: Kvalitative analyser og kvalitetssikring i sociologisk Forskning nr. 1/2003

Olesen, S. P., Caswell, D. og Eskelinen, L., 2005: En kritisk-konstruktiv forskningstilgang til faglighed i socialt arbejde. Artikel i Tidsskrift for arbejdsliv nr. 1. 2006, side 82-95

Posborg, R., Nørrelykke, H. og Antczak, H., 2009: Socialrådgivning og socialt arbejde. En grundbog. Hans Reitzels Forlag. I udgave, 1 oplag

Prior, L., 2002: Using Documents in social research. SAGE Publications Ltd

Reinbacher, G.S., 2008: Dokumentanalyse. ppt. 2008

<http://www.socsci.aau.dk/admsamfbachelor/4sem08/overhead/4sem%20Modul%205%20Metode%2011%20Lektion%204%20GSR%20dokumentanalyse%202008.pdf>

Sayer, A., 2000: Realism and social science. SAGE Publications

Skat., 2009 www.skat.dk/SKAT.aspx?oid=133785

Skatteministeriet., 2009 www.skm.dk/tal_statistik/tidsserieoversigter/1294.html

Skytte, M. og Petersen, M., 2006: Flygtningebarn og deres familier – beskyttelsesfaktorer, ressourcer og mestring. Projektbeskrivelse
vbn.aau.dk/research/flygtningeboern_og_deres_familier_beskyttelsesfaktorer_ressourcer_og_mestring(13658010)/ - 46k . 2006.

Socialrådgiveren., 2009 nr. 2. <http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=436>

Socialrådgiveren., 2009 nr. 4. <http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=776>

Stormhøj, C., 2006: Videnskabsteori, analysestrategi, kritik. Forlaget samfundslitteratur

Svensden, G., 2001: Traumatiserende flygtninge og socialt arbejde. En inspirationsbog til sagsbehandlere i det kommunale integrationsarbejde. Udgivet af dansk flygtningehjælp

Sørensen, D., 2005: Socialpædagogik er et svar på det sociale spørgsmål. Artikel i Tidsskrift for socialpædagogik nr. 16

Wad, P., 2000: Komparation i kritisk realistisk perspektiv, i Dansk Sociologi. Årgang 11, nr. 3, side 7-28

Wiig, R. og Østergaard, M., 2005: Sociale patologier. Hans Reitzels Forlag. I udgave, 1 oplag

Wolfe, A., 1989: Whoose Keeper. Social Science and Moral Obligation. University of California Press.

www.social.dk/lovgivning/Lovforslag_ny/aktuelle_folketingsamling.html

Interviewguide

Intro: Præsentation af mig selv.

Mit ærinde med dette interviewet er, at få dine refleksioner, og erfaringer omkring emnet tvang i det sociale arbejde. Mit udgangspunkt er forslag til ændring af lov om social service, forældre og ungepålæg.

1: Det har den sidste tiden været en del snak om tvang i det sociale arbejde. Som foreksempel, tvangsanbringelser, tvangsadoptioner og forældre og ungepålæg. Hvad tror du er baggrunden for at det fra myndighedernes side er en ide om at tvang er vejen at gå i det sociale arbejde?

2: Hvilke mekanismer er det der gør tvang muligt i det sociale arbejde?

Den gamle lov om forældreoplysning:

3: Hvilket kendskab har du/din afdeling til den gamle lov om forældreoplysning?

4: Hvis loven har blevet anvendt, hvilke konsekvenser har den haft? Både i forhold til dig og dit arbejde, men også i forhold til borgeren.

Den nye lov:

5: Hvilke konsekvenser ser du at kan opstå hvis den nye lov bliver vedtaget? Både for borgeren og for dig og dit arbejde?

6: Hvilke tanker har du i forhold til anerkendelse og den nye lov. Både anerkendelse af dig og dit arbejde og af borgeren?.